

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Smjer: Socijalna politika i socijalni rad

Tema:

Potreba za podrškom djeci sa smetnjama u razvoju u osnovnoj školi

Autori: Aleksandra Brajović 18/103

Milica Mugoša 18/161

Mentor: Prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, Decembar 2020

SADRŽAJ

UVOD	3
KO SU DJECA SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA?	4
VRSTE POMOĆI DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA	5
PRAVA DJECE SA POSEBNIM POTREBAMA	7
ZAKON O OBRAZOVANJU I VASPITANJU DJECE SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA	7
PODRŠKA I ULOGA ASITENTA U NASTAVI	9
JU RESURSNI CENTAR	10
ZAKLJUČAK	11
Literatura	12

UVOD

U ovom radu govoricemo o potrebi za podrškom djeci sa smetnjama u razvoju u osnovnoj školi. Pravo na obrazovanje je garantovano svoj djeci. Štaviše, to nije samo pravo, već i obaveza koju djeca moraju ispuniti. Svako dijete ima pravo na jednako i dostupno obrazovanje u skladu sa svojim mogućnostima, potrebama i interesovanjima. Država je dužna da obezbijedi jednak pristup obrazovanju svakom djetetu u skladu sa njegovim obrazovnim potrebama i psiho-fizičkim mogućnostima. Deca sa smetnjama u razvoju zahtevaju posebne oblike brige i zaštite na njihovom putu odrastanja, razvoja, socijalizacije i socijalnog uključivanja. Na putu ka celovitoj i uspešnoj zaštiti ove dece, prvi korak predstavlja adekvatna procena njihovih potreba, iz koje treba da sledi planiranje vrste usluga, intervencija/podrške, njihovih nosilaca (službe/usluge), relevantno obučavanje stručnjaka i finansijska potpora. Podrška deci sa razvojnim teškoćama u osnovnoj školi kao i u svakoj fazi njihovog razvoja i socijalizacije/inkluzije treba da je socijalno validna i funkcionalno zasnovana.

KO SU DJECA SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA?

Zakonom o socijalnoj zaštiti i ostvarivanju socijalne sigurnosti građana definisana su djeca ometena u razvitku:

1. slijepo dijete;
2. gluvo dijete;
3. dijete sa teškim tjelesnim smetnjama u razvoju (paraliza, cerebralna paraliza, distrofija, paraplegija, kvadriplegija, multipla skleroza i ostale urođene i stečene smetnje) ;
4. dijete sa smetnjama u mentalnom razvoju (laka, umjerena, teža i teška mentalna zaostalost);
5. dijete oboljelo od autizma i
6. dijete višestruko ometeno u razvoju (sa dvije i više ometenosti).

Komisija za pregled djece ometene u razvitku ima najmanje pet članova i to: ljekara pedijetra,

ljekara specijalistu za odgovarajuću granu medicine, psihologa, defektologa odgovarajuće specijalnosti i socijalnog radnika.

Komisija daje svoje mišljenje na osnovu neposrednog pregleda djeteta i pribavljene dokumentacije o ranijim pregledima.

Komisija radi u sjednici a članovi vrše pregled pojedinačno. Sjednici komisije mogu prisustvovati roditelji odnosno staraoci djeteta.

Neophodno je da postoji mišljenje o mjerama koje bi trebalo preduzeti za dalje školovanje i rehabilitaciju djeteta.

O radu komisije vodi se evidencija i dokumentacija i to:

- zapisnik sa sjednice,
- registar djece koju je komisija pregledala,
- evidencija o razvrstanoj djeci i
- kopija rješenja koje donosi opštinski organ uprave nadležan za poslove obrazovanja.¹

Razrađena pitanja su od velikog značaja za sprovedene procesa razvrstavanja djece ometene urazvitku i njihovo poznavanje pomaže socijalnom radniku da svoj posao obavi što profesionalnije.²

VRSTE POMOĆI DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA

U cilju lakšeg sticanja znanja i vještina, djeca sa posebnim obrazovnim potrebama imaju pravo na obrazovanje po posebno utvrđenom programu prilagođenom njihovim potrebama. U izboru obrazovnog programa učestvuju roditelj, usvojlac ili staratelj djeteta. Izabrani program se tokom godine može mijenjati, odnosno prilagođavati u skladu sa napretkom i razvojem djeteta. U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, kao i od individualnih sklonosti

¹ Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 080/04 od 29.12.2004)

² Veljić Čedo, Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju, Grafokarton; Prijepolje, 2018; str.231-232.

i potreba djece, program vaspitanja i obrazovanja djece ostvaruje se na osnovu: - obrazovnog programa uz obezbjeđivanje dodatnih uslova i pomagala; - obrazovnog programa sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći (od vaspitača ili nastavnika ili posebnih stručnih lica zajedno sa vaspitačem i nastavnikom); - posebnog obrazovnog programa (predviđeni za djecu koja se ne mogu obrazovati u školi, kada je to u njihovom najboljem interesu, ostvaruje se u resursnim centrima zbog neophodne podrške i tijesne povezanosti obrazovanja, rehabilitacije i rehabilitacije); - vaspitnog programa. Vaspitno-obrazovni rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama obavljaju: vaspitač, nastavnik, stručni saradnik (defektolog, psiholog, pedagog i sl.) i saradnik (medicinska sestra ili fizioterapeut). Pored pomoći navedenih lica, dijete kojem je utvrđen posebni obrazovni program, radi uspješnog savladavanja programa, može ostvariti pravo i na asistenta u nastavi. Navedene odredbe prihvataju mogućnost da marginalizovane grupe dobiju jednak obrazovni standard, kao što ga obezbjeđuju obrazovni programi redovnog školskog sistema, u skladu sa njihovim individualnim mogućnostima. U zavisnosti od razvojnih smetnji i teškoća kao i od individualnih sklonosti i potreba djece obrazovni programi se mogu: modifikovati, dopunjavati i prilagođavati. Zakonom o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama je predviđeno vaspitanje i obrazovanje djece sa poremećajima u ponašanju i ličnosti na osnovu vaspitnih programa sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći. Stručna pomoć se pruža u obliku preventivnih, vaspitnih, kompenzacionih, korektivnih i socijalno-integrativnih programa, a koji su sastavni dio vaspitnih programa. Važno je istaknuti da su u osnovnoj školi, u okviru radnog vremena nastavnog osoblja, pored ostalog, predviđeni časovi dopunske i dodatne nastave, rad po programu u produženom boravku, časovi i drugi oblici individualne i grupnepomoći za sve učenike kao i časovi dodatne stručne pomoći za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama. Što znači da svako dijete koje ima poteškoću u učenju može svoje znanje upotpuniti i dodatno raditi sa svojim nastavnikom mimo redovnih časova, a u skladu sa svojim potrebama i mogućnostima. Dijete koje ima bilo kakvu poteškoću u savladavanju gradiva kao što su , između ostalih, djeca koja ne poznaju lokalni jezik ili potiču iz drugačije kulturnosocijalne sredine, imaju mogućnost da pohađaju časove dodatne i dopunske nastave. Takođe je predviđeno da stručni saradnici (pedagog, psiholog, defektolog), pored drugih obaveza, u okviru preostalog radnog vremena pružaju dodatnu stručnu pomoć svim učenicima a posebno učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama.³

³ Pravilnik o normativima i standardima za sticanje sredstava iz javnih prihoda za

PRAVA DJECE SA POSEBNIM POTREBAMA

Djeca i osobe sa invaliditetom su najugroženiji pojedinci u društvu, njima je najviše potrebna zaštita. Sva djeca sa smetnjama u razvoju imaju pravo na posebnu njegu, zaštitu od strane države i porodice, uživaju prava da se školuju, pravo na zdravstvenu njegu i mnoga druga. Sva prava koja su propisana konvencijom o pravima djeteta odnose se na svu djecu svijeta, bilo da se radi o djeci sa posebnim potrebama ili ipak ne.

Ne može se osporiti to da su djeca sa invaliditetom najranjiviji sloj društva samim tim što su zavisni od pomoći odraslih, nisu dovoljno psihicki i emotivno zreli da se o sebi staraju. Neka od istraživanja pokazuju da se prava djece sa smetnjama u razvoju mnogo cesce krse od prava djece koja su zdrava. Djeca sa posebnim potrebama cesto se smjestaju u posebne ustanove koje ce im omogućiti 24h njegu, čest je izostanak osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, što samim tim ima posledicu veće mogućnosti za život u siromaštvu, a što je posledica malih izgleda da se takva djeca zaposle.

Ono što je bio logičan sled događaja jeste Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom koja je donijeta 2006. godine. Zadatak ove Konvencije bio je da nadomjesti sve nedostatke i da se konkretno bavi zaštitom osoba sa invaliditetom. Svaki roditelj ima puno pravo da učestvuje u odluci koja se tiče vaspitanja i obrazovanja djeteta sa posebnim potrebama.

Školovanje Član 75 Jemči se pravo na školovanje pod jednakim uslovima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Jemči se autonomija univerziteta, visokoškolskih i naučnih ustanova⁴

ZAKON O OBRAZOVANJU I VASPITANJU DJECE SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA

Pravo na obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju i učenju posebno se uređuje Zakonom o obrazovanju i vaspitanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Zakon predviđa da se vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, kao dio jedinstvenog vaspitno-obrazovnog sistema, ostvaruje u skladu s ovim zakonom i posebnim zakonima kojima se uređuju predškolsko, osnovno, opšte srednje i stručno obrazovanje i vaspitanje,

ustanove koje realizuju javno važeće obrazovne programe ("Službeni list CG", broj 66/10)

⁴Vodic za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama, (Podgorica Jul.2011 godine, str.19)

čime se zapravo predviđa mogućnost postojanja inkluzivnog obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama.⁵ Zakon o obrazovanju i vaspitanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama kao jedan od ciljeva obrazovanja predviđa obezbjeđivanje jednakih mogućnosti vaspitanja i obrazovanja za svu djecu kroz individualni pristup i obezbjeđivanje tehničke pomoći djeci sa posebnim obrazovnim potrebama.

- **Član 7-Ciljevi vaspitanja i obrazovanja**

Ciljevi vaspitanja i obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama su:

- 1) obezbjeđivanje jednakih mogućnosti vaspitanja i obrazovanja za svu djecu;
- 2) obezbjeđivanje odgovarajućih uslova koje omogućavaju optimalan razvoj;
- 3) pravovremeno usmjeravanje i uključivanje u odgovarajući program vaspitanja i obrazovanja;
- 4) individualni pristup;
- 5) očuvanje ravnoteže fizičkog, intelektualnog, emocionalnog i socijalnog razvoja;
- 6) uključivanje roditelja u proces habilitacije, rehabilitacije i vaspitanja i obrazovanja;
- 7) kontinuiranost programa vaspitanja i obrazovanja;
- 8) cjelovitost i kompleksnost vaspitanja i obrazovanja;
- 9) organizovanje vaspitanja i obrazovanja što bliže mjestu boravka;
- 10) obezbjeđivanje adekvatne obrazovne tehnologije;
- 11) obezbjeđivanje tehničke pomoći djeci sa posebnim obrazovnim potrebama

Naročito su značajne odredbe zakona koje omogućavaju integrativno obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u okviru redovnog školskog sistema, kao i u resursnim centrima i dnevnim centrima. Zakon propisuje da djeca sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruju pravo na obrazovanje u redovnim školama, po programu sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći. Obrazovanje učenika sa posebnim obrazovnim potrebama izvodi se tako što škola prilagođava metode i oblike rada i omogućava uključivanje u dodatnu nastavu i druge oblike individualne i grupne pomoći.

- **Član 9 stav3** Djeca sa smetnjama u razvoju kojima je potrebno prilagođeno izvođenje obrazovnih programa, uz dodatnu stručnu pomoć ili posebni program obrazovanja i vaspitanja, ostvaruju osnovno obrazovanje i vaspitanje u skladu sa ovim Zakonom i drugim propisima. Obrazovanje učenika sa poteškoćama u učenju izvodi se tako što

⁵ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

će škola prilagoditi metode i oblike rada i omogućiti uključivanje u dodatnu nastavu i druge oblike individualne i grupne pomoći.

PODRŠKA I ULOGA ASITENTA U NASTAVI

Jedan od načina pomoći i omogućavanja lakše integracije djece koja imaju posebne obrazovne potrebe je i pomoć Asistenta u nastavi. Asistent kroz pružanje tehničke pomoći djetetu sa smetnjama u razvoju kao i podrške djeci koja imaju teškoće u učenju zbog jezičkih, kulturnih i socijalnih različitosti pomaže i nastavniku i čitavom odeljenju. Na taj način boravak djeteta u školi je manje stresan jer ono zajedno sa ostalom djecom, a shodno svojim mogućnostima, prati tok nastave. Asistent u nastavi u velikoj mjeri poboljšava kvalitet stečenog znanja i boravak u učionici čini ljepšim kako djetetu kojem pomaže, tako i ostalim učenicima. Asistent u nastavi pruža tehničku pomoć i podršku u zavisnosti od djetetovih mogućnosti a sve sa ciljem postizanja što većeg stepena samostalnosti djeteta. Posao asistenta u radu sa djetetom koje ima smetnje u razvoju započinje prije početka nastave. Naime, Asistent uvijek dolazi u školu prije djeteta kojem pruža pomoć. On je neko ko prvi dočeka dijete i preuzima ga od roditelja, odnese mu torbu u učionicu, pripremi knjige, sveske i školski pribor. Na ovaj način dijete je spremno za početak nastave. Kada nastava otpočne, uloga Asistenta se nastavlja. Ukoliko dijete ne može da pročita tekst koji je napisan na tabli Asistent je tu da mu pročita, on će i ponoviti rečenicu koju dijete nije čulo ili mu je pojasniti ako je nije razumjelo. U zavisnosti od djetetovih mogućnosti Asistent će zapisivati gradivo ili crtati umjesto učenika. Asistent će učenika odvesti do toaleta ako je potrebno, donijeće mu užinu u toku odmora, pomoći da bude uključeno u nastavu fizičkog vaspitanja u skladu sa mogućnostima, i sl. Asistenti koji rade sa djecom koja imaju poteškoće u učenju zbog jezičkih, kulturoloških i socijalnih različitosti imaju dvojaku ulogu. Naime osim pružanja pomoći djeci u vidu podrške u lakšem savladavanju gradiva i uspješnijeg praćenja nastavnih jedinica, asistenti pružaju podršku i porodicama razvijajući kod roditelja i bližih srodnika svijest o obaveznosti i važnosti obrazovanja. Pomoć Asistenta u nastavi trebalo bi da doprinese jednostavnijem i efikasnijem odvijanju nastave, smanjenju stresa nastavnog osoblja i učenika, lakšem savladavanju gradiva i poboljšanju socijalnih vještina učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. U Crnoj Gori je, u školskoj 2010/2011 godini, angažovano ukupno 99 asistenata u nastavi, i to: u Podgorici 27 asistenata u osnovnim školama, 22 u predškolskim ustanovama; u Bijelom Polju 11 asistenata u osnovnim školama, 4 u

predškolskim ustanovama; u Pljevljima 4 asistenta u osnovnim školama, 2 u predškolskim ustanovama; u Nikšiću 19 asistenata u osnovnim školama, 5 u predškolskim ustanovama; u Herceg Novom 5 asistenata u osnovnim školama, 5 u predškolskim ustanovama⁶

JU RESURSNI CENTAR

U Crnoj Gori postoje JU „Resursni centar za sluh i govor“ u Kotoru, JU Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1.jun“ Podgorica kao i JU Resursni centar „Podgorica“ za tjelesne smetnje i smetnje sa vidom. Sve ove ustanove su tu da bi pomogle djeci u redovnom školovanju. Sve vaspitno-obrazovne funkcije orijentišu ka osobama sa težim i kombinovanim smetnjama. U **JU „Resursni centar za sluh i govor“ u Kotoru**, sprovodi se rehabilitacija kroz razne logopedskotretmane. Resursni centar djecu uvodi u proces obrazovanja I svega onog sto je vazno za uspijeh I napredak u zivotu. Ovaj centar obuhvata 40 specijalizovanih kabineta I ucionica opremljenih adekvatnim didaktickih sredstava I informatickom opremom.

JU Resursni centar ‘1.JUN’ bavi se aktivnom edukacijom I rehabilitacijom djeca, omladine I odraslih sa smetnjama u razvoju kao sto su tjelesne smetnje, senzorne smetnje, djeca I omladina sa kombinovanim smetnjama. U resursnom centru djeca dobijaju svu mogucu podrsku pri ucenju I omoguceni su im svi uslovi za sticanje znanja I vjestina. Dio u centru koji je opredjeljen za osnovnu skolu priprema djecu za prelazak u skole koje poadjaju ostala djeca naravno ako se steknu uslovi za to, odnosno ako postoji mogucnost za isto. To sve zavisi od stepena smetnji koje dijete ima. Takodje u ovoj ustanovi angazovan je strucni kadar, defektolozi I nastavnici za programne predmeta od prvog do devetog razreda.

Resursni centar za djecu I mlade osnovan je prije 66 godina u Perastu pod nazivom Dom slijepih. Nakon rata ustanova se premjestila u tadašnji Titograd, a preimenovana je 2012. godine. U sastavu ove ustanove organizovane su jedinice osnovne I srednje skole. Takodje za djecu koja dolaze iz svih krajeva Crne Gore obezbijedjen je internat. Za rad sa djecom koje imaju smetnje u razvoju, kao I ono sto je narocito bitno za njih jeste da je angazovan logoped sa dugogodisnjim iskustvom, takodje I somatopedi I tiflolozi. Za obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju ključni faktor je saradnja sa njihovim roditeljima.

⁶Vodic za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama(str.31)

Ona je svakodnevna i ima za cilj da se roditelji što aktivnije uključe u radu sa svojim djetetom. Udžbenici na Brajevom pismu štampaju se u Ustanovi. Ovi udžbenici nijesu dostupni samo našim učenicima, već i široj društvenoj sredini, jer se procesom inkluzije djeca sa posebnim obrazovnim potrebama obrazuju i u redovnim školama. Naša biblioteka saraduje sa redovnim školama i vrši pozajmljivanje udžbenika. U saradnji sa Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva, a uz podršku UNICEF-a, snimamo udžbenike na najsavremenijoj tehnici za snimanje zvučnih knjiga – Dejzi formatu. Računarski kabineti su prilagođeni učenicima sa tjelesnim i senzornim smetnjama. Računarska oprema u kabinetu za djecu sa tjelesnim smetnjama opremljena je dodatnom opremom, a u kabinetu za djecu sa senzornim smetnjama oprema je sa govornom podrškom.⁷

ZAKLJUCAK

Na kraju naseg izlaganja naglasile bismo vaznost jednakosti svih, bilo da se radi o osobama sa invaliditetom ili ne. Veoma je vazno voditi racuna I truditi se da se razlike ne osjete, kao I da se djeci sa smetnjama u razvoju omoguci nesmetano odrastanje I obrazovanje, kao I kasnije zaposljavanje istih. **Negdje u svijetu jednom dječaku je rečeno da ne može da se igra zato što ne može da hoda, a jednoj djevojčici je rečeno da ne može da uči zato što ne vidi. Taj dječak zaslužuje priliku da se igra, a svi mi imamo koristi kad i ta djevojčica i sva djeca mogu da čitaju, da uče i da daju svoj doprinos. Put ka naprijed bit će pun izazova, ali djeca ne prihvaćaju nepotrebna ograničenja. Ni mi ne bi trebalo da ih prihvaćamo.**⁸

⁷<https://medicalcg.me/resursni-centar-za-djecu-i-mlade-podgorica/>

⁸Stanje djece u svijetu 2013, refworld

Literatura

1. *Veljić Čedo, Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Grafokarton, Prijepolje, 2018.
2. *Čekerevac Ana, Metode i tehnike socijalnog rada(Praktikum)*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2017.
3. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju
4. Vodič za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama
5. Stanje djece u svijetu 2013, refworld
6. Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 080/04 od 29.12.2004)

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

SEMINARSKI RAD
PORODIČNI SMJEŠTAJ

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

Mentor: Prof. dr Čedo Veljić

Studenti: Tamara Đurišić 18/77

Ana Novović 18/87

Podgorica, novembar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1.PORODIČNI SMJEŠTAJ (HRANITELJSTVO).....	4
2.OBLICI PORODIČNOG SMJEŠTAJA.....	5
3.OSTVARIVANJE FUNKCIJE PORODIČNOG SMJESTAJA.....	6
3.1 Razvoj emocionalne sigurnosti.....	6
3.2 Razvoj socijalnih odnosa.....	7
4. POJAM PORODIČNOG SMJEŠTAJA.....	8
5. USLOVI I POSTUPAK	8
6.PRESTANAK PORODIČNOG SMJEŠTAJA	12
7. KO MOŽE BITI HRANITELJ?.....	12
8. ŠTA DJECI OMOGUĆAVA HRANITELJSTVO?	13
ZAKLJUČAK	14
LITERATURA.....	15

UVOD

Društvo, porodica i dijete čine prirodnu trijadu, čiji su segmenti nerazdvojno povezani i međusobno zavisni. Bez reproduktivne funkcije porodice društvo ne može da se ravnomjerno obnavlja i razvija. Bez porodice dijete nema odgovarajuće uslove za svestran razvoj, a bez djeteta se prekida kontinuitet porodice. Prenošnje životnog iskustva roditelja i drugih odraslih članova porodice na djecu prirodan je činilac socijalnog, emocionalnog i moralnog razvoja djeteta, od prvobitne zajednice do savremenog doba.

1.PORODIČNI SMJEŠTAJ (HRANITELJSTVO)

Porodični smještaj djece je organizovani oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja u vidu njihovog povjeravanja na brigu, staranje i vaspitanje drugoj, posebno odabranoj, motivisanoj, i pripremljenoj porodici uz novčanu naknadu.

Uobičajen naziv za ove porodice je *hraniteljska porodica*.¹

Porodični smještaj – hraniteljstvo kao oblik porodične zaštite ima sledeće karakteristike:

- Predstavlja zbrinjavanje djeteta u drugu porodicu koja se, tradicionalno naziva „Hraniteljska porodica“ ,
- Porodični smještaj (hraniteljstvo) je privremeni smještaj – što znači da je njegovo trajanje ograničeno i zavisi od **vremena trajanja problema zbog kojeg je dijete smješteno u hraniteljsku porodicu**. Ovdje treba posebno naglasiti da se uvijek mora misliti na **moгуći povratak djeteta u svoju prirodnu porodicu** – ukoliko uslovi u njoj budu promijenjeni na bolje, što omogućava povratak;
- Hraniteljska porodica je djetetu zamjena za njegovu prirodnu porodicu i treba da mu pruži sigurnost, ljubav, emocionalnu i svaku drugu podršku.
- Smještaj u hraniteljsku porodicu, međutim, ne treba da znači prekid porodičnog kontinuiteta. U najvećoj mogućoj mjeri, osim u izuzetnim slučajevima dijete treba da održava kontakt sa svojom prirodnom porodicom.
- Hraniteljska porodica, na različite načine, i uz pomoć stručni službi socijalne zaštite, treba da bude i „most“ ka povezivanju djece sa socijalnom zajednicom, što postepeno osposobljava dijete za samostalan život.

¹ Korać Radoje, Mijušković Snežana, *Porodični smještaj – hraniteljstvo*, Save the children, Podgorica, 2004, str. 200.

2.OBLICI PORODIČNOG SMJEŠTAJA

Prema dužini trajanja porodičnog smještaja:

- **Dugoročni porodični smještaj** – za djecu koja u dužem vremenskom periodu nemaju uslova za povratak u prirodnu porodicu ili za primjenu nekog drugog oblika zaštite;
- **Kratkoročni porodični smještaj** – do razrješenja krizne situacije u porodici i povratka djeteta u prirodnu porodicu ili primjena drugog oblika zaštite;
- **Povremeni porodični smještaj** – za djecu koja su smještene u institucije kao mogućnost sticanja porodičnog iskustva i pripreme za samostalan život;²

Prema specifičnim potrebama djece:

- **Specijalizovani porodični smještaj** – specijalizovani smještaj za djecu sa smetnjama u razvoju, zaustavljenoj i vaspitno-zapuštenoj djeci;
- **Urgentni porodični smještaj** – za djecu koja se nalaze u neposrednoj opasnosti zbog gubitka roditelja, naouštanja, zanemarivanja i zlostavljanja, bolesti roditelja i dr.;

Prema srodničkim vezama:

- **Srodnički porodični smještaj** – smještaj djece u srodničke porodice;
- **Klasičan porodični smještaj** – smještaj djece u nesrodničke porodice;

Prema radno-pravnom statusu hranitelja:

- **Profesionalizovano hraniteljstvo** – hranitelj zasnova radni odnos u ustanovi socijalne zaštite ili ostvario pravo na penzijski staž;
- **Neprofesionalizovano hraniteljstvo** – hranitelj za svoj rad dobija nadoknadu bez zasnivanja radno odnosa;

² Ibid.

Prema načinu i izvoru finansiranja:

- **Hranjenišvo** – porodični smještaj bez naknade;
- **Organizovani porodični smještaj** – naknada se obezbjeđuje iz budžeta,

Postoji i porodični smještaj za mlade majke sa djetetom. Cilj ovog oblika porodičnog smještaja je smanjenje rizika napuštanja djece na najranijem uzrastu.³

3.OSTVARIVANJE FUNKCIJE PORODIČNOG SMJESTAJA

Sa stanovišta mentalne higijene najvažnija funkcija hraniteljstva (u bilo kom obliku) je razvoj emocionalne siurnosti i razvoj socijalnih odnosa.

3.1 Razvoj emocionalne sigurnosti

Centralni i najveći doprinos hraniteljske porodice je osećajno davanje koje zadovoljava emocionalnu „glad“ djeteta što u najvećoj mjeri utiče na razvoj i modifikaciju problema u razvoju. Osjećanje sigurnosti koje pruža dobro odabrana hraniteljaska porodica, u prvom redu hraniteljica, ali takođe i domaćin kuće i njegova djeca, za svako dijete predstavlja izbor novih korektivnih iskustava. Veliki broj djece tek u hraniteljskoj porodici po prvi put iskusi i osjeti porodični život uspostavljajući osjećajne veze sa osobom iz okruženja na prirodan način. Pretpostavka za to je da većina hraniteljskih porodica treba da bude dobro odabrana tako da pružaju mogućnost djeci za identifikaciju.

Hranitelj, domaćin kuće, najčešće igra ulogu koju inače dijete očekuje od oca kojeg, sticajem životnih okolnosti malo poznaje ili ga poznaje u okolnostima koje su dovele do potrebe za smještajem.

Prihvatanje i razvijanje emocionalnih i socijalnih odnosa između hraniteljske porodice i smještene djece jedan je od bitnih uslova u procesu razvoja. Za razliku od dječijih domova,

³ Ibid. str. 201.

koji, ma kako bilo opremljeni i kakve uslove pružali djeci, hraniteljskim porodiama emocionalna klima najčešće je daleko povoljnija. To omogućava uspostavljanje pokidanih emoionalnih veza, stimuliše senzorno-motorni razvoj djece i stvara uslove za uspješnu identifikaciju kako sa osobama iz najbližeg okruženja, tako i sa drugim značajnim ličnostima u socijalnoj sredini, posebno u školi.

U okolnostima seoskog porodično smještaja život se odvija u prirodnom okruženju i ambijentu koji postepeno dozvoljava i inicijativu djece kao i socijalno priznanje koji se na taj način dobija. Svakodnevni život u porodii hranitelja, poslovi u kući, eventualno u bašti, povrtnjaku, na njivi kao i kontakt sa životinjama, u značajnoj mjeri stimulišu razvoj prosocijalnog ponašanja. Ovo posebno dolazi do izražaja kod pripreme različitih kućnih svečanosti, rođendana, organizacije krsne slave kao i u drugim različitim običajima i vjerovanjima.

Hranitelji, svojim prisustvom i pozitivnim osobinama ličnosti, a naročito svojim ponašanjem, daju djeci šansu za nove identifikacije, za usvajanje sistema vrijednosti i normi ponašanja sredine. Ovi mehanizmi koji djeluju u okviru hraniteljske porodice omogućavaju da se kod djece modifikuju iskrivljena i neprilagođena socijalna i moralna ponašanja te mnogi simptomi, identifikovani prilikom smještaja polako iščezavaju.

3.2 Razvoj socijalnih odnosa

U oblasti socijalnog ponašanja djece, tokom boravka djece u hraniteljskim porodicama, uočavaju se značajna poboljšanja, što se naročito ispoljava u pogledu prihvatanja normi sredine, opredeljenje za dalje školovanje, završetak zanata, pronalaženje različitih mogućnosti zaposlenja i preuzimanje socijalnih uloga.

U okviru razvijanja socijalnih odnosa neobično je važan kontakt djeteta sa svojom prirodnom porodiom ili rođacima. **Prema savremenoj koncepciji hraniteljske porodice dužne su da ohrabruju i omogućavaju kontakte djece sa njihovim prirodnim roditeljima.** S druge strane čitav sistem socijalne zaštite i društvo u cjelini treba da preduzmu akcije da se promijeni situacija u prirodnoj porodici (tj. da se otklone uzroci izmještaja djeteta) u mjeri koja omogućava povratak djeteta prirodnim roditeljima.

4. POJAM PORODIČNOG SMJEŠTAJA

Član 157

Dijete bez roditeljskog staranja i dijete čiji je razvoj ometen prilikama u sopstvenoj porodici može biti smješteno u drugu porodicu radi čuvanja, njege i vaspitanja, na način i pod uslovima predviđenim ovim zakonom.⁴

U drugu porodicu može biti smješteno i vaspitno zapušteno dijete, kao i dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Član 158

O smještaju u drugu porodicu odlučuje organ starateljstva, ako je to u najboljem interesu djeteta.

5. USLOVI I POSTUPAK

Član 159

Dijete se može smjestiti u porodicu koja pristaje da ga primi i koja pruža dovoljno garancije da će ga njegovati, čuvati i vaspitavati.

Porodica u koju se smješta dijete mora da ima obezbijeđene stambene i materijalne uslove.

Ako se dijete smješta u porodicu u kojoj postoje oba bračna supružnika, za smještaj je potrebna njihova saglasnost.

Član 160

Pri zbrinjavanju djeteta u drugu porodicu organ starateljstva dužan je da posebnu pažnju posveti nacionalnom, vjerskom i kulturnom porijeklu djeteta, uzrastu, zdravlju i društvenom statusu djeteta, kao i udaljenosti od mjesta njegovog prethodnog prebivališta, odnosno prebivališta njegovih roditelja i školske ustanove koju pohađa.

Član 161

⁴ Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2013: *Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti Crne Gore*, Vlada Crne Gore, Podgorica

Dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju ili vaspitno zapušteno dijete može se smjestiti u drugu porodicu samo ako je utvrđeno da su članovi te porodice, po svojim ličnim svojstvima, sposobni za čuvanje, njegu i vaspitanje takvog djeteta.

Član 162

Bračni supružnici kod kojih se dijete zbrinjava na porodični smještaj, odnosno lice kod koga se dijete zbrinjava na porodični smještaj (u daljem tekstu: hranitelj) može biti svaka punoljetna i poslovno sposobna osoba koja je, s obzirom na osobine ličnosti i skladnost odnosa u porodici, u mogućnosti da djetetu obezbijedi uravnotežen razvoj i pomoć da se vrati u sopstvenu porodicu.

Organ starateljstva dužan je da hranitelju obezbijedi odgovarajuću pripremu za podizanje i vaspitanje djeteta na porodičnom smještaju, a za dijete sa smetnjama i teškoćama u razvoju da obezbijedi pripremu po posebnom programu u skladu sa potrebama djeteta.

Program pripreme iz stava 2 ovog člana propisuje organ državne uprave nadležan za socijalno staranje.

Član 163

Blizanci, braća i sestre smještaju se, po pravilu, u istu porodicu.

Član 164

Porodični smještaj djeteta koje ima oba ili jednog roditelja određuje se uz prethodnu saglasnost roditelja.

Ako je dijete pod starateljstvom saglasnost daje njegov staralac.

Organ starateljstva dužan je da prije određivanja smještaja, pruži djetetu sve informacije u vezi porodičnog smještaja koje su potrebne da bi formiralo svoje mišljenje, da omogući djetetu da slobodno izrazi svoje mišljenje u vezi sa porodičnim smještajem i da mišljenju djeteta posveti dužnu pažnju u skladu sa njegovim uzrastom i zrelošću.

Član 165

Ako se na porodičnom smještaju nalazi dijete bez roditeljskog staranja, organ starateljstva postavlja hranitelja za staraoca.

Član 166

Dijete se ne može smjestiti u porodicu:

- 1) u kojoj je neko od njenih članova lišen roditeljskog prava ili osuđen za krivično djelo protiv braka i porodice;
- 2) u kojoj jedan od bračnih supružnika ne ispunjava uslove za staraoca;
- 3) u kojoj bi usljed bolesti nekog člana domaćinstva bilo ugroženo njegovo zdravlje;
- 4) u kojoj su poremećeni porodični odnosi;
- 5) koja je u netrpeljivosti sa djetetom ili njegovim roditeljima.

Član 167

U drugu porodicu može se smjestiti najviše troje djece, odnosno dvoje djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, s tim da ukupan broj djece koja žive u porodici hranitelja ne može biti veći od četiri djeteta.

Izuzetno, kada je to u interesu djece, u hraniteljsku porodicu može biti smješteno više djece, i to kada se smještaju u porodicu srodnika ili kada se smještaju braća i sestre.

Član 168

Porodica u kojoj je maloljetni štíćenik smješten dužna je da staraocu daje obavještenje o svim okolnostima važnim za razvoj djeteta, a naročito o njegovom zdravlju, vaspitanju i školovanju.

Član 169

Porodica u kojoj je dijete smješteno ima pravo na naknadu.

Troškovi smještaja djeteta u drugu porodicu određuju se propisima o socijalnoj zaštiti.

Iznos i način plaćanja naknade utvrđuju se ugovorom.

Član 170

Rješenje o porodičnom smještaju djeteta donosi organ starateljstva na čijoj teritoriji dijete ima prebivalište, odnosno boravište.

Na osnovu rješenja iz stava 1 ovog člana organ starateljstva zaključuje ugovor sa hraniteljem, koji treba da sadrži:

- 1) ime i prezime hranitelja u čiju porodicu se dijete smješta i njegovu adresu;
- 2) početak i, po potrebi, trajanje smještaja;
- 3) obaveze hranitelja i porodice u koju se dijete smješta u pogledu njegovog vaspitanja, školovanja i uopšte osposobljavanja za samostalan život, kao i u pogledu ishrane i smještaja;
- 4) iznos i način plaćanja naknade za smještaj;
- 5) vrijeme i način obavještavanja o vršenju zaštite;
- 6) otkazni rok.

Član 171

Roditelji djeteta koje je smješteno u drugu porodicu imaju pravo i dužnost da zastupaju dijete, da upravljaju i raspolazu imovinom djeteta, da izdržavaju dijete, da sa djetetom održavaju lične odnose i da odlučuju o pitanjima koja bitno utiču na život djeteta zajednički i sporazumno sa hraniteljem, osim ako nijesu lišeni roditeljskog prava, odnosno poslovne sposobnosti ili se radi o roditeljima koji se ne staraju o djetetu ili se staraju na neodgovarajući način.

Član 172

Ako je dijete smješteno u porodicu koja ne živi na teritoriji opštine čiji je organ starateljstva zaključio ugovor o porodičnom smještaju djeteta, jedan primjerak ugovora dostaviće se organu starateljstva na čijoj teritoriji živi porodica u kojoj je dijete smješteno.

Član 173

Organ starateljstva prati razvoj djece koja su smještena u druge porodice i utvrđuje da li se njihovo čuvanje, njega, vaspitanje i školovanje ostvaruje u skladu sa odredbama ovog zakona i ugovora o smještaju. Organ starateljstva dužan je da ukazuje porodici u kojoj je dijete smješteno na nedostatke u pogledu čuvanja, njege i vaspitanja maloljetnika, da joj predlaže mjere za otklanjanje tih nedostataka, da daje savjete po svim pitanjima, odnosno da preduzima mjere za koje je po zakonu ovlašćen.

Član 174

Organ starateljstva koji je zaključio ugovor o porodičnom smještaju djeteta vodi evidenciju djece koja su smještena u drugu porodicu. Ta evidencija obuhvata sve važnije podatke o smještenom djetetu.

6.PRESTANAK PORODIČNOG SMJEŠTAJA

Član 176

Smještaj djeteta u drugu porodicu prestaje:

- 1) sporazumom ugovornih strana;
- 2) istekom ugovornog roka;
- 3) otkazom ugovora;
- 4) raskidom ugovora;
- 5) punoljetstvom;
- 6) usvojenjem djeteta.

Otkaz ugovora daje se u pisanoj formi.

Organ starateljstva može produžiti ugovor o smještaju djeteta u drugu porodicu ako se dijete nalazi na redovnom školovanju, a najduže pet godina po punoljetstvu djeteta.⁵

7. KO MOŽE BITI HRANITELJ?

Hranitelj može da bude lice koje djetetu može da:

- 1) obezbijedi sigurno okruženje i zaštitu od zlostavljanja, zanemarivanja i eksploatacije – dijete koje hranitelji prihvataju prethodno je imalo teška iskustva, potrebno je vrijeme dok stekne povjerenje, sigurnost i osjeća se bezbjedno u novoj porodici.

⁵ Ibid.

- 2) zadovolji potrebe u cilju optimalnog razvoja njegovih potencijala prevazilaženja zastoja – dijete na hraniteljstvu, kao i sva druga djeca, ima razvojne potencijale, ali je živeći u teškim uslovima najčešće u mnogim razvojnim oblastima u zastoju u odnosu na svoju generaciju te će hranitelji raditi na zadovoljavanju razvojnih potreba, ali i prevazilaženju zastoja djeteta, kao što je formiranje navika, lijepog ponašanja, savladavanje školskog gradiva i sl
- 3) očuva njihov identitet kroz podržavanje veza sa njihovom porodicom, kao i drugim licima važnim za njih dijete na hraniteljstvu ima potrebu da svoje roditelje, srodnike i prijatelje voli, čuje se s njima, viđa ih – kako bi imalo jedinstvo između prošlosti i očekivanja od budućnosti, odnosno osjećaj kontinuiteta – pozitivni doživljaj sopstvenog identiteta. Zadatak hranitelja za očuvanje i njegovanje identiteta nije samo uspostavljanje kontakta s porodicom porijekla i drugim značajnim licima. Dijete će doći sa gubicima, a proces oporavka zbog teških životnih iskustava nije moguć bez podrške hranitelja.
- 4) prihvati podijeljenu odgovornost i uspostavi odnos sa roditeljima i stručnim radnicima – hranitelji obavljaju roditeljske dužnosti, ali s tom razlikom što oni imaju podijeljene uloge i odgovornosti sa stručnim timom centra za socijalni rad koji brine o djeci bez roditeljskog staranja. Hranitelj ima definisane zadatke, koje ne može ostvarivati bez saradničkog odnosa sa stručnim radnicima centra za socijalni rad. Sarađivaće i sa roditeljima djece, ali i drugima kad je to u interesu djeteta na hraniteljstvu.⁶

8. ŠTA DJECI OMOGUĆAVA HRANITELJSTVO?

Djeci na hraniteljstvu omogućeno je da:

- rastu, razvijaju se i ostvaruju svoje potencijale kao i sva druga djeca;
- uspostave emotivni odnos s drugim
- porodicama i drugim ljudima, što im pomaže da zaliječe svoje rane i
- oporave se od teških životnih iskustava i gubitaka.

⁶ Ibid.

ZAKLJUČAK

Porodični smještaj – hraniteljstvo je preuzimanje brige o djetetu koje nema roditelje ili djetetu koje iz nekih drugih razloga ne može da živi u svojoj porodici, odnosno djetetu koje je dijete “bez roditeljskog staranja” u skladu sa zakonom. To je briga o djetetu u porodici hranitelja, na kraće ili duže vrijeme, u zavisnosti od potreba djeteta.

Hranitelji su ljudi koji preuzimaju brigu o djetetu koje nijesu rodili, koji su spremni da o njemu brinu kao o svom djetetu i koji su obučeni da zadovoljavaju potrebe djeteta bez roditeljskog staranja u skladu sa zakonom.

Hraniteljstvo je usluga koju obezbjeđuje država, odnosno centar za socijalni rad za djecu koja nemaju roditelje ili o kojima roditelji iz nekih razloga ne mogu adekvatno da brinu.

Hraniteljske porodice obezbjeđuju sigurnu i podsticajnu sredinu za razvoj djece pružajući im adekvatnu njegu i brigu o zdravlju, obrazovanju, osamostaljivanju, kao i podršku u uspostavljanju i održavanju veza s biološkim porodicama, rodbinom, prijateljima i lokalnom zajednicom i očuvanju ličnog, porodičnog i nacionalnog identiteta.

Bavljenje hraniteljstvom i dijeljenje porodičnog iskustva s djetetom koje je na najranijem uzrastu upoznalo težu stranu života, učestvovanje u njegovom razvoju i podsticanje pozitivnih promjena, unosi promjene i u hraniteljsku porodicu, obogaćuje iskustvo svih njenih članova i može predstavljati veliko zadovoljstvo za sve, što hraniteljstvo svrstava u jedinstveno životno iskustvo.⁷

⁷ Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2014: *Hraniteljstvo kao izbor – vodič za hranitelje*, Vlada Crne Gore, Podgorica, str. 9.

LITERATURA

1. Korać Radoje, Mijušković Snežana, *Porodični smještaj – hraniteljstvo*, Save the children, Podgorica, 2004.
2. Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2014: *Hraniteljstvo kao izbor – vodič za hranitelje*, Vlada Crne Gore, Podgorica
3. Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2013: *Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti Crne Gore*, Vlada Crne Gore, Podgorica

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

SEMINARSKI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

Tema: Interventni okvir djelovanja CZSR sa djecom i porodicama čiji roditelji zanemaruju ili zloupotrebljavaju roditeljska prava

Studenti: Arijalda Mustafić 18/108

Mentor: prof.dr Čedomir Veljić

Nada Vučković 18/70

Podgorica, novembar, 2020.

Sadržaj:

UVOD	3
1. PRAVA I DUŽNOSTI RODITELJA	4
2. ZANEMARIVANJE DJETETA	4
3. ULOGA CENTRA ZA SOCIJALNI RAD	6
4. RAZMATRANJE PRIHVATLJIVOSTI PRIJAVE	6
5. OTVARANJE SLUČAJA	7
6. POČETNA PROCJENA.....	8
7. INTERVENCIJE ZA OSIGURANJE DJETETA	8
8. Mjere i aktivnosti CZSR radi zaštite djeteta.....	9
Zaključak.....	12
REFERENCE.....	13

UVOD

Porodica predstavlja jednu od primarnih socijalnih grupa u društvu, koja se može sastojati od jednog ili dva roditelja. Svaki roditelj, kao i svako dijete ima svoje obaveze i dužnosti, a za svako prekršeno pravo slijedi intervencija prvenstveno Centra za socijalni rad, pa nakon toga ukoliko je potrebno i drugih nadležnih organa.

1. PRAVA I DUŽNOSTI RODITELJA

Roditeljsko pravo je jedno od poglavlja u Porodicnom zakoniku Crne Gore, u kojem je jasno objašnjeno koja su to prava, a koje dužnosti oba roditelja. Samim sklapanjem braka supružnici su dužni obavljati određene dužnosti. Dužnosti koje roditelji imaju prema djeci jesu briga o ličnosti, njenim pravima i interesima djece. Roditeljsko pravo pripada i majci i ocu, nije ga se moguće odreći. Roditelju se roditeljsko pravo može ograničiti, ali ukoliko je potrebno moguće je i lišiti ih roditeljskog prava. Svaka povrijeda djetetovih prava može biti sankcionisana.

Roditelji imaju dužnost da čuvaju dijete, obezbijede mu osnovne životne potrebe i izvedu ga na pravi put. Dijete predškolskog uzrasta se ne smije ostaviti bez nadzora. Dužnosti roditelja su:

-zasnivanje odnosa sa djetetom na ljubavi, povjerenju i poštovanju

-školovanje djeteta

-zastupanje djeteta u svim sudskim postupcima

-briga o zdravlju djeteta

-briga o najboljem interesu djeteta

-pružiti osnovne životne potrebe

2. ZANEMARIVANJE DJETETA

Definicija o zanemarivanju djeteta nije striktno određena definicija, ona može varirati, kao i odgovor na to zanemarivanje. Postavlja se pitanje koji su minimalni kriterijumi brige o djetetu koje jedan roditelj treba da pruži, koje je to ponašanje koje roditelj radi se naziva zanemarivanjem?

Postoji više vrsta zanemarivanja, a to su:

1. Blago zanemarivanje-ne dolazi do intervencije socijalnih radnika, već samo do opomene

2. Umjereno zanemarivanje-nastaje kada manje nametljive intervencije zajednice ne uspiju(dijete nije obučeno u skladu sa vremenom, nema odgovarajuću prehranu), može doći do uključivanja Centra za socijalni rad
3. Ozbiljno zanemarivanje-ovaj oblik zanemarivanja traje duži period, dijete nije primilo odgovarajuću liječničku njegu, učešće Centra za socijalni rad je obavezno¹

Uzroci zanemarivanja su brojni. Zanemarivanje je nezadovoljavanje osnovnih potreba djeteta u tolikoj mjeri da to utiče na psihosocijalni razvoj djeteta. Za odnos roditelja i djece bitan je trud i jednih i drugih, ukoliko su odnosi u porodici ugroženi velike su šanse da će dijete imati problema ili na socijalnom ili na psihičkom planu. Osnovne potrebe koje roditelj treba da obezbijedi djetetu su:

- emocionalna podrška
- higijena
- primjerena prehrana
- briga o mentalnom zdravlju
- kognitivna stimulacija
- sigurni životni uslovi
- porodična struktura
- zaštita od nasilja u zajednici
- zaštita od porodičnih konflikata i nasilja u porodici²

¹ <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/neglect.pdf>, 17.11.2020

² <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/zanemarivanje-djece/>, 17.11.2020

3. ULOGA CENTRA ZA SOCIJALNI RAD

Centar za socijalni rad je jedna od osnovnih ustanova za pružanje usluga u lokalnoj zajednici, koja ima ovlašćenje da pruža pomoć i podršku djeci koja su zanemarena ili zlostavljana. Svako pravno i fizičko lice ima obavezu da ukoliko smatra da je dijete zlostavljeno ili zanemareno u bilo kojem smislu, da prijave slučaj Centru za socijalni rad.

PRIJEM I OTVARANJE SLUČAJA U CENTRU ZA SOCIJALNI RAD

Koraci prilikom prijema i otvaranja slučaja:

1. Prijem prijave
2. Razmatranje prihvatljivosti prijave
3. Provjera da li je slučaj ranije bio na evidenciji CSR
4. Otvaranje slučaja i prosleđivanje prijave radniku zaduženom za procjenu³

Centar za socijalni rad započinje postupak rad na slučaju onog trenutka kada dobiju prijavu. Radnik koji prima prijavu se naziva trijažer. Odluka koju trijažer donosi jeste da li će i dalje razmatrati slučaj ili će ga pak proslijediti drugim nadležnim organima. Nakon toga se uzimaju podaci za identifikaciju djeteta, porodice i mogućeg počinioca(ime, adresa, broj telefona, mjesto boravka, mjesto zaposlenosti odraslih).

4. RAZMATRANJE PRIHVATLJIVOSTI PRIJAVE

Razmatranje prijave se dešava između socijalnog radnika i podnosioca prijave, uzimaju se podaci kada i gdje se dogodila određena scena zbog koje pojedinac podnosi prijavu, objašnjava se zašto je prvenstveno došlo do zabrinutosti za dijete. Cilj ovog koraka je razjašnjavanje da li je došlo do opravdanog postupka zanemarivanja, ukoliko jeste koliko je djece u porodici i da li je potrebna hitna intervencija. Razgovor sa podnosiocem prijave se

³ <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/PRIRUCNIK%20OPSTI%20PROTOKOL.pdf>, 17.11.2020.

dokumentuje u Prijemnom listu i po potrebi u vidu službene bilješke, koja se uz pisanu prijavu prilaže u postojeći ili novootvoreni dosije korisnika ili u poseban registar⁴.

Sledeći korak je provjera da li je slučaj ranije bio na evidenciji CZSR-a, i potrebno je obaviti razgovor sa stručnjacima iz drugih službi da li ima nekih saznanja o ovom slučaju da bi se donijela odluka o početku procesa ispitivanja.

5. OTVARANJE SLUČAJA

Osnovni kriterijum za donošenje odluke o otvaranju slučaja i daljoj procjeni jeste postojanje podatka da je došlo do određenog događaja ili situacije koja odgovara stručnim i zakonskim određenjima zlostavljanja i zanemarivanja u kojima je centar za socijalni rad nadležan da reaguje, što uključuje sledeće okolnosti:

- a) fizičko, emocionalno, seksualno zlostavljanje i zanemarivanje djeteta;
- b) dijete nema roditelje, odnosno roditelji ili staratelji nisu u stanju da se brinu o djetetu;
- c) dijete ispoljava probleme u ponašanju;
- d) dijete čije posebne potrebe za njegom prevazilaze mogućnosti porodice djeteta;
- e) roditelji se spore oko načina njege i staranja o djetetu;
- f) maloljetni strani državljanin bez pratnje roditelja ⁵

Nakon ovog postupka vrši se postupak određivanja hitnosti pristupa, da li je intervencija redovna(do pet radnih dana), hitna(do 72 sata), neodložna(najduže 24h).

⁴ Lbid. 17.11.2020

⁵<https://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Analiza%20rada%20centara%20za%20socijalni%20rad%202021.03.09.pdf>, 18.11.2020

6. POČETNA PROCJENA

Procjena započinje uspostavljanjem kontakta sa djecom i porodicom, procjene rizika u kojem se dijete nalazi, procjena povrijede nanijete djetetu itd. Razgovor sa djecom i porodicom je ključan korak u ovom procesu, dijete je potrebno odvojiti od roditelja kako bi se prikupile informacije.

7. INTERVENCIJE ZA OSIGURANJE DJETETA

1. *Intervencije stručnog radnika koje su specifično usmjerene na jedan ili više faktora bezbjednosti*-informisanje roditelja o razvoju djeteta
2. *Korišćenje porodice, susjedstva ili drugih osoba iz zajednice za osiguranje bezbjednosti*-sistem podrške, uključivanje šire
3. *Korišćenje službi i organizacija u zajednici kao resursa za osiguranje bezbjednosti*-uključivanje djeteta i/ili roditelja u preventivne programe koje vode humanitarne, volonterske i vijerske organizacije.
4. *Roditelj ili druga osoba koja se stara o djetetu preduzela je mjere da na odgovarajući način zaštiti dijete*- nenasilni roditelj, odnosno osoba koja se stara o djetetu ima jasan uvid u pitanja bezbednosti, a sposobna je i voljna da zaštiti dijete od nasilnika.
5. *Potencijalni nasilnik je napustio/la kuću, dobrovoljno ili je uhapšen/a*-potencijalni nasilnik dobrovoljno napušta kuću u kojoj dijete živi, ili ga nenasilni roditelj na to primora, ili je udaljen/a na osnovu neke zakonske intervencije.
7. *Planirano pokretanje zakonskog postupka, dok dijete ostaje u kući*- pokretanje postupaka pred sudom za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici i/ili ograničenje, odnosno lišavanje roditeljskog prava za jednog ili oba roditelja.
8. *Druge intervencije*-U njih spadaju situacije u kojima su porodica ili radnik centra za socijalni rad intervenisali na prigodan, kreativan način, koji nije opisan u gore navedenim slučajevima.

9. *Roditelj ili druga osoba koja se stara o djetetu je saglasan/na sa smještajem deteta van kuće- potrebno je obezbjediti siguran smještaj deteta.*

10. *Dijete izdvojeno iz porodice bez saglasnosti roditelja, jer druge intervencije ne mogu da osiguraju bezbednost. U situacijama kada nije moguće dobiti saglasnost roditelja za izdvajanje deteta kome je neophodno osigurati bezbjednost van kuće, organ starateljstva donosi privremeni zaključak o zbrinjavanju djeteta van porodice, postavlja privremenog staratelja djetetu i pokreće odgovarajući postupak pred parničnim sudom.⁶*

8. Mjere i aktivnosti CZSR radi zaštite djeteta

Mjere i aktivnosti koje sprovodi CZSR za zaštitu djeteta odnose se na jačanje porodičnih snaga i to:

- Pružanje pravne, materijalne ili savjetodavne podrške djeci i roditeljima
- Skretanje pažnje roditeljima na nedostatke u vršenju dužnosti
- Upućivanje na usluge drugih ustanova
- Izdvajanje djetata iz porodice

Svaka od ovih mjera za cilj ima osiguranje bezbjednosti djeteta, promjenu određenog ponašanja ili okolnosti za koje se smatra da loše utiču na dijete. U postupku donošenja rješenja gdje se navode mjere upozorenja ili mjere upućivanja na korišćenje usluga određenih stručnih organizacija, roditelju se, pored izricanja određenih obaveza koje se tiču njegovog ponašanja, navode i posljedice do kojih može doći usljed nepoštovanja i nepridržavanja istih. Posljedice do kojih može doći su: Potpuno ili djelimično lišavanje roditeljskog prava, kontrolisanje i ograničavanje odnosa roditelja sa djetetom, izdvajanje djeteta uz privremeni ili trajni smještaj.

Neodložna intervencija i njen cilj jeste da se obezbijedi sigurnost djeteta i preduzima se onda kada su zdravlje i bezbjednost djeteta ugroženi. Takva neodložna intervencija koja

⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/PRIRUCNIK%20OPSTI%20PROTOKOL.pdf>, 18.11.2020.

podrazumijeva izdvajanje djeteta iz ugrožavajuće sredine, podrazumijeva se u situacijama u kojima je primjena hitnih mjera potrebna da bi se osigurala bezbjednost djeteta.

Ona može biti neophodna posle prve prijave zanemarivanja ili zlostavljanja i u bilo kojoj fazi procesa zaštite ili rada sa djetetom i porodicom. Centar za socijalni rad u saradnji sa drugim ustanovama i organima u lokalnoj zajednici pruža usluge neodložne intervencije kada je potrebno zaštititi dijete i preduzeti mjere za osiguranje njegove bezbjednosti onda kada za to postoje opravdani razlozi da ne bi došlo do ugrožavanja života, zdravlja i razvoja osobe kojoj je pomoć potrebna. Onsova za preduzimanje neodložne intervencije je neposredna opasnost od ugrožavanja zdravlja i života djeteta i podrazumijeva se da će voditelj slučaja organizovati akciju za zaštitu djeteta. Tokom neodložne intervencije može doći do odvajanja djeteta iz porodice ako bezbjednosni razlozi nalažu da se roditeljima bez odlaganja obustavi pravo na neposredno čuvanje i podizanje djeteta, u tom slučaju centar za socijalni rad može preduzeti mjeru hitnog odvajanja djeteta iz porodice. Ako dođe do zlostavljanja i zanemarivanja djeteta u hraniteljskoj porodici, neodložna zaštita djeteta se ne razlikuje od procesa zaštite djece čiji je razvoj ugrožen u sopstvenim porodicama. Takođe, ukoliko se život i zdravlje djeteta koje se nalazi na smještaju u ustanovama socijalne zaštite, zdravstvenoj ili nekoj drugoj ustanovi, neposredno ugroženi postupanjem nekih od radnika tih ustanova, posjetilaca ili drugih smještenih lica, neodložna intervencija preduzeće se u skladu sa posebnim protokolom.

Kada je u pitanju priprema djeteta i roditelja za smještaj van porodice bitno je razmotriti:

- Koje stvari dijete treba sa sobom da ponese
- Načini održavanja kontakta sa djetetom, gdje se treba napraviti plan posjeta i pravila kontakta telefonom.
- Listu osoba koje mogu imati kontakt sa djetetom putem telefona i lista onih osoba koje to ne mogu imati
- Podaci o zdravstvenom stanju djeteta, dnevnoj rutini, navikama, uspješnim disciplinskim strategijama(kako umiriti dijete kada je uznemireno i sl.)
- Vrijednosti, ponašanja i aktivnosti koje roditelji posebno vrednuju (da dijete ne/ ide u crkvu, da ne psuje, da ne gleda emisije koje sadrže agresivan sadržaj i sl.)
- Osnovna pravila, rutina i okolnosti u hraniteljskoj porodici ili ustanovi u kojoj će dijete biti smješteno

Zajednička priprema djeteta i roditelja predstavlja osnov za angažovanje sa djetetom da na što uspješniji način pređe u drugu porodicu ili socijalnu ustanovu. U samoj pripremi roditelja učestvuje voditelj slučaja, hranitelj ili vaspitač iz doma, uz angažovanje nastavnika, terapeuta i drugih stručnjaka. Priprema djeteta podrazumijeva punu informisanost pri čemu je potrebno:

- Uvažiti emocionalno stanje djeteta
- Pomoći djetetu u savladavanju novog okruženja
- Pomoć djetetu u razjašnjavanju svojih okolnosti
- Dopustiti djetetu da ispolji osjećanja na određeno prihvatljiv način i pomoći mu da kontroliše ponašanje kada ispoljava ta osjećanja ⁷

⁷ Veronika I. Radojković, Zaštita deteta od zlostavljanja i zanemarivanja, primjena opšteg protokola; Centar za prava deteta Beograd

Zaključak

Nasilje u porodici predstavlja sva djela nasilja koja mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomske povrede ili patnje, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima ili prinudu. Ukoliko neki od roditelja ne izvršavaju svoje odgovornosti prema djetetu ili zloupotrebljavaju roditeljsko pravo, državni organi za zaštitu djece treba da reaguju. Ako nasilje postoji između bračnih partnera a dijete ima ulogu svjedoka, ono će takođe biti žrtva, jer na njega ostavljaju ozbiljne psihičke posljedice u budućnosti. Mjere koje centar za socijalni rad preduzima onda kada je žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja djeteta jesu nadzorne mjere nad vršenjem roditeljskog prava, savjetodavni i terapijski rad sa porodicom kako bi roditeljima ukazali na greške i pomogli im u ispravljanju istih, ukoliko dođe do toga, mogu roditelje lišiti roditeljskog prava i izdvojiti dijete iz porodice.

REFERENCE

<https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/neglect.pdf>

<https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/zanemarivanje-djece/>,

<https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018->

[11/PRIRUCNIK%20OPSTI%20PROTOKOL.pdf](https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/PRIRUCNIK%20OPSTI%20PROTOKOL.pdf)

<https://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Analiza%20rada%20centara%20za%20socijalni%20rad%2021.03.09.pdf>

<https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018->

[11/PRIRUCNIK%20OPSTI%20PROTOKOL.pdf](https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/PRIRUCNIK%20OPSTI%20PROTOKOL.pdf)

Veronika I. Radojković, Zaštita deteta od zlostavljanja i zanemarivanja, primjena opšteg protokola; Centar za prava deteta Beograd

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

STRATEGIJA RAZVOJA PORODIČNOG SMJEŠTAJA

Asistent:

Prof. Čedomir Veljić

Studenti:

Biljana Lončar 119/18

Ivana Čabarkapa 67/18

Oktoibar, 2020. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
PORODIČNI SMJEŠTAJ	4
RAZLIKOVANJE OD SLIČNIH INSTITUTA	5
DEJSTVO HRANITELJSTVA	6
OBLICI PORODIČNOG SMJEŠTAJA	6
ZASNIVANJE HRANITELJSTVA	8
PRESTANAK HRANITELJSTVA	11
ZAKLJUČAK	13
LITERATURA	14

UVOD

Tema koju ćemo proučiti u ovom seminarskom radu jeste *Strategija razvoja porodičnog smještaja*. Kroz ovaj rad osvrnućemo se na sljedeće teme:

Šta je to porodični smještaj?

Vrste porodičnog smještaja?

Funkcija porodičnog smještaja?

Način ostvarivanja porodičnog smještaja?

Prestanak porodičnog smještaja?

Porodični smještaj djece organizovani oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja u vidu njihovog povjeravanja na brigu, staranje i vaspitanje drugoj, posebno odabranoj, motivisanoj i pripremljenoj porodici, uz novčanu naknadu. Uobičajen naziv za ove porodice je *hraniteljska porodica*.

Oblici hraniteljstva koje razlikujemo su:

Standardno

Specijalizovano

Urgentno

Povremeno

Postoji određen obrazac postupaka koji je potrebno cjelokupno obuhvatiti da bi se ostvario krajnji cilj *porodičnog smještaja* tj. *Hraniteljstva*.

O svemu ovome više možete pročitati u narednim stranicama.

PORODIČNI SMJEŠTAJ

Porodični smještaj je organizovan oblik socijalne zaštite djece u vidu njihovog povjeravanja na brigu i staranje drugoj, posebno odabranoj i motivisanoj i pripremljenoj porodici uz novčanu naknadu. Za ovakav vid smještaja koristi se i naziv *hraniteljstvo/ hraniteljska porodica*. Na ovaj način se se djeci, na duži ili kraći period zamjenjuje njihova primarna porodica.

Porodični smještaj, kao oblik porodične zaštite ima određene karakteristike:

- Predstavlja zbrinjavanje djeteta u krugu porodice koja se, tradicionalno naziva *hraniteljska porodica*
- Predstavlja vrstu privremenog smještaja- njegovo trajanje je ograničeno i zavisi od *vremena trajanja problema zbog kojeg je dijete smješteno u hraniteljsku porodicu*. Bitna stavka jeste da se uvijek mora misliti na *povratak djeteta u svoju prirodnu porodicu*
- Hraniteljska porodica je djetetu zamjena za njegovu prirodnu porodicu i treba da mu pruži sigurnost, ljubav, emocionalnu i svaku drugu podršku.
- Hraniteljska porodica je mogućnost *modifikovanja i korigovanja negativnih emocionalnih iskustava iz prošlosti uz stimulaciju uspješnog prilagođavanja i emocionalnog socijalnog razvoja*.
- *Hraniteljska porodica* ne znači prekid porodičnog kontinuiteta odnosno da dijete treba u najvećoj mogućoj mjeri da održava kontakt sa prirodnom porodicom
- Uz pomoć stručnih službi socijalne zaštite, hraniteljska porodica treba da bude *most* ka povezivanju djece sa socijalnom zajednicom što postepeno osposobljava dijete za samostalan život.

U drugu porodicu može biti smješteno i *vaspitno zapušteno dijete*, kao i *dijete sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju, djeca oboljela od autizma i djeca višestruko ometena u razvoju*. Za ovu djecu porodični smještaj traje dok se stvore uslovi za samostalan život, odnosno dok su na redovnom školovanju, a najduže 5 godina po punoljetstvu.

Porodični smještaj je složen institut sa kompleksnim odnosima više subjekata koji u njemu učestvuju (hranjenik, hranitelj, organ starateljstva, roditelj ako ih ima). Položaj pojedinih lica je različit, njihova ovlašćenja su drugačija, ali su svima njima data određena subjektivna prava. Po svojim obilježjima porodični smještaj je mnogo složeniji odnos od roditeljskog ali adoptivnog odnosa.¹

¹ Mladenović M. Porodično pravo, knjiga 2 str.405

Kod porodičnog smještaja razlikuju se nekoliko grupa odnosa:

- Odnos roditelja djeteta i organa starateljstva
- Odnos organa starateljstva i hraniteljske porodice
- Odnos hraniteljske porodice i djeteta
- Odnos roditelja djeteta i hraniteljske porodice.

Zapažen razvoj ovog oblika dječije zaštite došao je upravo zbog saznanja moderne psihologije i pedagogije da je intimna porodična atmosfera od odlučujućeg značaja za opšti intelektualni, socijalni i emocionalni razvoj ličnosti djeteta. Porodični smještaj je daleko ekonomičniji i rentabilniji oblik zbrinjavanja djece u odnosu na institucionalni smještaj.

RAZLIKOVANJE OD SLIČNIH INSTITUTA

I pored određenih sličnosti porodični smještaj se značajno razlikuje od *usvojenja, starateljstva i hranjenišva*.

Od usvojenja se razlikuje po tome što se usvojenjem zasniva srodnički odnos između usvojioca i usvojenika, odnosno usvojilac dobija i vrši sva roditeljska prava i dužnosti prema usvojeniku. Porodičnim smještajem se ne zasniva srodnički odnos, niti se dira u roditeljska prava roditelja djeteta osim što se neke dužnosti povjeravaju porodici u koju je dijete smješteno.

Razlike između porodičnog smještaja i starateljstva je u tome što staralac ne brine samo o ličnosti maloljetnog šticećenika, kao što to čini porodica u koju je dijete smješteno, već kao zakonski zastupnik ima generalno ovlašćenje da brine o njegovoj imovini, drugim pravima i interesima i da ga zastupa. Član porodice u koju je dijete smješteno ne zastupa dijete osim kad je određen za staraoca.

Porodični smještaj razlikuje se od hranjenišva po tome što se hranjenišvo može zasnovati faktičkim putem ili ugovorom, a porodični smještaj samo formalnim ugovorom. Hranjenišvo se obavlja besplatno, a porodični smještaj uz naknadu.

DEJSTVO HRANITELJSTVA

Zasnivanjem hraniteljstva dijete se smješta u porodicu hranitelja i nastavlja da živi zajedno sa ostalim članovima njegove porodice. Hranitelj je dužan da djetetu obezbjedi smještaj, da ga čuva, njeguje, vaspitava, da brine o njegovom školovanju i osposobljavanju za samostalan život.

Djetetu se pruža toplina porodičnog doma u kojem će ono usvojiti vrijednosti porodičnog života, razvijati emotivne odnose prema hranitelju i ostalim članovima njegove porodice, sticati sigurnost i osposobljavati se za socijalizaciju i slobodno ispoljavanje ličnosti. Dijete u stvari treba da dobije ono što mu je uskraćeno u sopstvenoj porodici.

Ako dijete ima roditelje hranitelj će zajednički i sporazumno sa njima odlučivati o pitanjima koja bitno utiču na život djeteta. U toku trajanja porodičnog smještaja roditelji djeteta imaju pravo i dužnost da zastupaju, izdržavaju, upravljaju i raspolažu imovinom djeteta i da sa djetetom održavaju lične odnose. To pravo uskraćeno je roditeljima koji su lišeni roditeljskog prava, odnosno poslovne sposobnosti, kao i roditeljima koji se ne staraju o djetetu ili se staraju na neodgovarajući način.

OBLICI PORODIČNOG SMJEŠTAJA

Iako je u praksi socijalne zaštite još uvijek dominirajući porodični smještaj koji podrazumjeva da smještaj traje *dok postoje razlozi za izbor takvog načina zaštite*, postoje inicijative da se praktikuju različiti oblici porodičnog smještaja. Možemo ih podijeliti prema sljedećim kriterijumima:

- *Prema dužini trajanja porodičnog smještaja*
- *Prema specifičnim potrebama djece*
- *Prema srodničkim vezama*
- *Prema radno- pravnom statusu hranitelja*
- *Prema načinu i izvoru finansiranja*

Prema dužini trajanja porodičnog smještaja razlikujemo:

- *Dugoročni porodični smještaj-* za djecu koja u dužem vremenskom periodu nemaju uslova za povratak u prirodnu porodicu ili za primjenu nekog drugog oblika zaštite
- *Kratkotrajni porodični smještaj-* do razrješenja krizne situacije u porodici i povratka djeteta u prirodnu porodicu ili primjene drugog oblika zaštite
- *Povremeni porodični smještaj-* za djecu koja su smještene u institucije kao mogućnost sticanja porodičnog iskustva i pripreme za samostalan život.

Prema specifičnim potrebama djece:

- *Specijalizovani porodični smještaj*- smještaj za djecu sa smetnjama u razvoju, zlostavljanoj i vaspitno-zapuštenoj djeci
- *Urgentni porodični smještaj*- za djecu koja se nalaze u neposrednoj opasnosti zbog gubitka roditelja, napuštanja, zanemarivanja i zlostavljanja, bolesti roditelja i dr.

Prema srodničkim vezama imamo:

- *Srodnički porodični smještaj*- smještaj djece u srodničke porodice
- *Klasičan porodični smještaj*- smještaj djece u nesrodničke porodice

Prema radno-pravnom statusu hranitelja razlikujemo:

- *Profesionalizovano porodično hraniteljstvo*- hranitelj zasnovao radni odnos u ustanovi socijalne zaštite ili ostvario pravo na penzijski staž
- *Neprofesionalizovano hraniteljstvo*- hranitelj za svoj rad dobija nadoknadu bez zasnivanja radnog odnosa

Prema načinu i izvoru finansiranja:

- *Hranjenišтво*- porodični smještaj bez naknade
- *Organizovani porodični smještaj*- naknada se obezbjeđuje iz budžeta

Postoji i porodični smještaj za mlade majke sa djetetom. Cilj ovog oblika porodičnog smještaja je smanjenje rizika napuštanja djece na najranijem uzrastu.

ZASNIVANJE HRANITELJSTVA

Za pravno valjan smještaj djeteta u drugu porodicu treba da se ispune zakonom propisani uslovi. Oni se mogu podijeliti na *materijalne i formalne*.

Materijalni uslovi odnose se na dijete koje se smješta (hranjenika), na lice kod kojeg se dijete smješta, odnosno hranitelja, porodicu u koju se smješta(hraniteljska porodica) i saglasnost za hraniteljstvo.

Uslovi za hranjenika

U drugu porodicu smješta se u prvom redu dijete bez roditeljskog staranja. Bez roditeljskog staranja je dijete koje nema žive roditelje, dijete čiji su roditelji nepoznati ili nestali kao i dijete čiji roditelji iz različitih razloga ne vrše roditeljske dužnosti. Svojstvo hranjenika može imati i dijete koje je pod roditeljskim staranjem ali je njegov razvoj ometen ili je vaspitno zapušteno kao i dijete sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju.

Uslovi za hranitelja

Zakon je ulogu hranitelja namjenio bračnim drugovima, ali to može biti i lice koje nije u braku ako je:

- Punoljetno
- Poslovno sposobno
- Ima mogućnosti, s obzirom na osobine ličnosti i skladnost odnosa u porodici, da djetetu obezbjedi uravnotežen razvoj i pomoć da se vrati u sopstvenu porodicu.

Da bi svrha hraniteljstva bila bolje ostvarena organ starateljstva ima obavezu da hranitelju obezbjedi odgovarajuću pripremu za podizanje i vaspitanje djeteta na porodičnom smještaju.

Iako se u Porodičnom zakonu izričito ne navodi hranitelj mora ispunjavati uslove za staraoca, utoliko prije što se dijete ne može smjestiti u porodicu u kojoj jedan od bračnih drugova ne ispunjava uslove za staraoca.²

² Porodični zakon, član 166, tačka 2

Uslovi za hraniteljsku porodicu

Hraniteljstvom se djetetu obezbjeđuje porodica u kojoj se uspješno mogu vršiti neke važne roditeljske dužnosti. Prije svega dijete se može smjestiti u porodicu koja pristaje da ga primi i koja pruža dovoljno garancije da će ga njegovati, čuvati i vaspitavati. Ta porodica mora da ima obezbjeđene stambene i materijalne uslove, a ako u njoj postoje oba bračna druga, za smještaj je potrebna njihova saglasnost.³

Pri zbrinjavanju djeteta u drugu porodicu organ starateljstva dužan je da posebnu pažnju posveti nacionalnom, vjerskom i kulturnom porijeklu djeteta, uzrastu, zdravlju i društvenom statusu djeteta, kao i udaljenosti od mjesta njegovog prethodnog prebivališta, odnosno prebivališta njegovih roditelja i školske ustanove koju pohađa.⁴

Dijete se ne može smjestiti u porodicu:

- u kojoj je neko od njenih članova lišen roditeljskog prava ili osuđen za krivično djelo protiv braka i porodice;
- u kojoj jedan od bračnih supružnika ne ispunjava uslove za staraoca;
- u kojoj bi usljed bolesti nekog člana domaćinstva bilo ugroženo njegovo zdravlje;
- u kojoj su poremećeni porodični odnosi;
- koja je u netrpeljivosti sa djetetom ili njegovim roditeljima.⁵

Posebna podobnost porodice za hraniteljstvo određuje se na osnovu broja djece koju može da primi na smještaj. To će zavisiti od broja djece koju ima hranilac i od toga koja su djeca hranjenici. Zakon određuje da se u drugu porodicu može smjestiti najviše troje djece, odnosno dvoje djece ometene u razvoju, s tim da ukupan broj djece koja žive u porodici hranitelja ne može biti veći od četiri djeteta. To znači da porodica u kojoj hranitelj ima četvoro djece ne može biti hraniteljska. Ovaj uslov propisan je zbog toga da se svakom djetetu može obezbijediti potrebna pažnja za njegovanje, čuvanje i vaspitanje.

U Zakonu su zbog zaštite interesa djece napravljena dva izuzetka, kada u hraniteljsku porodicu može biti smješteno više djece i to:

- *kada se djeca smještaju u porodicu srodnika*
- *kad se kao hranjenici smještaju braća i sestre*

Saglasnost za zasnivanje hraniteljstva

U drugu porodicu može se smjestiti i dijete koje ima roditelje, ali se od njih ne može odvojiti bez saglasnosti. S toga zakon propisuje da se porodični smještaj djeteta koje ima jednog ili oba roditelja određuje uz prethodnu saglasnost roditelja, odnosno staraoca ako je dijete pod starateljstvom.

³ Porodični zakon, član 159

⁴ Porodični zakon, član 160

⁵ Porodični zakon, član 166

Formalni uslovi za zasnivanje hraniteljstva odnose se na nadležnost organa i postupak zasnivanja. Odluku o smještaju u drugu porodicu donosi organ starateljstva. Mjesno je nadležan organ starateljstva na čijoj teritoriji dijete ima prebivalište, odnosno boravište. Prije donošenja odluke o smještaju, organ starateljstva treba da odluči da li je hraniteljstvo u najboljem interesu djeteta.

Organ će prvo utvrditi razloge zbog kojih je djetetu potrebno odrediti alternativno staranje, a onda procijeniti da li je porodični smještaj najpogodniji oblik i da li je konkretna porodica podobna za određeno dijete. Za konačnu odluku biće mu potrebno, kao kod usvojenja, obrazloženo mišljenje odgovarajućih stručnjaka. Na osnovu rješenja o određivanju porodičnog smještaja, organ starateljstva zaključuje pismeni ugovor sa hraniteljem. Zakon određuje elemente koje treba da sadrži ugovor o porodičnom smještaju:

- *ime i prezime hranitelja u čiju porodicu se dijete smješta i njegovu adresu*
- *početak i, po potrebi, trajanje smještaja*
- *obaveze hranitelja i porodicu u koju se dijete smješta, u pogledu njegovog vaspitanja, školovanja, osposobljavanja za samostalan život, kao i u pogledu ishrane i smještaja*
- *iznos i način plaćanja naknade za smještaj*
- *vrijeme i način obavještavanja o vršenju zaštite*
- *otkazni rok*

PRESTANAK HRANITELJSTVA

Smještajem djeteta u drugu porodicu ne nastaje trajni odnos kao u slučaju usvojenja. Stoga Zakon predviđa nekoliko načina prestanka hraniteljstva:

- *sporazumom ugovornih strana*
- *istekom ugovornog roka*
- *otkazom ugovora*
- *raskidom ugovora*
- *punoljetstvom*
- *usvojenjem djeteta*

Sporazumom ugovornih strana porodični smještaj kao dvostrani odnos prestaje na isti način kako je i nastao. Organ starateljstva i hranitelj mogu se saglasiti da ugovor koji su zaključili prestane da proizvodi pravna dejstva bez obzira na to postoji li i dalje potreba za porodičnim smještajem djeteta. Na ovaj način ugovorne strane ustvari zaključuju novi ugovor kojim odustaje od ranije zaključenog ugovora.

Istekom ugovornog roka prestaje ugovor o porodičnom smještaju koji je zaključen na određeno vrijeme. Nakon isteka tog vremena ugovor prestaje po sili zakona, nezavisno od toga da li još postoje razlozi za zbrinjavanje djeteta. Organ starateljstva može ponovo zaključiti ugovor o porodičnom smještaju sa istim ili drugim hraniteljem ili odlučiti da dijete zbrine na drugi način.

Otkazom ugovora porodični smještaj prestaje na osnovu izjave hranitelja koja mora biti dostavljena organu starateljstva. Izjava o otkazu ugovora daje se u pisanoj formi⁶. Otkaz se prema opštim pravilima ugovornog prava može dati u svako doba, samo ne u nevrijeme. Porodični smještaj na ovaj način prestaje kada istekne otkazni rok određen ugovorom o porodičnom smještaju.

Raskidom ugovora porodični smještaj prestaje kada organ starateljstva donese rješenje o prestanku hraniteljstva i dostavi ga hranitelju. Rješenje je osnov za raskid ugovora kao što je bilo i osnov za njegovo zaključenje. Razlozi zbog kojih organ starateljstva može raskinuti ugovor tiču se svih učesnika u ovom odnosu. To može biti zbog tog što hraniteljska porodica više ne ispunjava uslove za porodični smještaj ili hranitelj ne izvršava svoje obaveze u skladu sa ugovorom i zakonom ili zato što su se promijenile prilike u prirodnoj porodici hranioca, pa više nema potrebe za smještajem u drugu porodicu.

Punoljetstvom hranjenika porodični smještaj prestaje po sili zakona, jer on više nije dijete i prestaje potreba za njegovom porodično-pravnom zaštitom. Novim Porodičnim zakonom predviđen je izuzetak od ovog pravila. Naime, organ starateljstva može produžiti ugovor djeteta u drugu porodicu ako se dijete nalazi na redovnom školovanju, a najduže pet godina po punoljetstvu djeteta. Ovo rješenje nametnula je praksa jer se često dešava da hranjenik poslije osamnaest godina života ostane sam, bez smještaja i zaposlenja a još je na školovanju.

⁶ Porodični zakon, član 176, st.2

Usvojenjem djeteta zasniva se trajni odnos između usvojenika i usvojica, bez obzira da li je u pitanju potpuno ili nepotpuno usvojenje, pa time prestaje potreba za porodičnim smještajem djeteta, pošto staranje o njemu preuzim usvojlaca i njegova porodica. Porodični smještaj prestaje po sili zakona, momentom pravosnažnosti rješenja o zasnivanju usvojenja.

ZAKLJUČAK

U prethodnom radu smo detaljnije obradili temu *porodičnog smještaja- hraniteljstva*. Zaključili smo da je porodični smještaj zapravo veoma bitan segment zaštite djece bez porodičnog staranja u vidu njihovog povjeravanja na brigu, staranje i vaspitanje drugoj, posebno odabranoj, motivisanoj i pripremljenoj porodici, uz novčanu naknadu.

Prema različitim kriterijumima, razlikujemo i različite oblike porodičnog smještaja:

Standardno
Specijalizovano
Urgentno
Povremeno

Takođe, sve bitne segmente o zaključivanju ugovora o porodičnom smještaju kao i o njegovom prestanku smo naveli u prethodnom radu.

Mišljenja smo da je porodični smještaj veoma bitan segment cjelokupnog Zakona o zaštiti djece, Porodičnog zakona i svih bitnih pitanja vezanih za sjecu, njihov odgoj i podršku za započinjanje samostalnog života i razvoja ličnosti.

Nadamo se da smo uspjeli da Vam približimo važnost i sve bitne podatke o strategiji porodičnog smještaja djece!

LITERATURA

<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/porodicni-zakon.html>

https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_hraniteljstvu.html

Mladenović M. , Društvena zaštita porodice i djece, Rad, Beograd, 1973.

Snežana Pejanović, Socijalna politika, Integraf, Beograd 2004.

Drenka Vuković, Sistemi socijalne sigurnosti, FPN Beograd 1998.

Ivan Vidanović, Mentalna higijena, FPN Beograd, 2005.

Milorad Milovanović, Tomislav Krgović, Područje socijalnog rada, Udruženje socijalnih radnika socijalne zaštite Srbije, Beograd, 1998.

Radoje Korać, Porodično pravo, Podgorica, 2011.

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD
CENTAR ZA SOCIJALNI RAD I ZAŠTITA DJECE ČIJI JE
RAZVOJ OMETEN PORODIČNIM ODNOSIMA

Studenti:

Biljana Vraneš 92/18

Katarina Lutovac 94/18

Mentor :

prof.dr Čedo Veljić

Podgorica, novembar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. Centar za socijalni rad i zaštita djece čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima	5
2. Centar za socijalni rad u funkciji organa starateljstva	5
3. Interventni okvir djelovanja centra za socijalni rad u radu sa porodicama i djecom čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava	6
3.1. Preventivne aktivnosti	8
3.2. Mjera upozorenja roditelja	8
3.3. Stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava	9
3.4. Izdvajanje djeteta iz porodice i alternativno zbrinjavanje	10
4. Izbor i primjena mjera u postupku zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava	11
5. Postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava	12
ZAKLJUČAK	15
BIBLIOGRAFIJA	16

UVOD

U ovom radu ćemo se baviti centrom za socijalni rad i zaštitom djece čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima. U prvom dijelu ovog rada fokus će biti na centar za socijalni rad u funkciji organa starateljstva i interventni okvir djelovanja centra za socijalni rad u radu sa porodicama i djecom čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskih prava.

Drugi dio ovog rada biće posvećen izboru i primjeni mjera kao i samom postupku zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju svoje dužnosti prema djetetu ili zloupotrebljavaju roditeljska prava.

Shvatanja o socijalnom radu zasnivaju se uglavnom na filozofskim, socijalno-političkim, pravnim, pedagoškim, psihološkim, sociološkim i drugim teorijama. Sadržina, zadaci i ciljevi socijalnog rada mijenjaju se i razvijaju sa promenom političkih, ekonomskih i drugih faktora. Socijalni rad kao stručna djelatnost javlja se krajem 19. Vijeka, kao tekovina razvijenih industrijskih društava, ali je i tamo u stalnim promjenama. Kada govorimo o razlikama u pogledu koncepcija socijalnog rada, možemo govoriti o formalnim razlikama koje su jezičke prirode, a javljaju se kao posledica bogatstva, odnosno siromaštva jezika.¹

¹ Čekerevac Ana, *Metode i tehnike socijalnog rada* ; Podgorica; 2017. str. 3.

1. Centar za socijalni rad i zaštita djece čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima

Prema Milovanović i Krgović, centri za socijalni rad su višefunkcionalne stručne ustanove preko kojih se neposredno i posredno zadovoljava veliki dio socijalnozaštitnih i drugih primarnih potreba ljudi.

Djelovanje centara za socijalni rad se ostvaruje realizovanjem njegovih osnovnih funkcija, od kojih su najvažnije: „ neposredno ostvarivanje socijalne zaštite građana i njihovih porodica, ostvarivanje funkcije organa starateljstva, praćenje i proučavanje socijalnih potreba i problema, preventivna djelatnost, planiranje i programiranje socijalne zaštite, koordinisanje aktivnosti na sprovođenju socijalne zaštite i socijalnog rada u opštini i funkcija savjetovališta za porodicu”.

Značajna uloga centara za socijalni rad u zaštiti djece čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima proizilazi iz funkcija centara za socijalni rad u socijalnoj zaštiti djece i porodice, i nadležnosti u zaštiti maloljetnika. Djeca čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima predstavljaju jednu od osnovnih kategorija korisnika socijalne zaštite u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti. Na osnovu porodičnog zakona, koji reguliše odnose između roditelja i djece, roditelji imaju pravo i dužnost da štite svoju maloljetnu djecu i da brinu o njihovom životu, zdravlju i obrazovanju. Centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, u skladu s navedenim zakonom, dužan je da preduzima sve potrebne mjere radi zaštite ličnih i imovinskih prava i interesa djeteta.²

Iako ne postoje značajne razlike u samoprocjeni zadovoljavanja potreba djece koja odrastaju u funkcionalnim potrebama i djece čiji roditelji zanemaruju i/ili zloupotrebljavaju roditeljska prava, negativan uticaj poremećenih porodičnih odnosa uočava se u odnosu na njihovu

² Šćepović Dragana, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*; Banja Luka, 2018. str. 205 - 207.

percepciju zadovoljavanja potreba.³ Pojam „ potreba” koristi se za stvari koje su čovjeku neophodne – u izvesnom smislu „esencijalne”. Potrebe su prema Fajnbergu isto što i „ interesi blagostanja” – stvari bez kojih će ljudi patiti. ⁴

2. Centar za socijalni rad u ulozi organa starateljstva

Centar za socijalni rad, koji vrši poslove i obavlja funkciju organa starateljstva, predstavlja instituciju koja se sa posebnim društvenim ovlaštenjima bavi porodicom i djecom.

Organ starateljstva ima status ovlaštenog društvenog organa koji na osnovu javnih ovlaštenja štiti i zastupa interese sve maloljetne djece i drugih članova porodice kojima je potrebna društvena zaštita. U cilju ostvarivanja zaštite prava djece, centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, ima široka ovlaštenja. Organ starateljstva obezbjeđuje zaštitu raznih kategorija djece pogođenih nepovoljnim socijalnim i porodičnim prilikama, i brine o osnovnim pravima koja se odnose na porodičnu sredinu ili alternativnu brigu o djetetu.

Centar za socijalni rad obavlja funkciju organa starateljstva kao ustanova u cjelini, sa svojom jedinstvenom organizacijom stručnog rada, angažujući na ovim poslovima sve potrebne stručne radnike, pojedinačno, i u okviru stručnih timova. Zbog složenosti problema kojima se bavi, organ starateljstva zapošljava stručnjake različitih profila: socijalne radnike, pravnike, psihologe, pedagoge, sociologe i defektologe, čime se djeci pruža kompleksna, svestrana i sveobuhvatna zaštita i omogućava pronalaženje rješenja koja će na najbolji način zadovoljiti njihove potrebe.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite je drugostepeni organ koji odlučuje po žalbi na odluke organa starateljstva i vrši stručni nadzor nad radom centra za socijalni rad. Cjelokupan proces zaštite djeteta podrazumijeva pravni postupak i primjenu metoda stručnog rada, što znači da organ starateljstva realizuje sva ovlaštenja u porodičnopravnoj zaštiti djece kroz stručni i

³ Šćepović Dragana, Naučni rad ; *Samoprocjena zadovoljavanja potreba djece izložene roditeljskom zanemarivanju i zloupotrebi* , Univerzitet u Banjoj Luci;2018. str.10.

⁴ Spiker Pol, *Socijalna politika:teorija i praksa*, Beograd;2014. str. 89.

formalnopravni postupak.⁵ Cilj socijalnog rada jeste pružanje pomoći porodicama i pojedincima u rješavanju svakodnevnih životnih teškoća i problema. Socijalni radnici često omogućavaju poboljšanja u sistemu time što “podmazuju” sastavne djelove. Oni posreduju između različitih djelova. Čiste komunikacione kanale koji su se zapušili, tako da svi djelovi znaju šta se dešava.⁶

Intervencije centra za socijalni rad, koji vrši funkciju organa starateljstva, u oblasti porodičnih odnosa, narušavaju autonomiju porodice. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u članu 8. stav 1. garantuje svakom pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života. Socijalni radnici i drugi stručni radnici centra za socijalni rad ovlašteni su da ulaze u porodice korisnika i da prelaze granice privatnosti, ako u porodici ili kod pojedinca postoje određene poteškoće, ali su istovremeno i u obavezi da poštuju pravo djeteta na privatnost i da dijete posmatraju kao posebnu i punovrijednu ličnost.

Vezano za pitanje granica autonomije porodične autonomije, Janjić Komar (1987) napominje da u teoriji i praksi socijalnog rada postoji jasan stav da granicu odlučivanja za intervenciju predstavljaju ugroženi interesi maloljetnika i drugih poslovno nesposobnih članova porodice.⁷

3. Interventni okvir djelovanja centra za socijalni rad u radu sa porodicama i djecom čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava

Ajduković definiše intervencije kao „namjerne postupke namijenjene podupiranju i/ili pomaganju korisnicima da savladaju svoje teškoće i postignu ciljeve povezane s razvojem potrebnih znanja, vrijednosti i vještina”.

Prema Obretković, Stevanović i Žegarac, intervencija u osnovi znači „ustanovljavanje neposrednog, kontinuiranog, sistematskog uvida – kontrole i uticaja na porodicu”.

⁵ Šćepović, 2018. str. 207 – 208.

⁶ Howe Davi, *Uvod u teoriju socijalnog rada*, Beograd;2003. str.91.

⁷ Šćepović, 2018. str.209 – 210.

U radu s porodicama sa djecom, prema Ajduković, koristi se sljedeći spektar intervencija:

1. prevencija (opšta i ciljana, uključujući mjere socijalne politike);
2. rane intervencije (psihosocijalni programi koji se sprovode s porodicama i/ili djecom, koji su usmjereni na osnaživanje porodica koje su pod malim ili umjerenim rizikom za obavljanje svojih uloga i funkcija, materijalna pomoć, mjere porodičnopravne zaštite, kao što je upozorenje roditelja na propuste u vaspitanju, i ostale aktivnosti koje su usmjerene na osnaživanje i promjenu ponašanja roditelja, kao što je upućivanje na psihosocijalni tretman radi otklanjanja nasilničkog ponašanja);
3. zakonski obavezne intervencije koje se provode u zajednici (npr.Nadzor nad vršenjem roditeljskog prava);
4. alternativno zbrinjavanje djece van porodice (vaninstitucionalno ili institucionalno zbrinjavanje);
5. posttremanske intervencije koje podržavaju roditelje u održavanju postignute promjene.

Ista autorka kasnije predlaže novi okvir,koji predstavlja kontinuum ugroženog razvojnog rizika i životne sigurnosti, i intervencija u nadležnosti centra za socijalni rad:

1. Nema razvojnog rizika – nema potrebe za intervenisanjem centra za socijalni rad.
2. Nizak razvojni rizik – mjera upozorenja sa upućivanjem ili bez upućivanja roditelja na savjetovanje, edukacije, liječenje i sl.
3. Srednji razvojni rizik – mjera stručne pomoći roditeljima blažeg inteziteta, provodi se kraće ili duže vrijeme neposredno u porodici, a zasniva se na stručnom vođenju, podršci, savjetovanju, liječenju i edukaciji roditelja.
4. Visok razvojni rizik – mjera intezivne stručne pomoći roditeljima kao prevencija izdvajanja djeteta iz porodice.
5. Sigurnosni rizik – preduzimaju se mjere zaštite od neposrednog ugrožavanja života djeteta u porodici, izrada plana sigurnosti, pri čemu je moguće istovremeno izricanje mjera stručne pomoći i izrada plana sigurnosti, zabrana približavanja djetetu i hitno izdvajanje djeteta iz porodice.

Osnovni princip u zaštiti prava i interesa djece čiji je razvoj ometen u porodici, ukoliko nije ugrožena sigurnost djeteta, jeste princip postepenosti ili najmanjeg posezanja.

Ovaj princip podrazumijeva da se izdvajanje djeteta iz porodice primjenjuje tek kad mjere rane intervencije, kao što su upozorenja roditelja na nedostatke u podizanju djeteta, pružanje pomoći i ostale aktivnosti koje su usmjerene na osnaživanje i promjenu ponašanja roditelja, i mjera stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava, nisu dale očekivane rezultate. Princip postepenosti ili redosljeda izricanja mjera znači da se prvo primjenjuju mjere koje najmanje narušavaju autonomiju porodice, ali se pritom mora voditi računa da su to mjere čijom se primjenom mogu postići očekivani rezultati.⁸

3.1. Preventivne aktivnosti

Pod pojmom opšta prevencija Ajduković podrazumijeva „ skup mjera koje su usmjerene na sve porodice s djecom, s ciljem osnaživanja porodice i povećanja resursa za pozitivan razvoj djece i mladih, i smanjivanja uticaja faktora rizika na razvoj rizičnih ponašanja roditelja prije njihovog pojavljivanja”.

Razvijaju se i primjenjuju mjere čiji je cilj prepoznavanje djece koja su pod određenim rizicima u svojim porodicama. Važno je da se rizik kojem su djeca izložena prepozna što ranije, da se reaguje na adekvatan način i na što ranijem uzrastu djeteta.⁹

3.2. Mjera upozorenja roditelja

Mjera upozorenja roditelja predstavlja ranu intervenciju, kojom se roditeljima pruža pomoć u obavljanju roditeljske uloge i ukazuje na probleme u podizanju i vaspitanju djece. Ova mjera obavezuje roditelje da ispunjavaju zahtjeve, poštuju zabrane i ograničenja, da se uključe u korištenje usluga odgovarajućih institucija, tretmane i u sve druge aktivnosti koje su usmjerene na njihovo osnaživanje i promjenu ponašanja.

⁸ Šćepović, 2018. str.211 – 214.

⁹ Šćepović, 2018. str.214 – 215.

U praksi se ova mjera izriče za blaze propuste roditelja koji se ne događaju često i ne ostavljaju teške posljedice na dijete, ali ipak postoji potreba da se utiče na promjenu ponašanja roditelja. Upozorenje se roditeljima može izricati usmeno ili u pisanoj formi. Preporučuje se da se roditelji prvo usmeno upozore, a nakon toga da im se uruči upozorenje u pisanoj formi.

Ne treba izricati mjeru upozorenja samo da bi se poštovao princip najmanjeg posezanja. U situacijama kada stručni radnici procijene da ova mjera neće dati očekivane rezultate, potrebno je odmah primijeniti neku drugu mjeru, koja je procijenjena ako adekvatnija.¹⁰

3.3 Stalni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava

Mjera stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava izriče se kada postoji umjeren rizik za dijete i kad je neophodna stalna podrška i praćenje ponašanja roditelja vezano za zadovoljenje razvojnih potreba njihove djece. Ova mjera se primjenjuje u situacijama kada postoje problemi u funkcionisanju porodice i poremećaji u odnosima između članova porodice koji ugrožavaju razvoj djeteta, a procjenjuje se kao opasnost za koju se očekuje da bi se mogla otkloniti pružanjem podrške I određene vrste nadzora nad porodicom.

Za vrijeme trajanja mjere stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava, organ starateljstva pomaže roditeljima, savjetima i drugim odgovarajućim metodama socijalnog rada, poziva roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilazi roditelje i djecu, poziva ih na periodične sastanke u centar za socijalni rad i preduzima druge radnje kojima se štiti najbolji interes djeteta.

Organ starateljstva donosi rješenje o uvođenju stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava kojim se utvrđuju konkretni zahtjevi prema roditeljima.

Korać Graovac (2008, prema Ajduković, 2015) umjesto naziva mjere nadzora nad vršenjem roditeljskog prava predlaže naziv mjera stručne pomoći roditeljima za zaštitu ličnih interesa i dobrobiti djeteta, čija je krajnja svrha postizanje planirane promjene ponašanja roditelja, djeteta ili porodičnog okruženja.

¹⁰ Šćepović, 2018. str.215 – 216.

Cilj uvođenja ove mjere je sprečavanje izdvajanja djeteta iz porodice i oduzimanje prava roditelju da živi sa djetetom. Nakon isteka perioda na koji je mjera izrčena, potrebno je utvrditi da li provođenje mjere treba produžiti, da li je prestala potreba za nadzorom zato što je postignut potreban stepen zaštite, ili, ukoliko mjera nadzora nije dala očekivani rezultat,, treba li je zamijeniti mjerom izdvajanja djeteta iz porodice.

Ukoliko su roditelji promijenili ponašanja i ispunili svoje obaveze i uslove koji su bili postavljeni, stručni tim organa starateljstva obustavlja mjeru stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava.¹¹

3.4. Izdvajanje djeteta iz porodice i alternativno zbrinjavanje

U situacijama u kojima roditelji svojim ponašanjem ugrožavaju život, zdravlje i razvoj djeteta, primjenjuje se mjera izdvajanja djeteta iz porodice, koja podrazumijeva veća ograničavanja roditeljskih prava .

Mjeru izdvajanja djeteta iz porodice, koja se primjenjuje kao hitna intervencija, neophodno je prekinuti čim se za to stvore uslovi u njegovoj porodici. Ukoliko se roditelji u međuvremenu ne osposobe da na adekvatan način podižu dijete i ne uspiju da promijene ponašanja, dijete se povjerava drugoj porodici ili ustanovi na brigu i staranje.

Oduzimanje roditeljskog prava je najteža porodičnopravna sankcija za roditelje koji vrše zloupotrebu roditeljskog prava i koji grubo zanemaruju roditeljske dužnosti. Organ starateljstva ima obavezu i ovlaštenja da pokrene postupak kod suda, da učestvuje u postupku kroz davanje mišljenja i zastupanje prava i interesa djeteta, ali i da u okviru svojih nadležnosti preduzima hitne mjere za zaštitu djeteta odmah po saznanju da postoji grubo zanemarivanje ili zloupotreba djeteta.

Alternativno zbrinjavanje djeteta čiji je razvoj ugrožen u porodici obezbjeđuje se priznavanjem prava na zbrinjavanje u hraniteljsku porodicu ili prava na smještaj u ustanovu socijalne zaštite.

¹¹ Šćepović, 2018. str.216 – 220.

Odluka o sigurnosti djeteta donosi se na osnovu procjene tri pokazatelja: prijetnja životu djeteta, zaštitne sposobnosti roditelja i ranjivost djeteta.

Kao situacije u kojima se reaguje hitnim izdvajanjem djeteta iz porodice najčešće se navode: situacije u kojima je dijete bilo izloženo teškom zlostavljanju ili zloupotrebi, u kojima je dijete sistematski mučeno, u kojima su nemarnost roditelja ili kazne doveli do teških povreda djeteta, ako stambeni prostor predstavlja prijetnju za nastanak povrede kod djeteta, mentalno zaostale osobe koje nisu u stanju da obezbijede zadovoljavanje osnovnih potreba djece i dr.

Odluka o smještaju djeteta izvan njegove porodice, koju donosi centar za socijalni rad, neophodno je provjeravati u održenom vremenskom periodu. Takođe, potrebno je redovno provjeravati kvalitet smještaja u ustanovi ili kvalitet zbrinjavanja u hraniteljskoj porodici djeteta koje je izdvojeno iz svoje biološke porodice.¹²

4. Izbor i primjena mjera u postupku zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava

S obzirom na to da ne postoje precizno utvrđeni uslovi, dešava se da se dijete izdvaja iz porodice i kad nisu iscrpljene sve druge mogućnosti, kao što se dešava da dijete predugo ostaje u porodici, što predstavlja rizik i može negativno da se odrazi na njegov razvoj.

Bad (Budd,2005), kao osnovni problem koji se javlja prilikom donošenja odluka o mjeri koja će se preduzeti u zaštiti djeteta, izdvaja dugotrajnost efekta takvih odluka i ozbiljnost posljedica koje na dijete ostavlja odvajanje od porodice i zbrinjavanje u drugu porodicu ili smještaj u ustanovu, kao i posljedica koje na dijete ostavlja život u neadekvatnoj porodičnoj situaciji, odnosno u situacijama kada postoje okolnosti za izdvajanje djeteta iz porodice, ali i za njegov ostanak u porodici.

Važno je istaći da se dešava u praksi da stručni radnici sa zakašnjenjem prepoznaju zlostavljanu i zanemarenu djecu, a kao razlozi se najčešće navode preopterećenost poslom,

¹² Šćepović, 2018. str.221 – 223.

nedovoljan broj stručnih radnika zaposlenih u centrima za socijalni rad, nedostatak supervizije i sl.

Kilen (Killen,2001) govori o teškoćama na koje nailaze stručnjaci, jer im je bolno prihvatiti različite oblike tjeskobe, praznine i tuge kod djeteta, kao i da im je teško prihvatiti saznanje da neka djeca malo znaju o radosti i sigurnosti. Stručnjaci ponekad ne poklanjaju dovoljnu pažnju djetetovoj patnji, što je posebno vidljivo kod zanemarivanja, mada se javlja i kod drugih vidova zlostavljanja i upotrebljavaju neke od strategija, kao što su pretjerano poistovjećivanje sa roditeljima, umanjivanje dječije patnje, projekcija nedostataka, paralizovanost ili pretjerana neodgovarajuća aktivnost, povlačenje, pojednostavljivanje teškoća, normativno razmišljanje umjesto stručnih procjena, miješanje i promjena uloga, premještanje problema i slično.

Kilen smatra da bi stručnjaci trebalo da poštuju nekoliko pravila koja se odnose na uspostavljanje odnosa sa djecom, od kojih su najvažniji: staviti se u položaj djeteta, zadovoljiti potrebu djeteta da sazna ko ste, brinuti se o roditeljima umjesto djeteta i pomoći djetetu u komunikaciji.¹³

5. Postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnost ili vrše zloupotrebu roditeljskog prava

Donošenje odluka o izboru mjera zaštite koje su prilagođene potrebama djeteta zahtijeva da se postupak zaštite djeteta čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili zloupotrebljavaju roditeljsko pravo odvija se kroz sljedeće faze:

- otkrivanje slučaja,
- procjenjivanje – početno i sveobuhvatno,
- donošenje odluka o mjerama zaštite djeteta i porodice,
- planiranje i provođenje mjera zaštite djeteta i porodice,
- praćenje i evaluacija.

¹³ Šćepović,2018. str.223.225.

Otkrivanje slučaja

Djecu čiji roditelji zanemaruju roditeljske dužnosti ili zloupotrebljavaju roditeljsko pravo mogu otkriti stručnjaci organa starateljstva, vršeći neke druge poslove ili analizom dokumentacije, a mogu do podataka o postojanju takve porodice doći posredno, službenim obavještenjem od neke druge ustanove ili organizacije, nevladine organizacije, ili to mogu uraditi poznanici, rodbina ili komšije, a takođe i sami roditelji mogu potražiti pomoć od nadležnih institucija.

Procjenjivanje

Postupak procjene ili dijagnostički postupak, koji se sprovodi u centru za socijalni rad, zahtijeva interdisciplinarni pristup, davanje mišljenja i nalaza svih članova stručnog tima kako bi se izvršila procjena djeteta i porodice. Kompletan postupak procjene pored interdisciplinarnog pristupa zahtijeva i multisektoralan pristup, odnosno uključivanje drugih službi i institucija, što je preduslov za obezbjeđivanje adekvatne i pravovremene zaštite djeteta.

Donošenje odluka o mjerama zaštite djeteta i porodice

Sve odluke koje se odnose na zaštitu djeteta, neophodno je donijeti u što kraćem vremenskom periodu. U svakoj odluci treba navesti i obrazložiti sve činjenice vezane za dijete, elemente koji su uzeti u obzir prilikom donošenja odluke, njihov sadržaj, kao i način na koji je utvrđen najbolji interes djeteta.

Planiranje i provođenje mjera zaštite djeteta i porodice

Na osnovu rezultata početne i sveobuhvatne porodične procjene, donose se odluke i planiraju intervencije čiji je cilj postizanje promjena u porodici, zaštita djeteta, njegovih prava, interesa i

obezbjeđivanje pravilnog i potpunog razvoja. Individualni plan zaštite se sačinjava na osnovu sveobuhvatne procjene potreba, poteškoća i resursa, zajedno sa djetetom i članovima njegove porodice. Planom zaštite djeteta utvrđuje se i plan praćenja i procjene adekvatnosti planiranih i preduzetih mjera i rokovi ponovne procjene.

Planirane aktivnosti je neophodno detaljno razraditi i realno planirati kako bi bilo moguće uraditi njegovu evaluaciju. Plan treba da obuhvati vrijeme koje je potrebno za realizaciju određenih aktivnosti. Planiranje obuhvata mjere koje se smatraju najoptimalnijim za rješavanje problema u konkretnoj porodici.

Praćenje i evaluacija

Praćenje ima zadatak da odgovori na pitanja da li se mjera realizuje u skladu s planom, da li planirani zadaci vode prema ostvarivanju postavljenih ciljeva, kao i da li se provođenje mjere može unaprijediti.

Evaluacijom se stiče uvid u stanje sigurnosti, zdravlja i razvoja djeteta u odnosu na planirane rezultate. Evaluacija se vrši u skladu sa planom, najduže nakon šest mjeseci od početka rada na slučaju, a u fazi finalne evaluacije utvrđuje se uspjeh realizovanih aktivnosti i primijenjenih intervencija. Rezultati do kojih se dođe evaluacijom, utiču na donošenje odluka o daljnjim mjerama zaštite i uslugama koje će se pružiti djetetu i porodici.

Završno procjenjivanje se vrši prilikom zatvaranja slučaja, a slučaj se može zatvoriti tek kada rezultati procjene pokažu da su postignute značajne promjene i da je dijete potpuno sigurno u porodici.¹⁴

¹⁴ Šćepović, 2018. str.226 - 227.234 - 237.

ZAKLJUČAK

Koncepcija socijalnog rada kao „uslužne djelatnosti” već u sebi sadrži mogućnosti i pretpostavku da svaki pojedinac tokom svog života potencijalno može biti klijent socijalnog rada. Time on definitivno izlazi iz sfere pomoći samo „marginalnim grupama” – kategoriji klijenata koja je dugo smatrana najvećim potencijalnim izvorom korisnika usluga ove djelatnosti.¹⁵

Teorija osjećajnog vezivanja značajna je za bolje razumijevanje razvoja ličnosti djeteta i njegovih odnosa s bliskim osobama u toku cijelog života, i predstavlja korisnu teoriju i dobar osnov za unapređenje zaštite djece čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima, o čemu govori i Polovina (2007) , koja ističe da je osnovna poruka teorije osjećajnog vezivanja to da je uspostavljeni sistem ponašanja, tokom osjećajnog vezivanja u dijadi dijete – roditelj, upravo ono što određuje mnoge aspekte djetetovog kognitivnog, emocionalnog i socijalnog razvoja.

Za potpunu zaštitu djeteta čiji je razvoj ometen porodičnim odnosima, pored aktivnosti centra za socijalni rad, koji, kao organ starateljstva, ima značajnu ulogu i veliku odgovornost, neophodno je angažovanje i drugih institucija koje se bave zaštitom djece, imajući u vidu da efikasna zaštita djeteta zahtijeva interdisciplinarni i multisektoralni pristup.

Sistem socijalne zaštite treba da pruži pomoć djetetu i porodici, da im bude podrška u rješavanju problema s kojima se susreću, što zahtijeva nove modele rada, provođenje istraživanja i unapređivanje položaja djece i porodice.¹⁶

¹⁵ Vidanović Ivan, *Pojedinac i porodica*, Beograd;2005. str.38.

¹⁶ Šćepović, 2018. str.242 - 243.

BIBLIOGRAFIJA

1. Šćepović Dragana, *Dijete, porodični odnosi i socijalni rad*, Fakultet političkih nauka, Banja Luka, 2018.
2. Spiker Pol, *Socijalna politika: teorija i praksa*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, 2014.
3. Howe David, *Uvod u teoriju socijalnog rada*, Urednici: prof. dr Milosavljević Milosav, prof.dr Vidanović Ivan, Naučno – istraživački centar za socijalni rad i socijalnu politiku FPN – Beograd,2003.
4. Čekerevac Ana, *Metode i tehnike socijalnog rada (praktikum)*, Fakultet političkih nauka, Podgorica,2017.
5. Vidanović Ivan, *Pojedinac i porodica (metode,tehnike i veštine socijalnog rada)*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2005.
6. Šćepović Dragana, Naučni rad, *Samoprocjena zadovoljavanja potreba djece izložene roditeljskom zanemarivanju i zloupotrebi*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci, 2018.

Studijski program: Socijalna politika i socijalni rad

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

**ALIMENTACIJA KAO VID DRUŠTVENE BRIGE O PORODICAMA POREMEĆENIM
U RAZVOJU, DRUŠTVENA I PRAVNA PRIRODA ALIMENTACIJE**

Seminarski rad

Studenti:

Milijana Živković 84/18

Marina Doknić 90/18

Mentor:

dr Čedo Veljić

Podgorica, oktobar 2020

SADRŽAJ

UVOD	3
ALIMENTACIJA - POJAM.....	2
POJAM ZAKONSKOG IZDRŽAVANJA.....	2
DRUŠTVENA ZAŠTITA PORODICE I DJECE.....	2
TEŠKOĆE U OSTVARIVANJU PRAVA	3
DRUŠTVENA BRIGA O PORODICI.....	5
ZAKON CRNE GORE	6
ODREĐIVANJE IZDRŽAVANJA.....	6
ZAKLJUČAK	8
LITERATURA:	9

UVOD

Predmet našeg istraživanja jeste alimentacija, kao vid društvene brige o porodicama poremećenim u razvoju, kao i njena društvena i pravna priroda.

Porodice poremećene u svom razvoju zahtijevaju posebnu brigu društvene zajednice. Potrudimo se da približimo pojam alimentacije, društvenu ulogu zajednice, kao i na koje teškoće prilikom ostvarivanja.

Osim toga, koji su to razlozi zbog kojih roditelj napravi odluku da ovo pravo ne iskoristi..

ALIMENTACIJA - POJAM

Alimentacija je finansijska obaveza podrške jednog od supružnika nakon razvoda braka, to je mehanizam koji za cilj ima da zaštiti decu od posledica koje donosi razvod braka. Alimentacija se ne može izbjeći ni situaciji kada roditelj koji je daje ostane bez posla, jer ga zakon obavezuje da nađe način da obezbijedi svoj doprinos podizanju djece.

POJAM ZAKONSKOG IZDRŽAVANJA

Pojam izdržavanja označava redovno obezbjeđenje sredstava za zadovoljenje životnih, kulturno obrazovnih i drugih potreba jednog lica. Izdržavanje može biti faktički odnos i odnos uređen prvnim normama. Najznačajniji i najčešći vid izdržavanja kao pravnog odnosa jeste onaj koji je regulisan zakonskim odnosima, tzv. *zakonsko izdržavanje*. Pravna obaveza izdržavanja može nastati na osnovu nekog drugog pravnog akta. Tako pravni osnov obaveze izdržavanja može biti i ugovor (O hraniteljstvu, o doživotnom izdržavanju).

Institutom zakonske alimentacije baziranom na načelu porodične i društvene solidarnosti garantuje se zaštita onim članovima porodice koji zbog nesposobnosti za rad i nedostatka sredstava za život zapadnu u materijalnu oskudicu. Ako jedan član porodice, bračni ili vanbračni drug ostane bez sredstava za život, ostali srodnici, odnosno drugi bračni drug imaju pravu obavezu da mu pruže pomoć, da mu, prema svojim mogućnostima, daju izdržavanje.¹

DRUŠTVENA ZAŠTITA PORODICE I DJECE

Porodice poremećene u svom razvoju zahtijevaju posebnu brigu društvene zajednice. Razlikuju se dvije vrste poremećenosti porodice: *a)* porodice sa poremećenim odnosima i *b)* porodice sa poremećenom strukturom. Disfunkcionalne porodice pokazuju poremećaje u svim ili u više oblasti funkcionisanja. Radi se o dezorganizovanim, dezintegriranim porodicama sa poremećenim odnosima i porodičnim funkcijama. Kod disfunkcionalnih porodica poremećene su komunikacije, emocionalne veze, vlada konfuznost ili zamjena uloga u porodičnim odnosima, a osnovni vrijednosni sistemi njenih članova su međusobno neusklađeni²

¹ Korać R, Porodično pravo, Podgorica 2011. str 395.

² Kecman, Bojana, *Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost*, Beograd, 2007, str. 30.

Kada se govori o problemu alimentacije, cijeli problem se, međutim, pogrešno svodi na jedan njegov, istina značajan, ali ne i jedini dio, na odgovornost jednog ili oba roditelja u podmirenju obaveze izdržavanja. Nijednog trenutka ne dovodi se u vezu i odgovornost društvene zajednice za njegovo kompleksnije rješavanje, zajednička odgovornost društva sa roditeljima, njegov deo obaveze u pogledu učešća u izdržavanju, zbrinjavanju, smještaju maloljetnika, jednom rečju u pogledu dosledne realizacije politike brige o maloljetnicima. Samo jedan element ovog kompleksnog problema bio bi i problem alimentacije, tj. problem odgovornosti roditelja za obaveze koje ne izvršavaju prema svojoj djeci, posebno neizvršavanju obaveze u pogledu alimentacije.

Sociolozi su utvrdili da je porast razvedenih porodica i razvoda, porast vanbračnog nataliteta i dr. zakonita pojava u savremenom društvu. Prema tome, to nije nepredvidljiva i slučajna pojava. U najvećoj mjeri uzroci pojedinačnih porodičnih drama objektivno su izazvani: njihov najopštiji uzrok je transformacija celokupne društvene i porodične strukture pod uticajem izmene klasne strukture, industrijalizacije i urbanizacije. Nauka je uspela da ukaže na puteve transformacije porodice, i to ne samo na pozitivnu već i na negativnu stranu te transformacije.

Stoga je društvo dužno da djelimično osigura pojedince od eventualnog rizika, odnosno od najtežih posledica tog rizika. Osiguranje se može vrlo lako i vrlo precizno postaviti, kada je reč o alimentaciji, na principu roditelji su dužni da snose dio obaveze koji je u skladu sa njihovim stvarnim mogućnostima.

TEŠKOĆE U OSTVARIVANJU PRAVA

Praktična težina teorijskih problema alimentacije može se sagledati iz konkretnih podataka o teškoćama na koje nailazi roditelj, po pravilu majka, u ostvarivanju zahtjeva za izdržavanje djeteta kod nadležnih pravosudnih organa. Do spora oko izdržavanja djeteta dolazi gotovo isključivo u slučaju kada njegovi roditelji ne žive u zajednici. Tada se njihove obaveze prema deci mogu ostvarivati na dva načina:

- sporazumom roditelja bez učešća državnog organa i
- podnošenjem tužbe organima pravosuđa.

Međutim, postoji i **treći slučaj**: kada teret izdržavanja djeteta pada samo na jednog roditelja, najčešće na majku. Do toga obično dolazi kada roditelj kod koga nije dijete ne želi da plaća izdržavanje, a drugi roditelj ne traži sudsku zaštitu radi ostvarivanja zakonskog prava deteta. U ovakvom položaju su najčešće vanbračna djeca i djeca čiji roditelji odvojeno žive, a nijesu se sudski razveli.

O broju djece koja ne ostvaruju izdržavanje ne postoje opšti statistički podaci, jer se zvanična statistika o tome ne vodi. Međutim, niz anketa vodenih u raznim mjestima, privrednim organizacijama i dr. pokazao je da je broj ove djece prilično velik...

Kao najčešći razlozi zbog kojih majka ne traži izdržavanje za svoje dete navode se:

- žene nisu dovoljno upoznate s tim šta mogu uraditi da bi ostvarile pravo
- izdržavanje kako u parničnom, tako i u krivičnom postupku;
- mnoge žene plaše se rizičnosti upuštanja sudsku proceduru;
- nepovjerenje prema organima pravosuđa:
 - zbog slabog rada organa starateljstva, ovaj organ se ne miješa i ne nastoji da pomogne ženi; njegova uloga se svodi na pasivno očekivanje da ga sud pozove
 - niske alimentacije
 - od majke se traži da dokaže sve prihode oca deteta (a ona to vrlo često nije u stanju da učini),
 - sudovi su prilično neaktivni i čekaju dokaze od roditelja, rukovodeći se načelom dispozicije stranaka u građanskim sporovima;
 - kod nekih roditelja preovlađuje strah da se dijete sudskom presudom ne povjeri drugom roditelju;
 - mnogi roditelji žele da izbegnu razne neugodne situacije na sudu
 - mnogi voditelji ističu da ne postoji svrha izdržavanja, a kao razlog navode velike sudske troškove, dužinu sudskog postupka, dok je rezultat svega toga samo simbolična alimentacija:
 - mnoge majke žele da se prekine svaka veza sa drugim roditeljem (često neopravdano), odnosno da se prekine veza između djeteta i nesavesnog roditelja koji ne želi dobrovoljno da plaća alimentacije;
 - kada bračni drugovi žive odvojeno, žena se obično plaši razvoda i ne želi da traži izdržavanje, da ne bi uvredila drugog bračnog druga;
 - u nekim slučajevima navodi se kao razlog nemogućnost traženja alimentacije, odlazak roditelja u inostranstvo; u takvim slučajevima alimentacija se ne može realizovati

Kada je reč o vanbračnim majkama, često se na njih vrši pritisak da vode računa o položaju oca u društvu, o njegovoj časti, ugledu, o njegovim obavezama prema bračnoj porodici, zatim se ističe da su one moralno diskvalifikovane da se pojavljuju pred sudom, da je prirodna obaveza vanbračne majkeda sama izdržava svoje dijete.

Što se tiče vanbračne djece, ona imaju prava prema roditeljima kao i djeca rođena u braku, ali samo pod uslovima da je njihovo očinstvo utvrđeno, bilo priznanjem vanbračnog oca ili sudskom odlukom.

Vanbračna porodica je zajednica koju sačinjavaju vanbračni roditelji i njihova djeca. *Za razliku od vanbračne zajednice koje ne uživa društvenu zaštitu, vanbračna porodica uživa onu zaštitu kao i bračna porodica*³

DRUŠTVENA BRIGA O PORODICI

Kada govorimo o društvenoj brizi, u tom smislu potrebno je razraditi plan zajedničkog delovanja svih društvenih organa koji se bave ovim problemima: društvenih organizacija (Socijalistički savez radnog naroda. Jugoslavije, Konferencija za društvenu aktivnost žena Jugoslavije, Savet za staranje i brigu o deci i omladini, Savez sindikata), zatim organa društvenog samoupravljanja (mesne zajednice i dr.), radnih organizacija, centara za socijalni rad i starateljskih organa. Međutim, možda bi najvažnija forma bila preventivni kolektivni i individualni socijalni rad, organizovan u okvirima komune i užih teritorijalnih jedinica i radnih organizacija.

Osim toga treba poboljšavati vaspitni rad na upoznavanju roditelja sa njihovim pravima. Potrebno je razraditi sistem mera na poboljšanju predbračne i bračne kulture popularnim predavanjima, brošurama, novinskim člancima, osnivanjem raznih savetovaništa: predbračnih, bračnih i porodičnih, boljim organizovanjem službe pravne pomoći radi davanja pravnih saveta, itd.

Stoga bi trebalo izvršiti neke izmene sadašnjeg zakonodavstva u više pravaca:

- a) poboljšati socijalni rad na otkrivanju slučajeva gde je potrebno podnijeti zahtjev za alimentaciju i obezbjediti stranki sve oblike pomoći realizovanju ovog zahtjeva;
- b) omogućiti mnogo veće angažovanje organa starateljstva i stručnih službi socijalne zaštite u toku celog postupka, od podnošenja tužbe do izvršenja presude:
- c) cijeli sudski postupak vremenski limitirati i učiniti ga brzim i efikasnim, pri čemu sasvim osloboditi stranku dosadašnje obaveze da sama prikuplja dokaze i potrebne podatke;
- d) izvršenje sudskih odluka o alimentaciji sprovesti po službenoj dužnosti.⁴

³ Ponjavić, Z., *Porodično pravo*, Kragujevac, 2005, str. 132.

⁴ Društvena zaštita porodice i djece, M.Mladenović, Rad, Beograd, 1973. ,str.96,97,98,99,100;

ZAKON CRNE GORE

Član 254

Roditelji su dužni da izdržavaju svoju djecu.

Ako dijete nakon punoljetstva nije završilo školovanje, roditelji su dužni da ga prema svojim mogućnostima izdržavaju do isteka vremena trajanja školovanja u odgovarajućoj školi, odnosno fakultetu, a ako je školovanje iz opravdanih razloga produženo, najkasnije do navršene 26-te godine života.

Član 255

Ako je dijete nakon punoljetstva zbog bolesti, tjelesnih ili duševnih nedostataka nesposobno za rad, nema dovoljno sredstava za izdržavanje ili ih ne može ostvariti iz postojeće imovine, roditelji su dužni da ga izdržavaju dok to stanje traje.

Član 256

Roditelj koji je lišen roditeljskog prava ne oslobađa se dužnosti da izdržava svoju djecu.

ODREĐIVANJE IZDRŽAVANJA

Član 272

Obaveza članova porodice koji su dužni da daju izdržavanje utvrđuje se srazmjerno njihovim mogućnostima, a u granicama potreba tražioca izdržavanja.

Ukupni iznos sredstava potrebnih za izdržavanje iz stava 1 ovog člana ne može biti manji od iznosa stalne novčane pomoći koja se po propisima o socijalnoj zaštiti daje licu bez ikakvog prihoda u opštini u kojoj izdržavano lice ima prebivalište.

Član 273

Prilikom ocjenjivanja potreba izdržavanog lica sud uzima u obzir njegovo imovno stanje, stepen sposobnosti za rad, mogućnosti za zaposlenje, zdravstveno stanje i druge okolnosti od kojih zavisi odluka o izdržavanju.

Kad se izdržavanje traži za dijete sud uzima u obzir i uzrast djeteta, kao i potrebu za njegovo obrazovanje.

Prilikom ocjenjivanja mogućnosti lica koje je dužno da daje izdržavanje sud će uzeti u obzir sva njegova primanja i stvarne mogućnosti da stiče zaradu, kao i njegove sopstvene potrebe i zakonske obaveze izdržavanja.

Član 274

Sud u sporu roditelja o izdržavanju djeteta, roditelju kome je dijete povjereno na čuvanje i vaspitavanje, posebno će uzeti kao njegov doprinos u izdržavanju djeteta rad i staranje tog roditelja koji svakodnevno ulaže u njegu i podizanje djeteta

5

⁵ Porodični zakon ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016 i 76/2020);

ZAKLJUČAK

Kao što smo i pisale u našem radu, oba roditelja su dužna da učestvuju u obezbjeđivanju sredstava za bolji život djeteta, kako u braku tako i van njega. Prestankom braka ne prestaju roditeljske obaveze.

Zakon kaže da deca imaju pravo da žive onako kako žive i njegovi roditelji, bez obzira na to da li su oni naknadno zasnovali nove porodice i u njima imaju drugu dece. Očevi i majke sa kojima deca više ne žive dužni su da u ugovorenom roku svakog meseca za dete ili decu daju alimentaciju. Međutim mnogi to ne čine, i to predstavlja jedan od najvećih problema današnjice.

Sa druge strane, samohrani roditelj često i ne traži ovo pravo, iz njemu poznatih razloga. Upravo zbog toga veliku pažnju treba posvetiti podizanju svijesti o tome koliko je važno učestovati u odgajanju djeteta, i pomoći drugom roditelju.

LITERATURA:

1. Korać R, *Porodično pravo*, Podgorica, 2011;
2. Mladenović M. , *Društvena zaštita porodice i djece*, Rad, Beograd, 1973.
3. Kecman B. , *Psihosocijalna porodična patologija i delinkventnost*, Beograd, 2007
4. Ponjavić, Z., *Porodično pravo*, Kragujevac, 2005
5. Porodični zakon Crne Gore ("Sl. list RCG", br. 1/2007 i "Sl. list CG", br. 53/2016 i 76/2020);

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

SEMINARSKI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

Djeca i mladi bez roditeljskog staranja

Profesor:

Dr Čedo Veljić

Studenti:

Nikolina Radanović 18/95

Iva Janković 18/112

Podgorica, oktobar 2020

Sadržaj:

Uvod:	3
Ko su djeca i mladi bez roditeljskog staranja?.....	2
Socijalna zaštita.....	3
Starateljstvo.....	4
Smeštaj djece bez roditeljskog staranja	5
Porodični smještaj - hraniteljstvo	5
Smještaj u ustanovu socijalne zaštite	6
Neformalni ili srodnički smještaj	7
Usvojenje	7
Posljedice odrastanja bez roditeljskog staranja.....	8
Ustanove koje pružaju socijalnu zaštitu djeci i mladima bez roditeljskog staranja	10
Ustanove koje pružaju socijalnu zaštitu djeci i mladima bez roditeljskog staranja	10
Zaključak	11
Literatura.....	12

Uvod:

U ovom radu bavićemo se temom Djece i mladih bez roditeljskog staranja. Pokušaćemo prikazati jasnu sliku našeg društva u kojoj ova ranjiva grupa odrasta i živi. Svjesni smo koliko se o ovoj temi ne razgovara i ne piše kada statistike govore o tome da mnogo ljudi u Crnoj Gori, a i na Balkanu za života ne upoznaju ni jednu jedinu osobu koja nije odrasla u porodici, već u domu, ni jednu osobu koja nikada nije upoznala svoje roditelje i za čije su odrastanje zaslužni ljudi sa kojima nisu u krvom srodstvu. Znajući koliko je za dijete važno da odrasta u potpunoj i zdravoj porodici, koja je osnov za dalji rast i razvoj djeteta, bavićemo se pitanjima starateljstva, hraniteljstva i usvojenja kao jedne alternative i pokušaja da se djetetu omogući zdrava sredina u kojoj će odrastati.

Ko su djeca i mladi bez roditeljskog staranja?

Djeca i mladi bez roditeljskog staranja su jedna od najranjivijih grupa kako u našem, tako i u svim drugim društvima. Sa sigurnošću možemo reći, a i statistika govori o tome, koliko ova grupa ljudi ne uživa adekvatnu podršku i pažnju. Kada uzmemo u obzir da je porodica osnova za razvoj djeteta jer unutar nje dijete dobija ljubav, pažnju, a samim tim isto razvija kod sebe i uči se onom bez čega ne može, a to je socijalizacija, svjedoci smo da je to djeci bez roditeljskog staranja uskraćeno i ne može se nadoknaditi.¹ Ono što je moguće učiniti za djecu koja odrastaju bez roditeljskog staranja jeste pružiti im mogućnost da odrastaju u zdravoj, potpunoj i ljubavi ispunjenoj sredini iz koje će izaći kao izgrađene ličnosti spremne za dalji život, koji uključuje obrazovanje, samostalan život kao i stvaranje sopstvene porodice.

Djetetom bez roditeljskog staranja smatra se: dijete koje nema žive roditelje, dijete čiji su roditelji nepoznati ili je nepoznato njihovo boravište, dijete čiji su roditelji potpuno lišeni roditeljskog prava, odnosno poslovne sposobnosti, dijete čiji roditelji još nisu stekli poslovnu sposobnost, dijete čiji su roditelji lišeni prava na čuvanje i podizanje odnosno vaspitavanje djeteta i dijete čiji se roditelji ne staraju o djetetu ili se staraju o djetetu na neodgovarajući način.²

Mladima bez roditeljskog staranja smatraju se djeca koja su odrasla u domovima za nezbrinutu djecu, kao i u drugim sličnim ustanovama.

Djeca bez roditeljskog staranja uživaju posebnu društvenu zaštitu. Osnovni vidovi zaštite djece bez roditeljskog staranja su:

¹ Korać Radoje, Porodično pravo, Podgorica, 2011.

² Šćepanović Dragana, dijete, porodični odnosi i socijalni rad, Banja Luka, 2018.

- Starateljstvo
- Smeštaj u drugu porodicu
- Smeštaj u ustanovu
- Usvojenje

Socijalna zaštita

Jasno je, a i pokušale smo objasniti, koliko je važna funkcija porodice u odrastanju djeteta. Međutim, ukoliko ona ne ispunjava sve ono što se od nje očekuje i kada su roditelji lišeni roditeljskog prava, potrebno je pronaći alternative. Ovdje se alternativa ogleda u reagovanju društvene zajednice na problem koji postoji, koja ima za cilj da kompenzuje porodičnu funkciju. Lako ćemo doći do zaključka s jedne strane, koliko je važno kroz sve oblike društvenog reagovanja pa i kroz socijalno – zaštitnu djelatnost pružiti podršku porodici u njenom funkcionisanju, a sa druge strane, koliko je značajna i veoma složena djelatnost socijalne zaštite, kada u određenim situacijama mora da kompenzuje sve funkcije porodice. Odsustvo porodičnog staranja razlikuje se po intenzitetu u tom smislu koje se sve funkcije porodice ne ostvaruju u potrebnoj mjeri. Od toga zavise načini reagovanja u okvirima socijalne zaštite. Širok je spektar usluga koje socijalna zaštita može pružiti. Socijalna zaštita kao društvena djelatnost ima za cilj da u okvirima socijalne politike, prije svega, porodici pomaže u njenom uspješnom funkcionisanju te je većina oblika, mjera zaštite kao usluga orijentisana u tom pravcu, ili bi tako trebalo da bude.

Djeca ostaju bez roditeljskog staranja na različitom uzrastu, od bebe pa do adolescenta. Zbog toga, jasno nam je da neka djeca ulaze u sistem socijalne zaštite odmah po rođenju, još iz porodilišta. Postoje različiti razlozi zbog kojih o bebama ne brinu njihovi roditelji. Sigurno jedan od glavnih i najčešćih jeste nespremnost roditelja da brinu o djetetu jer još nisu spremni za roditeljstvo. Međutim, roditelji neke djece biće spriječeni, u kraćem ili dužem periodu, da

brinu o svojoj djeci zbog izrživavanja zatvorske kazne.³ Neki roditelji su pak teško oboljeli, fizički ili psihički i kao takvi nisu u stanju da na adekvatan način odgovore na roditeljske obaveze i dužnosti.

Starateljstvo

Starateljstvo u pravnom sistemu naše države predstavlja poseban oblik porodično pravne zaštite namjenjen djeci bez roditeljskog staranja i djeci kojoj je u određenim životnim okolnostima potrebno pravno zastupanje koje ne mogu da obezbede roditelji, odnosno punoletnim osobama koje su lišene poslovne sposobnosti. Starateljstvo ne podrazumeva nužno neposredno staranje o licu koje je pod starateljstvom, već je u pitanju pravno zastupanje i preduzimanje raznovrsnih aktivnosti za zaštitu prava lica pod starateljstvom u skladu sa njegovim interesima. Za staratelja se prvenstveno postavljaju supružnik, srodnik ili hranitelj deteta ili odrasle osobe kojoj je potrebna starateljska zaštita, osim ako to nije u suprotnosti sa njegovim/njenim interesima.⁴ Centar za socijalni rad, koji u Crnoj Gori vrši poslove organa starateljstva, može odlučiti da, u skladu sa interesom korisnika, licu pod starateljstvom ne postavlja staratelja, nego da dužnost staratelja vrši neposredno, za šta se zadužuje jedan od radnika organa starateljstva.

³ Milošević Lj., Ponašanje roditelja, Pobjeda, Nikšić, 2009.

⁴ Porodični zakon Crne Gore, Sl. List RCG, br. 1/2007, Vlada Crne Gore

Smeštaj djece bez roditeljskog staranja

Djeci bez roditeljskog staranja obezbeđuje se smeštaj u cilju daljeg nesmetanog razvoja, povratka u biološku porodicu i osamostaljivanja. Tri su osnovna vida smeštaja dece bez roditeljskog staranja:

- Porodični smeštaj, odnosno smeštaj u hraniteljsku porodicu
- Smeštaj u ustanovu za decu i mlade
- Neformalni smeštaj, smeštaj u drugu porodicu po odluci organa starateljstva.

Za razliku od prva dva vida smeštaja koji podrazumevaju izdvajanje iz biološke porodice, odnosi se na djecu koja se u postupku starateljske zaštite smeštaju kod srodnika staratelja.

Porodični smeštaj - hraniteljstvo

Hraniteljstvo je mjera zaštite djeteta bez roditeljskog staranja, odnosno djeteta sa roditeljskim staranjem koje privremeno ne može da živi sa svojim roditeljima; djeteta koje ima smetnje u psihofizičkom razvoju ili poremećaj ponašanja. Djetetu na hraniteljstvu obezbeđuje se, u skladu sa zakonom, adekvatan oblik hraniteljstva i hraniteljska porodica u skladu sa njegovim specifičnim potrebama i ostvarivanjem njegovog najboljeg interesa. Zasnivanjem hraniteljstva uspostavlja se odnos između djeteta i hranitelja koji odgovara odnosu dijete - roditelj.

Hranitelji preuzimaju neposrednu brigu o djetetu i imaju dužnost da se staraju o njegovom zdravlju, razvoju, vaspitanju i obrazovanju, a u cilju njegovog osposobljavanja za samostalan život i rad. U hraniteljskoj porodici djeca mogu da budu privremeno, dok se ne riješi problem u biološkoj porodici, ali i duže, dok se ne osamostale.

Hraniteljstvo je u najboljem interesu djeteta ukoliko:

- Predstavlja odgovor na potrebe djeteta za bezbjednošću, fizičkim, zdravstvenim, emocionalnim i socijalnim razvojem, vaspitanjem i obrazovanjem;

- obezbjeđuje trajnost odnosa i veza sa porodicom porijekla i drugim osobama važnim za dijete;
- u najvećoj mogućoj mjeri obezbjeđuje uslove za prevladavanje zastoja u razvoju i optimalan razvoj djeteta

Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti uvodi nekoliko tipova hraniteljstva:

- Standardni smještaj, odnosno standardno hraniteljstvo primjenjuje se za djecu koja se u hraniteljsku porodicu smještaju na određen vremenski rok dok se djetetova porodica ne rehabilituje, odnosno dok se djetetu ne obezbjedi dugoročni oblik zaštite ili dok se ono ne osamostali.
- Smještaj uz intenzivnu ili dodatnu podršku se najčešće odnosi na to da ukoliko dijete ima smetnje u razvoju, potrebno je skrenuti pažnju hranitelju na dodatni rad i zalaganje za to dijete.
- Urgentni porodični smještaj se primjenjuje ukoliko je dijete neophodno hitno zbrinuti kako bi mu se obezbjedila sigurnost. Do ovakvog zbrinjavanja dolazi ukoliko postoji nasilje u porodici, iznenadna smrt roditelja ili u slučaju napuštanja djeteta.
- Povremeni smještaj se organizuje ukoliko dijete ili mlada osoba ima teškoće ili smetnje u razvoju, kako bi se očuvala povezanost i stabilnost primarne, biološke porodice djeteta.

Smještaj u ustanovu socijalne zaštite

Usluge domskog smještaja pružaju se djeci i mladima čije se potrebe ne mogu zadovoljiti u okviru biološke, srodničke ili hraniteljske porodice, ili kroz usluge u zajednici, na osnovu odluke organa starateljstva ili suda, odnosno odlukom centra za socijalni rad, do povratka djeteta ili mlade osobe u biološku porodicu, odnosno do smještaja u srodničku ili hraniteljsku porodicu, usvojenje ili osamostaljivanja. Dijete mlađe od tri godine ne smiješta se u dom, osim u slučajevima predviđenim zakonom kojim je uređena socijalna zaštita.

Neformalni ili srodnički smještaj

Srodnički smještaj podrazumijeva situacije kada dijete živi sa srodnikom koji je i zakonski staratelj djeteta, bez formalnog hraniteljskog aranžmana. Normativni kontekst daje prednost smještaju djece u srodničke porodice, koji je značajan sa aspekta zaštite prava deteta na život u porodici i obezbjeđivanja stalnosti. Djeca ostaju u istom okruženju, što olakšava prevladavanje izazova vezanih za promjenu. Kada su roditelji spriječeni da brinu o djeci, nisu spremni ili nisu kompetentni, brigu o njima preuzimaju poznate, emocionalno bliske osobe.

Usvojenje

Usvojenje je čin prenošenja roditeljskih prava i dužnosti na osobu ili osobe koje nisu biološki roditelji usvojenika. To je pravni akt kojim se posredstvom organa starateljstva između dva lica, usvojioca i usvojenika, zasniva odnos koji postoji između roditelja i djeteta. U savremenom zakonodavstvu regulisano je kao institute potpunog, rjeđe nepotpunog, odnosno

neraskidivog i raskidivog odnosa. Postoje dvije vrste usvojenja i to su potpuno i nepotpuno usvojenje, a glavna razlika između njih što je potpuno usvojenje najbližije krvnog srodstvu.

Statistike UNICEF-a govore o tome da 56% ispitanika, odnosno građana Crne Gore, na pitanje koliko su informisani o usvojenju, šta podrazumijeva, odgovaraju sa "malo znam", "znam ponešto" 39%, "znam mnogo" 5%. S toga, potrebno je navesti u čemu je razlika između usvojenja i hraniteljstva i ko može usvojiti dijete.

Hraniteljstvo prvenstveno predstavlja privremeni oblik zaštite djeteta. Njime se djetetu omogućava porodični dom i podrška pri odrastanju i razvijanju. S druge strane, usvojenjem se između usvojitelja i njegovih srodnika, sa jedne strane, i usvojenika i njegovih potomaka, s druge strane, zasniva neraskidiv odnos jednak krvnom srodstvu. U matičnu knjigu rođenih usvojitelj se upisuje kao roditelj djeteta.

Pošto je ovo trajni oblik socijalne zaštite, potrebno je da usvojitelji ispunjavaju uslov starosne granice za usvajanje, što znači da moraju imati između 30 i 50 godina, dok jedan od njih može biti stariji i to samo u izuzetnim okolnostima. Razlika između usvojitelja i djeteta ne može biti manja od 18 godina i veća od 50 godina. Status usvojiteljske porodice može dobiti porodica koja ispunjava uslove propisane zakonom i koja u toku pripreme i procjene pokaže da može razumjeti i na adekvatan način odgovoriti na individualne potrebe djeteta. Strani državljani ne mogu usvajati djecu koja su crnogorski državljani, osim ako se za iste ne mogu pronaći usvojitelji u Crnoj Gori.⁵

Posljedice odrastanja bez roditeljskog staranja

⁵ Milić Anđelka, Sociologija porodice, Beograd, Clio, 2015.

Više puta u radu pomenule smo i naglasile značaj porodice za život i razvoj djeteta. Svi smo svjesni činjenice da je velika prednost odrastati sa roditeljima i osjetiti toplinu i ljubav koju oni mogu pružiti i pružaju djeci. S toga, jasno je koliko su djeca koja odrastaju van porodice i nemaju roditelje uskraćena za ono što im je prijeko potrebno, a to je ljubav. Ukoliko djeca ne osjete ljubav logično je da će se osjećati zapostavljeno i odbačeno, to je jedna od posljedica koju trpe djeca koja odrastaju bez roditeljskog staranja.

Porodica i roditelji znače i bezbjednost za dijete, sigurnost i konstantna usmjerenost na njih dovešće dijete do toga da se manje plaši i bude sigurnije. Međutim, djeca bez roditeljskog staranja uglavnom trpe različite oblike nasilja, od psihičkog do psihičkog i emocionalnog, što budi kod njih nesigurnost i nepovjerenje u zajednicu, samim tim i ljude koji ih okružuju.

U trenutku kada dijete ostane bez roditelja i roditeljskog staranja, potrebno je da mu bude pružena podrška. Ukoliko to izostane, dijete neće uspjeti da izliječi svoje emocionalne rane i izgradi samopouzdanje.

Ukoliko je dijete starije i svjesnije činjenice da je odbačeno od porodice shvatiće to kao zanemarivanje. To je još jedna u nizu posljedica koje trpe i osjećaju djeca koja su silom prilika dovedena u situaciju da odrastaju bez podrške roditelja.

Neophodno je napomenuti i nedostatak obrazovanja kao jednu od posljedica, a to nas vraća na početak priče- koliko ljudi znamo koji su nastavili obrazovanje, a nisu odrasli u porodici?

Svjesni smo da je mali broj djece koja uspiju da se obrazuju i usavršavaju sebe, a odrasli su u domu. To dalje utiče na njihov život, jer je potrebno dijete izvesti na pravi put i omogućiti mu samostalan život.

Potrebno je naučiti dijete da se ne plaši i da se pokuša socijalizovati. Djeca koja odrastaju bez roditelja nisu sigurni u ljude, s toga je mnogo onih koji ne uspiju stvoriti svoju porodicu, jer od njih nije izgrađeno povjerenje u druge ljude.

Važno je naučiti ih da nisu bespomoćna, iako se mnoga djeca tako osjećaju. Postoje ljudi koji su spremni zamijeniti i nadoknaditi figure majke i oca, kako bi djeca mogla da rastu i ravijaju se bez ikakvih posljedica.

Ustanove koje pružaju socijalnu zaštitu djeci i mladima bez roditeljskog staranja

U Crnoj Gori ne postoji veliki broj ustanova koje pružaju socijalnu zaštitu djeci i mladima bez roditeljskog staranja. Najbitniji je Dječiji dom u Bijeloj, koji je direktno povezan sa djecom i zadužen za njihov rast i razvoj. Pored toga, Centri za socijalni rad su institucija od koje sve počinje i koja zapravo na neki način pronalazi djecu kojoj je potrebna pomoć i podrška. Pored Centra, tu su i različite nevladine organizacije, koje sarađuju sa prethodno pomenutim ustanovama.

JU Dječiji dom „Mladost” - Bijela je ustanova koja se bavi zbrinjavanjem djece lišene roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i jedina je ustanova ovog tipa na teritoriji Crne Gore. Po svom položaju i djelatnosti koju obavlja ova Ustanova zauzima veoma značajno mjesto u našem društvu, te je njeno dobro funkcionisanje i mogućnost da odgovori mnogobrojnim i ozbiljnim zahtjevima koji se pred nju postavljaju od ogromne važnosti za cjelokupnu društvenu zajednicu.

Dječiji dom u Bijeloj osnovan je 1946. god. U to vrijeme na teritoriji Crne Gore, osnovano je više domova ovog tipa, koji su kasnije pripojeni Dječijem domu i od tada, pa sve do danas Dječiji dom u Bijeloj postaje jedina ustanova ovog tipa u Crnoj Gori. Mnogo puta dom je renoviran, a sve u cilju boljih uslova za djecu koja tu borave.

Planom transformacije predviđeno je da osim postojećeg rezidencijalnog smještaja u Domu funkcionišu 4 servisa pomoći i podrške i to:

- Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju;
- Prelazna stambena zajednica;
- Nacionalna dječija telefonska linija;
- Prihvatište za zaštitu djece od nasilja u porodici

Crna Gora funkcioniše sa 13 CSR i 12 područnih jedinica, pokrivajući teritoriju od 24 opštine u Crnoj Gori. Među nevladinim organizacijama koje pomažu Centrima izdvaja se Centar za prava djeteta koji postoji u Podgorici dvadeset godina i predstavlja nevladinu, nestranačku i neprofitnu organizaciju. Jedna od ciljnih grupa kojom se bavi ovaj Centar jesu djeca i mladi bez roditeljskog staranja i njihovi roditelji-staratelji-hranitelji. Između ostalog, ova organizacija pruža podršku djeci koja izađu iz Doma u Bijeloj, u vidu finansijske pomoći, podrške i usmjeravanja na mogućnosti koje je potrebno iskoristiti kako bi se navikli na samostalan život.

Jedan od možda i najčešćih razloga zašto djeca bivaju odbačena i ostavljena od strane roditelja jeste ukoliko se rode ili im se u toku života javi neki fizički ili mentalni poremećaj. Roditelji često ili nemaju mogućnosti da djecu sa takvim smetnjama odgajaju, neki čak ni ne žele, a neki su primorani da ih ostave. Ustanova koja prihvata i bavi se djecom, a i mladima sa smetnjama u razvoju jeste JU "Komanski most" u Podgorici. On postoji još od 1976. godine, a tek 2006. godine je organizovan kao javna ustanova za smještaj lica sa mentalnom ometenošću. Djelatnost Zavoda, saglasno poslovima utvrđenim Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Odlukom o organizovanju javne ustanove za smještaj lica sa posebnim potrebama, obuhvata: zbrinjavanje, vaspitanje i obrazovanje, radno-okupaciono angažovanje i zdravstvenu zaštitu.

Zaključak:

Shvativši značaj porodice shvatićemo i ulogu koju ona ima kada je u pitanju odrastanje djece. Mnogo je propusta u odgajanju djece koja žive bez roditeljskog staranja, počevši od nedostatka ljubavi, pažnje i brige, preko nesigurnosti koje dijete osjeća, pa sve do neadekvatne brige o zdravlju i obrazovanju. Zadnjih godina, mnogo više se naša država bavi ovom grupom i radi na poboljšanju uslova života, a sve u cilju zdrave zajednice za sve nas.

Sva ova priča nas vraća na početak i pitanje koliko djece i mladih znamo, a da su odrasli bez roditeljskog staranja? Sigurna sam da brojke treba da zapitaju svakog od nas ko su ti ljudi i zašto ih ne poznajemo? Da li je društvo spremno da prihvati mlade iz domova ili i njih odbacujemo kao jednu od tabu tema našeg društva?

Pitanje je, i pored dosadašnjeg uloženog truda, koliko će se u budućnosti raditi na ovom problemu i koliko će prije svega biti prepoznat kao problem u našem društvu gdje većina ljudi zatvara oči pred istinom koja je surova i teška za sve nas.

Literatura:

<https://www.sos-childrensvillages.org>

<https://www.unicef.org/montenegro/price>

Korać Radoje, Porodično pravo, Podgorica, 2011.

Šćepanović Dragana, dijete, porodični odnosi i socijalni rad, Banja Luka, 2018

Milošević Lj., Ponašanje roditelja, Pobjeda, Nikšić, 2009.

Porodični zakon Crne Gore, Sl. List RCG, br. 1/2007, Vlada Crne Gore

Milić Anđelka, Sociologija porodice, Beograd, Clio, 2015.

Milenko Čurović, Problemi lica bez roditeljskog staranja, Visoka škola socijalnog rada, Beograd

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Smjer: Socijalna politika i socijalni rad

Tema:

**Primjena socijalnog rada pri utvrđivanju uslova za ostvarivanje
prava iz socijalne zaštite (socijalni rad u predškolskim
ustanovama i obrazovanju)**

Autori: Selma Halilović 76/18

Elma Kočić 97/18

Mentor: Prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, Oktobar 2020

SADRŽAJ

UVOD.....	3
SOCIJALNI RAD U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA.....	4
Nastanak i razvoj predškolske ustanove.....	5
Profesionalni socijalni rad u predškolskim ustanovama.....	5
Inkluzivni model u predškolskim ustanovama kod djece sa smetnjama u razvoju	6
Socijalni rad i razvijanje saradnje između predškolske ustanove i porodice	8
Prevenција i neposredna zaštita djece i porodice.....	9
POSLOVI SOCIJALNOG RADNIKA NA NIVOU PREDŠKOLSKE USTANOVE.....	10
STRATEGIJA RANOG I PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI (2016-2020) ...	11
CILJEVI STRATEGIJE SU:	12
PRINCIPI NA KOJIMA SE STRATEGIJA ZASNIVA:	12
KONTEKST	13
AKTUELNA SITUACIJA : POSTIGNUĆA, KRITIČKI OSVRT I ODGOVOR NA IZAZOVE U OBLASTI PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA.....	13
ZAKLJUČAK	15
LITERATURA	16

UVOD

Socijalni rad obuhvata socijalne promjene, rješavanje problema u međuljudskim odnosima i osnaživanje osoba kako bi se povećala njihova dobrobit i kvalitet života. Prvenstveno je usmjeren na podsticanje pozitivnih promjena u društvu i pružanje podrške i pomoći korisnicima socijalnih usluga, pri čemu takav odnos ne smije ugroziti niti jedan drugi interes. Značajan cilj socijalnog rada je integracija, solidarnost i povezanost s društvom u kojem se odvija praksa socijalnog rada.

Socijalni radnici se zalažu za socijalno-političke i zakonodavne inicijative koje podstiču lični i društveni razvoj, primjenu ljudskih prava i socijalne pravde, kao i jednakost građana. Socijalni radnici mogu imati različite uloge obzirom na neke primarne ciljeve profesije kao što su: unapređenje kvaliteta života građana, razvoj punog potencijala svakog pojedinca, porodice, grupe i zajednica u društvu, te pitanja ljudskih prava i socijalne pravde. Prevencija socijalnih problema u školskom uzrastu je potencijalni, a neprepoznati doprinos socijalnog rada društvu, kao djelatnosti i kao nauke¹.

Sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja je nivo obrazovanja sa kojim se djeca prvo susrijeću, a koji je od presudnog značaja za sveukupan rast, razvoj i formiranje njihove ličnosti. On postavlja uslove za integrativan pristup razvoju sve djece kroz njegu i zaštitu, podsticanje i usmjeravanje sazajnih aktivnosti, uspostavljanje vrijednosti kroz rano učenje.

Socijalni radnik u predškolskoj ustanovi svojom djelatnošću pruža pomoć porodici u zbrinjavanju male djece, obezbjeđuje socijalnu sigurnost i socijalizaciju djece, ujednačava uslove za njihov razvoj, podstiče njihove razvojne mogućnosti i pruža im odgovarajuću zaštitu. Odgovarajuća zaštita se posebno odnosi na inkluzivni model u obrazovanju u kojem socijalni radnik ima ulogu u integraciji djece sa poteškoćama u razvoju, njihovoj ranoj identifikaciji, a onda i pružanju podrške pomoći djeci i porodicama.

Socijalni radnik u predškolskim ustanovama ima podjednako značajnu ulogu kao i u svim drugim institucijama koje se bave pružanjem pomoći i brigom o ljudima.

¹ Lučić E., **Socijalni rad u školi – karika koja nedostaje**, Društvene i humanističke studije, Godina I, broj 1, Tuzla 2016. str. 411.

SOCIJALNI RAD U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA

Socijalni rad je profesija koja se zasniva na humanističkim idealima i ljudskim pravima kako su ona određena u najvažnijim međunarodnim dokumentima. To je naučna disciplina koja proučava ljudsko ponašanje i međuljudske odnose s ciljem njihovog unapređivanja. Socijalni rad se bavi socijalnim promjenama i rješavanjem problema u međuljudskim odnosima.²

Prema mišljenju mnogih istraživača, predškolsko vaspitanje je ključ uspjeha u daljem procesu razvoja i obrazovanja. Kvalitetno predškolsko vaspitanje pomaže ostvarivanju svih intelektualnih i tjelesnih sposobnosti čovjeka, njegovih osnovnih ljudskih prava, učešća u društvu, a doprinosi i smanjivanje bijede i siromaštva. Cilj predškolskog vaspitanja je prije svega da se djeci omogući zdravo i vedro djetinjstvo u granicama društvene mogućnosti.

Cilj vaspitanja i obrazovanja djece predškolskog uzrasta s teškoćama u mentalnom razvoju je sistemski razvoj brige o sebi, spoznaje, motorike, komunikacije, emocionalno-socijalnog ponašanja, te i igre da se postigne što veći stepen samostalnosti koji će doprinijeti boljoj integraciji djeteta u svakodnevnicu.

Smatramo da svako dijete predškolskog uzrasta treba da bude uključeno u sistem vaspitanja i obrazovanja. Da bi se socijalna funkcija predškolskih ustanova uspješno ostvarila, nužno je da bude adekvatno stručno i profesionalno vodjena, a ne prepuštena spontanim tokovima.

Dostupno i kvalitetno predškolsko obrazovanje i vaspitanje smatraju se jednim od ključnih mehanizama za odgovor na nove socijalne rizike. Smatra se da učinkovito rješava bar tri goruća problema:

1. Pomaže roditeljima u uskladjivanju porodičnih obaveza i obaveza koje proizilaze iz plaćenog rada;
2. Sprečava dugotrajne nepovoljne posljedice izloženosti dječijem siromaštvu;
3. Priprema svu djecu da postanu produktivna radna snaga u budućnosti.

² Dervišbegović M., **Socijalni rad**, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1995.

Nastanak i razvoj predškolske ustanove

Sam uzrok nastanka i ravoja predškolskih ustanova ogleda se u socijalnim potrebama za zbrinjavanjem male djece. Ideja o društvenom vaspitanju male djece može se naći u period ranog kapitalizma Robert Owen (1771-1858) je uvidio da se radnička klasa može ugnjetavati ne samo pretjeranim radom i niskim nadnicama, nego i ako se zanemari u djetinjstvu. To uvjerenje kao i potreba zbrinjavanja male djece za vrijeme radnih obaveza njihovih roditelja u njegovim fabrikama tekstila, u osnovi su nastanka prve predškolske ustanove, usred fabričkog nasilja u Njulanarku 1800 godine.

Profesionalni socijalni rad u predškolskim ustanovama

Možemo reći da je razlog uvođenja socijalnog rada u predškolskim ustanovama upravo ostvarivanje socijalne funkcije ovih ustanova, a i mnogi drugi razlozi.

U uslovima kada postoje lične uskraćenosti, kada porodične i društvene prilike nisu stabilne, harmonične i podsticajne, kada postoje problemi u zadovoljavanju osnovnih potreba djece, kada postoje pojave zanemarivanja, zlostavljanja i zloupotrebe djece, kada je porodica u krizi, kada su socijalne bolesti u narastanju, onda je neophodno angažovanje i aktiviranje svih činilaca, posebno onih koji raspoložuju odgovarajućim znanjima, da sprečavaju i ublažavaju udar svake vrste koji ometaju uspješan tok i ishod procesa odrastanja, socijalizacije, obrazovanja, vaspitanja i osposobljavanja svakog pojedinog djeteta³.

Dakle, upravo obezbjeđivanje i neprekidno stvaranje odgovarajućih uslova za ostvarivanje ovih procesa je osnovni razlog za profesionalni socijalni rad u predškolskim ustanovama. Multidisciplinarni stručni timovi u kojima treba da rade pedagozi, psiholozi i socijalni radnici mogu biti još bolji oslonac u osvarivanju cilja da se djeci pruži najbolje.

Kada sve ovo znamo, i kada znamo zadatke socijalnih radnika u predškolskim ustanovama i njihove opšte zadatke koje nameću struke koje su odabrali, možemo zaključiti da bi se oni najbolje snašli u realizovanju ove funkcije.

³ Gavrilović A. i Šućur Janjetović, *Socijalni rad u vaspitno-obrazovnim ustanovama*, 2014, Banja Luka, str.30 i 31

U predškolskoj ustanovi primjenjuju se sledeće grupe metoda profesionalnog socijalnog rada⁴:

1. Metode individualnog socijalnog rada sa djecom: savjetovanje, informativni, dijagnostički i terapijski intervju;
2. Metode grupnog socijalnog rada: grupni socijalni rad sa djecom i dječijim roditeljima;
3. Socijalni rad u zajednici, u cilju integracije ustanove i djece u socijalnu sredinu.

Inkluzivni model u predškolskim ustanovama kod djece sa smetnjama u razvoju

Opšte prihvaćena definicija inkluzije ne postoji, a značenje termina se mijenjalo tokom godina. Sama riječ inkluzija znači uključivanje, obuhvatanje. Pojam inkluzije podrazumijeva uključivanje djece sa smetnjama u razvoju u redovan predškolski i školski sistem i prihvatanje njihovih različitosti, tako da svi od toga imaju korist. Inkluzija u predškolskim ustanovama jednako se odnosi na učešće predškolskog osoblja koliko i na uključivanje djece i mladih ljudi. Učešće podrazumijeva učenje, igranje i rad u saradnji sa drugima. To znači da odlučujemo i biramo šta ćemo raditi i to saopštavamo drugima. Bliže rečeno, to znači biti priznat, prihvaćen i uvažen zbog onoga što jesi

Inkluzija predstavlja prije svega:

- Povećanje učešća djece i mladih ljudi u kulturi, aktivnostima i zajednicama lokalnih predškolskih ustanova i smanjenje njihovog isključivanja iz istih

⁴ *Pravilnik o osnovama socijalnog rada u predškolskim ustanovama („Sl.glasnik RS“, br.70/94, član3)*

- Promjena kulture, politike i prakse u predškolskim ustanovama kako bi mogle da odgovore na razlikama kod učenika u lokalnoj zajednici
- Aktivna primjena inkluzivnih vrijednosti
- Jednako uvažavanje sve djece, mladih ljudi, roditelja/staratelja i predškolskog osoblja
- Gledanje na razlike među učenicima kao na resurse za podršku u igri i učenju, a ne kao na probleme koji moraju da se rješavaju
- Priznavanje prava djece na kvalitetno obrazovanje i brigu o djetetu u lokalnoj zajednici
- Poboljšanja, kako za predškolsko osoblje tako i za djecu
- Smanjivanje prepreka za igru, učenje i učešće za svu djecu, ne samo za one ometene u razvoju ili one kategorizovane kao „djeca sa posebnim obrazovnim potrebama“
- Učenje da se prevaziđu prepreke za djecu čija je igra, učenje i/ili učešće predmet brige, kako bi se napravile promjene za dobrobit djece na jednom širem planu
- Naglašavanje razvoja zajednice i vrijednosti kao i postignuća
- Njegovanje odnosa uzajamne podrške između predškolskih ustanova i svih zajednica.⁵

Cilj inkluzije je da promijeni obrazovni sistem, a ne karakteristike djece. Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva da predškolske ustanove moraju biti spremne da odgovore na potrebe potpuno različite djece. Inkluzija se ne odnosi samo na djecu sa teškoćama i smetnjama u razvoju, već na prihvatanje različitosti djece uopšte i njihovo uključivanje u proces vaspitanja i obrazovanja. Ovdje mislimo i na vaspitno zapuštenu , djecu sa emocionalnim ili poremećajima ponašanja, zlostavljanu, izbjeglu, raseljenu ali i darovitu djecu ... Laž je da smo svi rođeni jednaki, razlikujemo se od početka po svom izgledu, sposobnostima, materijalnoj situaciji, jeziku, načinu života... Ali je istina da smo svi rođeni ravnopravni.

Svoj djeci treba da budu omogućeni odgovarajući obrazovni programi adaptirani individualnim kapacitetima i potrebama djece. Djeca s posebnim potrebama treba da budu integralni dio grupe, poštovana i prihvaćena. Njima treba obezbijediti podršku i pomoć u pogledu uspostavljanja socijalnih interakcija s vršnjacima i drugim ljudima. Sredina u kojoj dijete živi i uslovi koje ona pruža imaju značajnu ulogu u razvoju svakog djeteta. Važno je da dijete sa problemima i teškoćama u razvoju bude prvo prihvaćeno u svojoj primarnoj porodici, od strane roditelja, braće i sestara, da se ne stide i ne kriju ga u kući. Potom, važno je da bude prihvaćeno i od strane društva, da roditelji imaju gdje da ga povedu, da mogu da ga upišu u predškolsku

⁵ <http://www.skolskiportal.edu.me>

ustanovu po izboru i da dijete tu ima šta i sa kim da radi, a najvažniji dečji rad je igra. Inkluzivni model obrazovanja tretira **obrazovni model kao problem**. Dijete sa razvojnim teškoćama uključujemo u obrazovni sistem bez pokušaja da ga „popravimo“ i prilagodimo sistemu. Dijete ide u školu koju bi pohađalo da nema smetnje u razvoju, a program i metode rada su prilagođene njegovim/njenim potrebama.

Proces integracije djece sa razvojnim teškoćama zvanično je počeo 1992.god. osnivanjem razvojne grupe u jednom od objekata Javne predškolske ustanove ” Ljubica Popović “ u Podgorici u kojoj su integrisana djeca sa lakšim psihofizickim i mentalnim smetnjama u razvoju, kao što je Daunov sindrom, cerebralna paraliza i drugim lakšim oblicim retardacijama. Inkluzivni model rada u vrtićima po mjeri djeteta dostupan je svakom djetetu, sa ili bez razvojnih teškoća, a pozitivna slika u grupi će stvoriti prihvatanje djece sa posebnim potrebama. Vaspitači su dodatno takođe obučeni za rad sa svakim djetetom. . Takođe su osposobljeni da u proces učenja uključi svu djecu sa različitim individualnim potrebama, okruženje je manje restriktivno i bolje prilagođeno potrebama sve djece i postoji organizovana podrška. U cilju veće efikasnosti u implementaciji aktivnosti sa djecom sa posebnim potrebama, vrtići saradjuju sa zdravstvenim ustanovama, razvojnim savjetovalistima,... i drugim ustanovama koje mogu biti od pomoci kako djetetu tako i roditelju.

Strah, predrasude i neznanje uzrokuju isključivanje onih koji su drugačiji. Stavovi se mijenjaju kroz interakciju i zajednički život. Zato je u socijalnom modelu akcenat na stvaranju tih uslova u društvu a ne na osobi koja je različita.

Socijalni rad i razvijanje saradnje izmedju predškolske ustanove i porodice

Prihvatanjem djece i ostavarivanjem svoje složene djelatnosti, predškolske ustanove objektivno uspostavljaju specifičan odnos sa roditeljima i porodicom kao i tesko mjerljivu “podjelu odgovornosti” za odrastanje djeteta i formiranje njegove ličnosti. Iako u tom procesu ključnu ulogu ima porodica, predškolske ustanove sa svojom koncentracijom znanja, vjestina ekonomske snage autoriteta i organizacije pozvane da obezbijede kvalitetne rezultate u razvoju

djece koja su im djelimično provjerena. Saradnja sa roditeljima i porodicom podrazumijeva svakovrsnu podršku u procesima uskaldjivanja unutar porodičnih odnosa i racionalnog jačanja njenog autonomnog, socijalnog, moralnog, vaspitnog, kulturnog i drugog uticanja.

U tom smislu saradnja predškolske ustanove sa porodicom sa stanovišta ostvarivanja socijalne funkcije, sadrži sledeće:

1. Učešće socijalnog radnika u rješavanju porođnih problema, samostalno i u zajednici sa drugim stručnjacima i radnicima predškolske ustanove uz sistemsko povezivanje sa socijalnim i drugim ustanovama.
2. Razvijanje različitih oblika uključivanja porodice u aktivnosti predškolske ustanove organizovanjem socijalnih akcija kojima se izražava uzajamnost i solidarnost, organizovanjem zajedničkih aktivnosti roditelja i djece, neposrednim učešćem roditelje u skladu sa djecom, i u prilagodjavavanju programa rada i usluga raznolikim i promjenjivim potrebama porodica i djece.

Prevenција i neposredna zaštita djece i porodice

Ostvarivanje socijalne funkcije predškolske ustanove koju treba da realizuju diplomirani socijalni radnici, predunapređuje, sprečava i kada već postoje, ublažava, socijalne probleme male djece i njihovih porodica. Njegovim ostvarivanjem na nivou ustanove, na nivou vaspitne grupe i sa pojedincima koji imaju određene probleme, doprinosi stvaranju uslova za zadovoljavanje potreba porodice za zbrinjavanje male djece za vrijeme dok su njihovi roditelji na poslu i zadovoljavanje razvojnih potreba male djece. Veliki dio poslova i zadataka socijalnog radnika u predškolskim ustanovama ima preventivni karakter. To znaci da predunapređuje problem i sprečava njihovo nastajanje. Preventivni programi trebaju da budu dio dugogodišnjeg programa rada socijalnog radnika i da se ostvaruju kontinuirano.⁶

Preventivni programi mogu biti definisani i kao projekti. Projekti donose inovacije, mijenjaju dinamiku rada, čine rad zanimljivim i povećavaju motivaciju zaposlenih, djece i roditelja. Kad

⁶ Gavrilović, A. I Šućur, J. , *Socijalni rad u vaspitno obrazovni ustanovama* ,2014,Banja Luka

se ostvaruju definisani ciljevi i zadaci socijalnog rada u ovim ustanovama, postizu se i drugi efekti vezani za:

- Ublažavanje posljedica siromaštva
- Ostvarivanje socijalne pravde za djecu
- Davanje doprinosa sprovođenju Konvencije UN za prava djeteta, formiranje slobodne stvaralačke ličnosti djeteta i drugo.

POSLOVI SOCIJALNOG RADNIKA NA NIVOU PREDŠKOLSKE USTANOVE

1. Učešće u pripremi godišnjeg programa rada ustanove i u okviru toga definisanje programa socijalnog rada.
2. Učešće u utvrđivanju potreba roditelja i djece vrstama i oblicima rada i usluga.
3. Angažovanje u stalnom poboljšanju uslova rada i standarda djece, razvijanju sponzorstva, donatorstva u organizovanju različitih socijalnih akcija.
4. Vršenje promocije svih modela rada ustanove kojima se zadovoljavaju različite potrebe porodice i djece.
5. Povezivanje socijalne službe opštine sa predškolskom ustanovom i olakšavanje djeci i roditeljima efikasnog dobijanja odgovorajućih usluga, iz djelokruga predškolske ustanove i ustanove socijalne zaštite.
6. Učešće u aktivnostima koje doprinose socijalizaciji djece i njihovih roditelja unutar ustanove i lokalne zajednice u kojoj žive.
7. Pokretanje aktivnosti za uređenje igrališta za djecu u ustanovi i njenom okruženju.
8. Učešće u povezivanju svih socijalnih činilaca koje mogu uticati na razvoj djece.
9. Neposredno obavljanje i razvijanje individualnog i grupnog savjetodavnog rada sa roditeljima povodom izrazitih socijalnih pitanja.
10. Učešće u prijemu djece.
11. Stvaranje, zajedno sa drugim radnicima, povoljnu atmosferu u postizanju optimalnih rezultata u razvoju djece.

12. Učešće u radu multidisciplinarnog tima ustanove, a zavisno od karaktera, predmeta rada, u slučajevima dominantno socijalnih problema, rukovođenje ili koordiniranje njima.
13. Informisanje porodice o pravima djece i roditelja u sistemu, društvene brige o djeci i socijalne zaštite.
14. Informisanje ustanove i opštine o socijalnim potrebama djece i mogućnostima njihovog zadovoljavanja.
15. Informisanje porodice o socijalnim službama koje se bave posebnim vrstama ometenosti djece.
16. Obezbjedivanje primjene primarne socijalne prevencije različitih teškoća djece u razvoju.
17. Primjena analitičkog istraživačkog, edukativnog i javno –informativnog rada na nivou ustanove i u lokalnoj zajednici.
18. Učešće u prevenciji kao i suzbijanju sukoba najrazličitijih vrsta, od onih koji se tiču odnosa djece do pojedinih institucionalnih činilaca u sredini.

STRATEGIJA RANOG I PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI (2016-2020)⁷

Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja (2016–2020) razvijana je kroz participativni proces relevantnih subjekata javnog i civilnog sektora. Osnova za izradu ove strategije nalazi se u mapiranju politika i praksi u ovoj oblasti odnosno analizi materijala – koja uključuju zakonska i podzakonska dokumenta, nacionalne strategije, izvještaje i druge relevantne studije. Takođe, urađen je pregled ključnih međunarodnih dokumenata, standarda, smjernica, a putem fokus grupa i zadatih anketa ispitivale su se potrebe i status različitih preporuka iznijetih u prethodnoj Strategiji (sprovedenoj u periodu od 2010. do 2015). Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja (2016–2020) razmatrana je na javnoj raspravi, u kojoj su učestvovali predstavnici: sistema obrazovanja (predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje), ustanova zdravstvene i socijalne zaštite, drugih

⁷ UNICEF Crna Gora, Ministarstvo prosvjete Crne Gore (2016), *Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori*.

ministarstava, lokalne samouprave, donatora, NVO-a i sl. Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja (2016–2020) pripremljena je uz podršku Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori.

VODEĆE NAČELO Strategije ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori (2016-2020) jeste da za svu djecu od rođenja do polaska u školu obezbijedi zadovoljenje razvojnih potreba putem programskih i infrastrukturno adekvatnih usluga, za koje će biti zaduženi kompetentni profesionalci i zaposleni, uz aktivno angažovanje zajednica i roditelja.

CILJEVI STRATEGIJE SU:

1. Povećati obuhvat predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem sve djece, posebno uzrasta od tri godine do polaska u školu, u skladu s međunarodnim standardima.
2. Unaprijediti kvalitet usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja.
3. Uvesti inovativne, optimalne i održive modele finansiranja.

PRINCIPI NA KOJIMA SE STRATEGIJA ZASNIVA:

- iskustvenost i kvalitet usluga
- integrisanost, individualizacija i dostupnost usluga
- participacija i zajednička odgovornost
- inovativnost i održivost

Nadalje, Strategija je usklađena sa relevantnim evropskim i međunarodnim standardima, a istovremeno uključuje najnovija, na dokazima zasnovana, naučna saznanja i najbolje prakse u oblasti ranog vaspitanja i obrazovanja djece. Naglasak na važnosti stimulacije u ranom razvoju jasno je vidljiv u Strategiji Evropa 2020, koja kao jednu od prioritarnih oblasti prepoznaje rano učenje. Jedan od postavljenih ciljeva ovog dokumenta je da do 2020. godine 95% djece uzrasta od tri godine do polaska u osnovnu školu treba da bude obuhvaćeno ranim vaspitanjem i obrazovanjem. Crna Gora je u proteklih deset godina napravila značajne korake u pogledu poboljšanja stope boravka djece u vrtićima (rast sa 26% na 40%, koji predstavlja ispunjenje cilja prethodne Strategije). Stopa upisa je 53% djece uzrasta 3–6 godina, a prosječna stopa pohađanja je 40%. Vlada Crne Gore prepoznala je oblast za unapređenje i posvetila se ispunjavanju cilja da se poveća obuhvat djece uzrasta 3–6 godina shodno evropskim

standardima. Osim toga, snažno je razvijena svijest o potrebi da crnogorska djeca budu bolje pripremljena za buduće učenje, lični i akademski razvoj.

KONTEKST

S obzirom na važnost ulaganja u rano vaspitanje i obrazovanje za razvoj pojedinaca, kao i dugoročni društveni i ekonomski razvoj, Ministarstvo prosvjete, u partnerstvu sa Kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori, uradilo je „Studiju o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori“. Studija je rađena sa zadatkom da se ispita stanje u pogledu obuhvata djece, infrastrukturnih kapaciteta i nastavnog kadra u predškolskim ustanovama i da se ponudi model ulaganja u predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Crnoj Gori, s ciljem da se poveća obuhvat djece ranim učenjem. Studija je imala tri osnovna cilja:

1. Priprema scenarija finansiranja koji obezbjeđuju univerzalni obuhvat djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem (godinu dana prije polaska u školu) i scenarije za postepeni rast obuhvata predškolskim programom djece uzrasta 3–6 godina, a s ciljem da se postigne univerzalna obuhvaćenost. Akcenat je na ranjivim grupama djece.
2. Obezbjeđivanje preporuka za normativne modele finansiranja usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja, kako bi se uključila sva djeca/porodice.
3. Obezbjeđivanje preporuka sa ciljem da se optimizuje korišćenje postojećih sredstava predškolskih ustanova u okviru dostupnog/planiranog budžeta.

AKTUELNA SITUACIJA : POSTIGNUĆA, KRITIČKI OSVRT I ODGOVOR NA IZAZOVE U OBLASTI PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA

Predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem obuhvaćena su djeca uzrasta do šest godina (tj. do polaska u osnovnu školu). Djeca uzrasta do tri godine obuhvaćena su jaslicama, a uzrasta od tri do šest godina vrtićima i raspoređena su po uzrasno organizovanim vaspitnim grupama.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Crnoj Gori realizuje se u predškolskim ustanovama, koje mogu biti državne (javne) i privatne. U školskoj 2014/2015. godini radile su 21 javna predškolska ustanova, s mrežom od 103 vaspitne jedinice, u okviru kojih je organizovano 515 vaspitnih grupa. U sjevernoj regiji je 10 predškolskih ustanova, s 25 vaspitnih jedinica; u centralnoj regiji je 5 predškolskih ustanova, sa 47 vaspitnih jedinica; u južnoj/priobalnoj regiji je 6 predškolskih ustanova s 31 vaspitnom jedinicom. Privatne predškolske ustanove (14 ustanova radi s licencom Ministarstva prosvjete) postoje u svega nekoliko gradskih sredina i obuhvataju mali broj djece (najviše 3% od ukupnog broja djece)⁸. U njima se realizuju javno važeći obrazovni programi. Ukupan broj upisane djece u predškolskim ustanovama, u školskoj 2014/2015. godini, iznosio je 15 955 (školske 2010/2011. godine upisano je 13 176 djece; školske 2011/2012. godine upisano je 14 329 djece; 2012/2013. upisano 14 592 djece, a 2013/14. upisano je 15 068 djece).

Veličine prosječne grupe u javnim predškolskim ustanovama takođe znatno variraju, u zavisnosti od regiona. Na primjer, u JPU „Ljubica Popović” u Podgorici u prosjeku postoji 39 djece po grupi, u odnosu na prosjek od 10 po grupi u Andrijevi. Iako mnoge predškolske ustanove u južnom dijelu Crne Gore često rade iznad svojih kapaciteta, objekti na sjeveru ostaju nedovoljno iskorišćeni. Nedostatak prostora za djecu otežava pristup i širenje kvalitetnih usluga na jugu, dok razućenost i udaljenost ruralnih sredina otežava napore na sjeveru. Ozbiljan je raskorak u stopama pohađanja djece iz ruralnih i urbanih sredina Crne Gore – 19% u ruralnim oblastima, u odnosu na 55% u urbanim centrima. I ranije su kao odgovor na izražene potrebe na sjeveru prepoznati inovativni servisi za pružanje ovih usluga, tako da primjeri dobre prakse organizovanja interaktivnih službi u Danilovgradu, Beranama i Rožajama i nadalje mogu poslužiti kao model za djecu u seoskim naseljima s niskim obuhvatom, koji gravitiraju ka tim centrima. Na kraju, stopa pohađanja djece romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori dvostruko je niža od stope djece koja su crnogorske nacionalnosti i iznosi 20 %.⁹

⁸ „Studija o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori“

⁹ „Strateška procjena situacije djece i porodica u Crnoj Gori“

ZAKLJUČAK

U ovom radu se većinom pisalo o predškolskom obrazovanju i vaspitanju, uticaju socijalnog rada na djecu, roditelje i uopšteno o koristi socijalnog rada u predškolskim ustanovama. Socijalni rad kao profesija promoviše socijalne promjene, rješavanje problema u međuljudskim odnosima, te osposobljavanje i oslobađanje ljudi sa ciljem povećanja blagostanja.

Koristeći se teorijama ljudskog ponašanja i socijalnih sistema, socijalni rad interveniše u tačkama gdje ljudi stupaju u međusobnu interakciju sa svojim okruženjem. Poseban naglasak se stavlja na strategiju ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori, o ciljevima te strategije i o tome koliko je ta strategija upotrebljiva u Crnoj Gori. Pokazuje se kakva je aktuelna situacija u Crnoj Gori po toj strategiji i napredak Crne Gore u proteklim godinama u smislu upisivanja djece u vrtiće i napredak socijalnog rada u predškolskim ustanovama.

Sa obzirom na uvjerljive dokaze o prednostima ranog učenja i predškolskog vaspitanja i obrazovanja, postoji snažni poziv na akciju da se dalje unapređuje ova oblast, pružaju programi koji su dostupni i jednaki za svu djecu i roditelje i korisni za crnogorsko društvo. Uvođenje promjena u rano i predškolsko vaspitanje i obrazovanje zahtijeva fleksibilne pristupe, zasnovane na naučnim dokazima i koji odgovaraju na različite potrebe djece i porodica. Stoga je važno da se stvori interpersonalna i saradnja među državnim organima. Važno je postaviti racionalan, ekonomičan i mjerljiv plan sprovođenja i osigurati zajedničku i pojedinačnu odgovornost za primjenu – kroz visok stepen saradnje i motivacije. Rukovođenje i izvođenje aktivnosti biće podijeljeno među državnim organima, praktičarima, lokalnim zajednicama, nevladinim organizacijama, privrednim subjektima i drugim partnerima.

LITERATURA

1. Gavrilović A., i Janjetović Š., *Socijalni rad u vaspitno-obrazovnim ustanovama*, 2014
2. Lučić E., **Socijalni rad u školi – karika koja nedostaje**, Društvene i humanističke studije, Godina I, broj 1, Tuzla 2016.
3. Dervišbegović M., **Socijalni rad**, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1995.
4. *Pravilnik o osnovama socijalnog rada u predškolskim ustanovama* (Sl.glasnik RS, br.70/94,član 3)
5. UNICEF Crna Gora,Ministarstvo prosvjete Crne Gore (2016),*Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori*
6. Studija o ulaganju u rano obrazovanje djece u Crnoj Gori
7. Strateška procjena situacija djece i porodica u Crnoj Gori
8. <http://www.skolskiportal.edu.me>

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: *Socijalni rad sa djecom i porodicom*

SEMINARSKI RAD

*Status djece sa posebnim obrazovnim potrebama u Crnoj Gori
(zdravstvena, obrazovna I socijalna regulativa)*

Predmetni nastavnik:

Prof. dr Čedo Veljić

Studenti:

Koštović Aldina 34/20

Lekić Mileva 38/20

Podgorica, novembar 2020

Sadržaj

Uvod.....	3
Opšti pojam i kategorije djece sa posebnim obrazovnim potrebama	4
Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama.....	5
Obrazovni program	7
Prava djece sa smetnjama u razvoju	8
Zdravstvena zaštita.....	9
Pravni osnov.....	9
Socijalna zaštita	9
Pravni osnov.....	9
Zakon o socijalnoj I dječijoj zaštiti	9
Obrazovna regulativa	12
Pravni osnov.....	12
Inkluzivno obrazovanje u Crnoj Gori i Strategija inkluzivnog obrazovanja	12
Zaključak.....	14
Literatura.....	15

Uvod

Obrazovanje kao pravo se garantuje svoj djeci, isključujući diskriminaciju u bilo kom obliku i uzimajući u obzir sve prepreke za normalan razvoj, vaspitanje i obrazovanje koje mnoga djeca imaju u svom djetinjstvu. Prije svega, osnovno obrazovanje je obavezno za svu djecu od 6 do 15 godina. Samim tim, neophodno je obezbijediti zadovoljavanje potreba koja sva djeca imaju. Međutim, neka djeca imaju posebne potrebe. Ovdje se stavlja fokus na posebne obrazovne potrebe i načine njihovog zadovoljavanja.

Sva djeca u jednom trenutku mogu imati poteškoće u učenju i to nije neobično, jer je najvjerojatnije samo privremeno i lako se prevazilaze. Ono što predstavlja problem jesu upravo posebne obrazovne potrebe, odnosno poteškoće i smetnje koje otežavaju djeci učenje, u odnosu na njihove vršnjake. Takvoj djeci je potrebna dodatna ili stručna pomoć kako bi na pravi način mogli da se izbore sa ovakvim smetnjama i poteškoćama.

Ono što je važno napomenuti je da djeca koja imaju posebne obrazovne potrebe imaju pravo na prikladno, kvalitetno obrazovanje baš kao i sva ostala djeca.

Opšti pojam i kategorije djece sa posebnim obrazovnim potrebama

Hrnjica i njegovi saradnici navode da je dijete koje posjeduje razvojne teškoće u školi dijete koje zbog oštećenja nekih organa ili funkcija, ima, osim potreba zajedničkih svoj djeci i posebne vaspitno-obrazovne potrebe. Takođe, imaju i rehabilitacijske potrebe koje se mogu zadovoljiti organizovanjem posebnih uslova i postupaka koji bi ublažili posledice tih razvojnih teškoća.

Djeca sa smetnjama u razvoju se mogu najčešće podijeliti na šest kategorija (Hrnjica i saradnici, 1991):

1. Djeca sa senzornim smetnjama;
2. Djeca sa tjelesnim smetnjama;
3. Djeca sa nedovoljno razvijenim saznavnim sposobnostima;
4. Djeca sa poremećajima govora;
5. Djeca sa poremećajima motorike;
6. Djeca sa izraženim poremećajima u ponašanju.

Pored ovih kategorija, kao djeca koja imaju posebne obrazovne kategorije javljaju se i djeca iz marginalizovanih sredina, poput djece iz siromašnih porodica, djeca iz romskih porodica, djeca sa jezičkim barijerama i sl.

Konvencija o pravima djeteta i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom preispituju pristupe zasnovane na sažaljenju koji posmatraju djecu sa smetnjama u razvoju kao pasivne primaocce brige i zaštite. Umjesto toga, ove Konvencije zahtijevaju priznavanje svakog djeteta kao punopravnog člana svoje porodice, zajednice i društva.

Ovo podrazumijeva fokusiranje ne samo na tradicionalne ideje „spašavanja” djeteta već i investiranje u uklanjanje fizičkih, kulturnih, ekonomskih, komunikacijskih, barijera za kretanje i barijera u stavovima koje sprečavaju ostvarivanje prava djeteta – uključujući i pravo na aktivno učestvovanje u donošenju odluka koje utiču na svakodnevni život djece.¹

Samim tim trebamo napraviti razliku između:

- Djeca sa razvojnim smetnjama
- Djeca sa teškoćama u razvoju²

Djeca sa razvojnim smetnjama obuhvata djecu sa smetnjama u razvoju, odnosno djecu sa teškoćama u razvoju I nadarenu djecu.

¹ <https://www.unicef.org/montenegro/media/3251/file/MNE-media-MNEpublication61.pdf>

² Veljić, Č. “Djeca sa teškoćama I smetnjama u razvoju”, Podgorica 2018.

Djeca sa teškoćama u razvoju odnosi se na djecu sa poremećajima u ponašanju, teškim hroničnim oboljenjima, dugotrajno bolesnu djecu, djeca koja imaju poteškoće u učenju.

Zbog brojnih dilema u vezi sa terminologijom danas u stručnim dokumentima dominira termin lica kojima je *potrebna posebna društvena podrška*.

Neophodno je da za svaku osobu iz ove grupe postoje sledeće informacije:

- 1) vrsta razvojne teškoće;
- 2) stepen razvojne teškoće;
- 3) postojanje dodatnih razvojnih teškoća;
- 4) intelektualne, obrazovne i socijalne posledice razvojne teškoće i
- 5) preduzete medicinske mere i mere psihosocijalne podrške.³

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama

Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama prema Zakonu Crne Gore o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama su:

1. Djeca sa smetnjama u razvoju – djeca sa tjelesnom, mentalnom i senzornom smetnjom i djeca s kombinovanim smetnjama;
2. Djeca sa teškoćama u razvoju – djeca sa poremećajima u ponašanju, teškim hroničnim oboljenjima, dugotrajno bolesna djeca koja imaju poteškoće u učenju i druge teškoće uzrokovane emocionalnim, socijalnim, jezičkim i kulturološkim preprekama⁴.

Inkluzivno obrazovanje se, ne odnosi samo na djecu sa teškoćama i smetnjama u ravoju, već i na učenike iz marginalizovanih grupa, kao što su djeca RAE populacije, socijalno isključenih.

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama se sprovodi u predškolskim ustanovama, školama osnovnog, srednjeg obrazovanja, u okviru redovnih ili specijalnih, posebnih odjeljenja, kao i u resursnim centrima.

Imamo različite programe podrške i pomoći djeci sa obrazovnim potrebama kao što su: prilagođeni obrazovni program, rehabilitacija, usmjeravanje, različite vrste pomoći u nastavi kao što su stručna pomoć i tehnička pomoć, zatim mobilna služba, resursni centri i dnevni centri.

³ <https://www.unicef.org/serbia/media/6441/file/Deca%20sa%20smetnjama%20u%20razvoju.pdf>

⁴ Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, SL list RCG, br 80 od 29. Decembar 2004., br 45 od 4. Avgusta 2010. God, čl 4

Prilagođeni obrazovni program sa dodatnom stručnom pomoći podrazumijeva uključivanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u vaspitne grupe u predškolskim ustanovama i odjeljenjima u redovnim školama uz prilagođeno izvođenje nastavnog programa i pružanje dodatne stručne pomoći od strane stručnog lica i uz učešće roditelje.

Habilitacija je sistem mjera i postupaka za osposobljavanje djece sa smetnjama u razvoju otkrivenih još na rođenju ili u najranijem uzrastu.

Rehabilitacija je sistem zaštite, osposobljavanja, obučavanja i reintegracije djece sa posebnim obrazovnim potrebama.

Postupak usmjeravanja je definisan kao postupak u kojem se donosi program vaspitanja i obrazovanja u koji se dijete usmjerava, određuje obim i način izvođenja pomoći za školu ili resursni centar u koji se dijete uključuje.

Postupak za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama se pokreće zahtjevom : roditelja, ustanova primarne zdravstvene zaštite, vaspitno-obrazovne ustanove, centra za socijalni rad ili organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete, uz obaveštenje roditelja. Usmjeravanje zatim vrši organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete, na predlog komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama.

Dodatna **stručna pomoć i tehnička pomoć** su pomoći u nastavi. Stručnu pružaju stručni saradnici škole ili centra, spoljni stručni saradnici, dok je tehnička pomoć pomoć u vidu asistenta koji se dodjeljuje učeniku u nastavi.

Mobilna služba podrazumijeva angažovanje stručnjaka u cilju podrške nastavnicima, vaspitačima ili roditeljima prilikom individualnih razvojno-obrazovnih programa i druge stručne pomoći.

Resursni centar je posebna ustanova u kojoj se izvodi obrazovno-razvojni proces, pruža drugim ustanovama savjetodavnu i stručnu podršku za obrazovanje i vaspitanje djece koja imaju posebne obrazovne potrebe. Takođe, resursni centri izvode obuke za nastavnike koji treba da obaljavaju vaspitno-obrazovni rad sa djecom.

Resursni centri koji postoje u Crnoj Gori su:

- 1) JU Resursni centar za suh i govor „Dr Peruta Ivanović“ Kotor,
- 2) JU Resursni centar za decu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1.Jun“ Podgorica,
- 3) JU Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“ za tjelesne i smetnje vida.

Dnevni centri su ustanove dječije i socijalne zaštite za podršku djeci sa umjerenim, teškim i kombinovanim smetnjama u razvoju, a koji mogu obavljati i obrazovno-vaspitni rad za sticanje vještina neophodnih za svakodnevni život.⁵

⁵ Ibid, čl 10

Obrazovni program

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se na osnovu:

1. obrazovnog programa, uz obezbjeđivanje dodatnih uslova i pomagala;
2. obrazovnog programa sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći;
3. posebnog obrazovnog programa; i
4. vaspitnog programa.

U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, kao i od individualnih sklonosti i potreba djece obrazovni programi se mogu:

1. modifikovati skraćivanjem ili proširivanjem sadržaja predmetnog programa;
2. dopunjavati izmjenom nastavnog plana i predmetnog programa uvođenjem izbornog predmeta koji je neophodan za djecu sa određenim smetnjama u razvoju (znakovni jezik, Brajevo pismo i sl.); i
3. prilagođavati mijenjanjem metodike kojom se sadržaji predmetnog programa realizuju.⁶

Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u predškolskoj ustanovi i školi ostvaruje se potpunim uključivanjem u vaspitne grupe, odnosno odjeljenja sa ostalom djecom, odnosno učenicima, uz mogućnost pružanja dodatne stručne pomoći, kao i uz obezbjeđivanje dodatnih uslova i pomagala, u skladu sa obrazovnim programom. Dodatna stručna pomoć se obezbjeđuje individualno, u odjeljenju ili van odjeljenja, a u posebnim slučajevima i u kući, ukoliko je potreba za tim stručno osnovana. Dodatna stručna pomoć se izvodi individualno ili u malim grupama, uz učešće roditelja.⁷

Vaspitno-obrazovni rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama u predškolskoj ustanovi, školi i resursnom centru obavljaju: vaspitač, nastavnik, stručni saradnik i saradnik, koji ispunjavaju uslove propisane zakonom kojim se reguliše odgovarajuća oblast obrazovanja, ako ovim zakonom nije drukčije određeno. Lica moraju biti osposobljena za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama. Predmetnu nastavu u resursnom centru za osnovno vaspitanje i obrazovanje mogu izvoditi lica koja su završila odgovarajući fakultet ili višu školu za obrazovanje nastavnika.⁸

⁶Ibid., čl 11

⁷ Ibid, čl 12

⁸ Ibid, čl 28

Prava djece sa smetnjama u razvoju

Ratifikovanjem konvencija I međunarodnih dokumenata Crna Gora se našla u procesu izmjena I prilagođavanja svog pravnog sistema, kao I stvaranja neophodnih pretpostavki za njihovu primjenu.

Djeca sa smetnjama u razvoju sagledavana su kroz zakonsku osnovu ostvarivanja prava u oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite I obrazovanja.⁹

Pored prava na obavezno zdravstveno osiguranje I obaveznu zdravstvenu zaštitu predvidja se I besplatno ali ograničeno liječenje djece sa smetnjama u razvoju.

Konvencija o pravima djeteta i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom prepoznaju da svako dijete i osoba imaju jednaka „prava” i da svi treba da poštuju prava drugih.¹⁰

Jednaka prava djece sa smetnjama u razvoju moraju se poštovati I moraju biti tretirana na pravičan način I uz uvažavanje.

Ta prava su:

- Pravo na dostojanstvo
- Pravo na fer odnose bez komunikacije
- Pravo da bude uključen u sve aktivnosti I učestvuje u svim aspektima života, kao I dobijanje pomoći kada je potrebna
- Da bude prihvaćen baš takav kakav jeste
- Jednake šanse I mogućnost za ostvarivanje želja I potreba
- Pravo na informisanost
- Učešće u odlukama koje ga se tiču
- Pravo na korišćenje znakovnog jezika I Brajevu azbuku
- Redovno pohađanje škole I nemogućnost isključivanja iz procesa obrazovanja zbog smetnji u razvoju
- Pravo na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu
- Pravo na hranu, odjeću, stanovanje.

⁹ Veljić, Č. „Djeca sa teškoćama i smetnjama u razvoju“, Podgorica. 2018. str 17

¹⁰ https://mpa.gov.me/Prava_djeteta/prava_djeteta_sa_smetanjama_u_razvoju?alphabet=lat

Zdravstvena zaštita

Pravni osnov

Konvencija o pravima djeteta iznosi pravo djeteta na uživanje najvišeg ostvarivog zdravstvenog standarda I kapaciteta za liječenje I zdravstvenu rehabilitaciju kao I to da će države potpisnice nastojati da obezbijede da nijedno dijete ne bude lišeno prava pristupa takvim uslugama zdravstvene zaštite.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti ukazuje da su u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu građani jednaki bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, starost jezik, vjeru, obrazovanje, socijalno porijeklo I imovinsko stanje I drugo lično svojstvo.

Zakon ukazuje na pravo na obavezno zdravstveno osiguranje djeteta koje postane trajno nesposobno za samostalan život I rad u smislu posebnih propisa I poslije predviđenog uzrasta, ako nema sopstvenih sredstava za održavanje I ako ga osiguranik održava.¹¹

Socijalna zaštita

Pravni osnov

Konvencija o pravima djeteta upućuje na priznavanje prava svakog djeteta na korišćenje socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje I preduzimanje potrebnih mjera za postizanje punog ostvarivanja ovog prava u skladu sa nacionalnim zakonom.

Zakon o socijalnoj I dječjoj zaštiti ukazuje da pravo po ovom zakonu mogu ostvariti državljani Crne Gore koji imaju prebivalište na teritoriji Republike Crne Gore, kao I strani državljani I lica bez državljanstva mogu ostvariti prava iz socijalne I dječije zaštite u skladu sa međunarodnim ugovorima I konvencijama.

Zakon o socijalnoj I dječjoj zaštiti

Osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti su:

- 1) materijalno obezbjeđenje;
- 2) lična invalidnina;

¹¹ <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-zdravstvenoj-zastiti.html>

- 3) dodatak za njegu i pomoć;
- 4) zdravstvena zaštita;
- 5) troškovi sahrane;
- 6) jednokratna novčana pomoć;
- 7) naknada roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu.
- 8) smještaj u ustanovu ili smještaj u drugu porodicu
- 9) pomoć za vaspitanje I obrazovanje djece I mladih sa razvojnim smetnjama¹²

Pravo na materijalno obezbedjenje može ostvariti pojedinac, odnosno porodica, ako je pojedinac, odnosno član porodice:

- nesposoban za rad;
- sposoban za rad, pod uslovom da je:
 - trudnica;
 - samohrani roditelj;
 - roditelj koji izdržava dijete, odnosno roditelj koji vrši produženo roditeljsko pravo, u skladu sa zakonom;
 - lice koje je završilo školovanje po obrazovnom programu sa prilagođenim izvođenjem i dodatnom stručnom pomoći ili posebnom obrazovnom programu;
 - lice poslije navršene 18. godine života, ako je na redovnom školovanju u srednjoj školi, do kraja roka propisanog za to školovanje;
 - dijete bez roditeljskog staranja, odnosno lice koje je bilo dijete bez roditeljskog staranja, do zasnivanja radnog odnosa na vrijeme duže od šest mjeseci.¹³

Pravo na ličnu invalidninu ima lice sa teškim invaliditetom. Ovo pravo može ostvariti lice pod uslovom da nije korisnik prava na dodatak za njegu i pomoć u skladu sa ovim zakonom i drugim zakonima.¹⁴

Pravo na dodatak za njegu i pomoć ima lice kome je zbog tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili senzornih oštećenja ili promjena u zdravstvenom stanju neophodna njega i pomoć da bi imalo obezbijeđen pristup zadovoljavanju potreba. Ovo pravo može ostvariti lice pod uslovom da ovo pravo nije ostvarilo u skladu sa drugim zakonima i da nije korisnik prava na ličnu invalidninu u skladu sa ovim zakonom.¹⁵

¹² Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, SL list RCG, čl 20

¹³ Ibid, čl 21

¹⁴ Ibid, čl 32

¹⁵ Ibid, čl 33

Pravo na zdravstvenu zaštitu obezbjeđuje se korisniku: materijalnog obezbjeđenja, lične invalidnine, dodatka za njegu i pomoć i usluge smještaja, ukoliko ovo pravo nije ostvario po drugom osnovu.¹⁶

Pravo na **troškove sahrane** ima lice koje je preuzelo plaćanje troškova sahrane, ukoliko to pravo nije ostvarilo po drugom osnovu. Pružalac usluge koji je platio troškove sahrane za lice iz stava 1 ovog člana ima pravo na naknadu troškova od lica koje ima obavezu plaćanja. Troškovi sahrane za lice iz stava 1 ovog člana ostvaruju se kod centra za socijalni rad.¹⁷

Pojedinac, odnosno porodica koja se, zbog posebnih okolnosti koje utiču na stambeno, materijalno i zdravstveno stanje, nađe u stanju socijalne potrebe može ostvariti **pravo na jednokratnu novčanu pomoć**. Visinu pomoći određuje centar za socijalni rad zavisno od potrebe pojedinca, odnosno porodice i materijalnih mogućnosti države.¹⁸

Jedan od roditelja, odnosno staratelj korisnika prava na ličnu invalidninu ima pravo na naknadu, za svakog korisnika pojedinačno. Pravo ima jedan od roditelja, odnosno staratelj koji ima najmanje jednog korisnika prava na ličnu invalidninu i jednog ili više korisnika prava na dodatak za njegu i pomoć, za svakog korisnika pojedinačno.¹⁹

Pravo na smještaj u ustanovu imaju “djeca I mladi sa tjelesnom, mentalnom I senzornom ometenošću; dijete sa poremećajima u ponašanju; lice sa tjelesnom, mentalnom I senzornom ometenošću, kojom se usljed stambenih, zdravstvenih, socijalnih ili porodičnih prilika ne može obezbjediti zaštita na drugi način; odraslo invalidno lice I staro lice kojem se usljed stambenih ili zdravstvenih ili socijalnih ili porodičnih prilika ne može obezbjediti zaštita na drugi način”. Korisniku ne može prestati pravo prije nego što centar obezbijedi uslove za smještaj u drugu ustanovu, smještaj u drugu porodicu ili drugi oblik socijalne I dječije zaštite.²⁰

Vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama i njihovo usmjeravanje u obrazovne programe obavlja se u skladu sa zakonom. Vaspitanje i obrazovanje, odnosno rehabilitacija i rehabilitacija djece sa posebnim obrazovnim potrebama je obavezno od momenta otkrivanja posebne obrazovne potrebe djeteta. Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama obezbjeđuje onaj stepen obrazovanja koji odgovara njihovom fizičkom, intelektualnom, emocionalnom I socijalnom razvoju.²¹

¹⁶ Ibid, čl 34

¹⁷ Ibid, čl 35

¹⁸ Ibid, čl 37

¹⁹ Ibid, čl 39a

²⁰ Veljić, Č. „Djeca sa teškoćama i smetnjama u razvoju“, Podgorica. 2018. str 23

²¹ Zakon o vaspitanju I obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, Sl. List RCG, čl.5

Obrazovna regulativa

Pravni osnov

Opšti zakon o obrazovanju ukazuje na to da vaspitanje I obrazovanje djece sa razvojnim smetnjama obavljaju predškolske ustanove, škole I zavodi u skladu sa zakonom. Zakoni koji su namjenjeni za ovu oblast su:

- Zakon o predškolskom obrazovanju I vaspitanju,
- Zakon o osnovnom obrazovanju I vaspitanju,
- Zakon o gimnaziji,
- Zakon o stručnom obrazovanju,
- Zakon o vaspitanju I obrazovanju djece sa razvojnim smetnjama.

Inkluzivno obrazovanje u Crnoj Gori i Strategija inkluzivnog obrazovanja

U Crnoj Gori se već skoro dvije decenije kao inkluzivni metod sprovodi specijalno obrazovanje. Principi na kojima se zasniva jesu: individualizacija, jednake mogućnosti za sve, kvalitet, fleksibilnost i sl.

Obrazovna inkluzija treba da podstakne razumijevanje, prihvatanje, saradnju, tolerantnost, da razvije otvorenost za druge itd. U školama treba učiti kako razumjeti druge, poštovati različitost, solidarisati se, prepoznati i odbiti oblike diskriminacije²².

„Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva učešće i podučavanje SVE djece u formalnom i neformalnom okruženju za učenje, bez obzira na pol, fizičke, intelektualne, društvene, emocionalne, kulturološke ili druge karakteristike“ -UNESCO, 2015.

Strategija uključuje principe, teorijska i praktična dostignuća u pravcu razvoja potencijala djece sa posebnim obrazovnim potrebama, ali i samog društva. Pristup je zasnovan na pravima, a ima za cilj prevenciju, uklanjanje prepreka u pogledu učešća i postignuća tokom školovanja za svu djecu.

Strategija inkluzivnog obrazovanja (2019-2025) doprinijeće da djeca sa posebnim obrazovnim potrebama i mladi imaju jednaka prava, u skladu s individualnim mogućnostima

²² Ministarstvo prosvjete, Uputstvo za usmjerenje dece sa posebnim obrazovnim potrebama, 2014. , str 5

kontinuirano i kvalitetno ovladaju kompetencijama za efikasno životno i profesionalno funkcionisanje.

Strategija se vodi principima:

- *Pravičnosti* – prevazilaženje razlika uzrokovanih s jedne strane smetnjom i/ili teškoćom u razvoju i sa druge strane društvenim barijerama i sl.;
- *Relevantnosti* – obrazovanje i vaspitanje usklađeno sa individualnim karakteristikama I potrebama djeteta sa posebnim obrazovnim potrebama;
- *Dostupnosti* – izvođenje aktivnosti u kojima svaki učenik učestvuje bez diskriminacije I zadovoljava potrebe uz adekvatne i ciljane usluge u lokalnoj zajednici;
- *Efektivnosti* – poboljšanje postignuća i participacije djece, otklanjanje predrasuda i stereotipnih uvjerenja kroz nastavnu praksu, međusobne relacije učenika i nastavnika I uslove rada u školi;
- *Efikasnosti* – razvoj pojedinca i zajednice koja poštuje različitost.²³

Opšti cilj Strategije inkluzivnog obrazovanja podrazumijeva da djeci s posebnim obrazovnim potrebama treba obezbijediti pristup I kvalitetno inkluzivno obrazovanje na svim nivoima.

Opšti cilj Strategije inkluzivnog obrazovanja se operacionalizuje kroz zadatke.

Zadatak 1: Obezbijediti i primijeniti dostupnost i pravičnost obrazovanja za svu djecu zajedno sa vršnjacima kroz neophodnu međusektorsku podršku.

Zadatak 2: Osigurati i sprovesti jednakost i kontinuitet inkluzivnog obrazovanja kroz uspješnu saradnju unutar i između sektora i tranziciju sa jednog nivoa obrazovanja na sljedeći.

Zadatak 3: Podržati i unapređivati kvalitet inkluzivnog obrazovanja kroz jačanje školskih politika, kulture i prakse.²⁴

S obzirom na koncept ljudskih prava koji se nalazi u osnovi inkluzivnog obrazovanja I vaspitanja postoji snažni poziv na akciju da se dalje unaprjeđuje ova oblast, pružaju intersektorski, interaktivni, kvalitetni i dostupni programi i servisi u zajednici koji su jednaki za svu djecu sa posebnim obrazovnim potrebama, mlade i roditelje.

²³ Ministarstvo Prosvjete, Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori (2019-2025), str.6

²⁴ Ibid, str.15

Zaključak

Sva djeca imaju pravo na pravilan rast i razvoj, na obrazovanje, vaspitanje. Kako neka djeca imaju specifične potrebe, što se ovdje prije svega odnosi na obrazovne potrebe, neophodno je djeci obezbijediti lakše uključivanje u vaspitno-obrazovne procese i pomoći im da ih kvalitetno savladaju. Djeci sa posebnim obrazovnim potrebama je neophodno omogućiti pristup obrazovnim programima, omogućiti im postizanje razvojnih i obrazovnih postignuća kroz dodatnu podršku.

Djeca sa posebnim obrazovnim potrebama se uključuju u redovno obrazovanje u skladu sa individualno prilagođenim programima. Kvalitet takvog obrazovanja mora biti visok, a na tome treba zajedničkim snagama da rade roditelji, nadležne službe, ustanove, škole i centri, asistenti u nastavi, stručni saradnici, vršnjaci, roditelji vršnjaka i sl.

Neophodno je i potpuno prilagođavanje obrazovnih ustanova djeci, u arhitektonskom i prostornom smislu. Sve je to potrebno za adekvatno ostvarivanje prava na obrazovanje koja svoj djeci pripadaju, a uz poštovanje i uvažavanje različitosti, specifičnih, odnosno posebnih obrazovnih potreba.

Literatura

Hrnjica, S. *Škola po mjeri djeteta*. Filozofski fakultet, Institut za psihologiju. 2004.

Veljić, Č. *Djeca sa teškoćama i smetnjama u razvoju*, Podgorica, 2018.

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, Sl.list RCG br 80/2004 i SL.list RCG br 45/2010.

Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Sl list RCG br 27/2013, 1/2015, 42/2015, 47/2015, 56/2016, 66/2016, 1/2017, 31/2017 - odluka US, 42/2017 i 50/2017.

Unicef, Ministarstvo prosvjete, *Uputstvo za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama*, Podgorica, 2014.

Ministarstvo prosvjete, *Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori (2014-2018)*, Podgorica, 2013.

Ministarstvo prosvjete, *Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori (2018-2025)*. Podgorica, 2018.

<https://www.unicef.org/montenegro/media/3251/file/MNE-media-MNEpublication61.pdf>

<https://www.unicef.org/serbia/media/6441/file/Deca%20sa%20smetnjama%20u%20razvoju.pdf>

https://mpa.gov.me/Prava_djeteta/prava_djeteta_sa_smetanjama_u_razvoju?alphabet=lat

<https://www.paragraf.me/propisi-crnogore/zakon-o-zdravstvenoj-zastiti.html>

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet : Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

Socijalni rad sa djecom i porodicama djece ometene u razvoju

Studenti:

Bulatović Jovana 37/20
Vojinović Dragana 58/20

Mentor:

prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, decembar 2020

Sadržaj

Uvod.....	3
1. Smetnje u razvoju	4
1.1.Vrste smetnji u razvoju.....	4
2. Inkluzija	6
2.1. Inkluzivno obrazovanje	6
2.1.1. Komisija za usmjeravanje	7
2.1.2. IROP	7
2.1.3. Asistenti u nastavi	8
2.1.4. Resursni centri	8
2.2. Inkluzivno zdravstvo	9
3. Usluge u lokalnoj zajednici.....	10
3.1. Dnevni boravak.....	11
3.2. Saradnja centra za socijalni rad sa porodicama djece ometene u razvoju.....	13
3.3. Procjena potreba porodica djece sa smetnjama u razvoju i njihovo osnazivanje.....	15
Zaključak.....	16
Literatura.....	17

Uvod

Djeca sa smetnjama u razvoju imaju potencijal da vode živote koji ih ispunjavaju i da doprinesu socijalnoj, kulturnoj i ekonomskoj vitalnosti svojih zajednica. Ipak, opstajanje i napredovanje za njih može biti posebno teško. U istim nepovoljnim okolnostima, djeca sa smetnjama u razvoju suočavaju se sa dodatnim izazovima, kao rezultatom svojih smetnji u razvoju i mnogih barijera koje društvo postavlja pred njih. Potrebno je uticati na izmjenu obrazaca razmišljanja koji su ukorijenjeni u negativnim pretpostavkama o nesposobnosti, zavisnosti i razlici, a koje su dodatno pojačane neznanjem.

Kroz program inkluzije u obrazovanju i zdravstvu, kao i aktuelnijom participacijom u lokalnoj zajednici, djeca sa smetnjama u razvoju se nastoje uključiti u redovne tokove života i pripremiti na što samostaliju budućnost kroz jačanje njihovih zdravih potencijala. Takođe većina djece živi u krugu svojih porodica i od posebnog je značaja način na koji su prisutne smetnje u razvoju prihvaćene u krugu porodice. Kao što smetnje čine dijete i njegov razvoj specifičnim, tako i porodica djeteta sa smetnjama u razvoju ima svoje osobenosti i specifične potrebe. Stoga je bitan preduslov da roditelji budu motivisani da koriste sve resurse zajednice za pomoć djetetu. Efikasna pomoć roditeljima zahtijeva razumijevanje njihovog ličnog viđenja problema, lične procjene težine teškoća koje dijete ima, njihovih interakcija, načina adaptacije i vrste problema sa kojima se susreću tokom procesa adaptacije. Socijalna zaštita djece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica je veoma važna iz prostog razloga što su ove porodice često suočene sa većim troškovima života kao i propuštenim mogućnostima da zarade prihod.

Prepoznavanje potreba i podrška roditeljima ključni su za dobrobit djece sa smetnjama u razvoju. Kroz pomoć roditeljima da se oni sami bolje osjećaju stvaraju se preduslovi da oni budu bolji roditelji svojoj djeci.

1. Smetnje u razvoju

U Međunarodnoj klasifikaciji oštećenja, ometenosti i hendikepa (ICIDH, SZO, 1980) definisani su sledeći pojmovi:

Oštećenje predstavlja gubitak ili abnormalnost psihološke, fiziološke ili anatomske strukture i funkcije.

Ometenost predstavlja ograničenje koje nastaje kao posledica oštećenja. Izražava se kroz umanjene sposobnosti da se određena aktivnost vrši na način ili u obimu koji se smatra normalnim za dete određenog uzrasta.

Hendikep je krajnji izraz prisutne ometenosti. Njime se iskazuju priroda i stepen ugroženosti učestvovanja u životnim aktivnostima koje se smatraju očekivanim za dete u sredini u kojoj živi.

Dijete sa smetnjama u razvoju je dijete koje „ima teškoće u razvoju i nije u mogućnosti da postigne ili održi zadovoljavajući nivo zdravlja i razvoja, ili čije zdravlje i razvoj mogu znatno da se pogoršaju bez dodatne podrške ili posebnih usluga u oblasti zdravstvene zaštite, rehabilitacije, obrazovanja, socijalne zaštite ili drugih oblika podrške“ (World Health Organization (1997) ICIDH 2 – International Classification of Impairments, Geneva).¹

1.2. Vrste smetnji u razvoju

Smetnje mogu biti urođene ili stečene, djelimične ili potpune, prolazne ili trajne.

² *Tjelesna smetnja* podrazumijeva širok dijapazon stanja, djelimičnih ili potpunih ograničenja funkcija tijela, njegovih pojedinih djelova ili sistema koja u manjoj ili većoj mjeri remete tjelesni integritet i samostalnost u funkcionisanju.

Djeca sa *intelektualnim smetnjama* imaju umanjene sposobnosti: učenja, pamćenja, prisjećanja, reprodukcija i ostalih misaonih funkcija. Javljaju se teškoće u razumijevanju značenja opaženog, najčešće kvalitet mišljenja koji je konkretan, iskazivanje misli govorom i razumijevanje sagovornika umanjeno, pažnja je

¹ World Health Organization (1997) ICIDH 2 – International Classification of Impairments, Geneva

² "Uputstvo za usmjeravanje dece sa posebnim obrazovnim potrebama", Podgorica, 2014

kratkotrajna i teško se organizuje oko jedne aktivnosti, dok interesovanja mogu biti ograničena.

Senzorne smetnje mogu biti *slušne, govorno-jezičke, smetnje vida i autizam*.

Smetnje vida ispoljavaju se kao umanjena ili potpuno odsutna čulna osjetljivost na svjetlosne nadražaje. Djeca sa smetnjama vida su sa djelimičnim ili potpuno umanjenim sposobnostima vidnog sistema da prime nadražaje.

Djeca sa *smetnjama sluha* imaju suženje slušnog polja što uzrokuje teškoće u formiranju govora i ometa sporazumijevanje verbalnim putem, dok gluva djeca imaju potpuni gubitak sluha i nemogućnost kontakta sa zvukom. Smetnje sluha imaju višestruki uticaj na cjelokupni razvoj djeteta. Javljaju se problemi u usvajanju govornog i pisanog jezika, smanjenog obima pojmova i rječnika, agramatičnost, otežano razumijevanje pisanog teksta, teškoće u socijalnoj interakciji, strukturisanju njihovog društvenog života

Djeca sa *govorno-jezičkim smetnjama* pokazuju teškoće u izgovoru glasova, u razvoju produkcije i razumijevanja govora, u čitanju i pisanju i uspostavljanju pravilnog ritma i tempa govora. Najčešće su teškoće u izgovoru (dislalije). Manifestuju se neizgovaranjem ili nepravilnim izgovaranjem određenih glasova, a ispoljavaju kroz: mucanje, ubrzan ili usporen govor.

Autizam je neurorazvojna smetnja koju karakterišu teškoće u oblasti recipročnih socijalnih interakcija i komunikacije, ograničen, stereotipan i repetitivan repertoar ponašanja, interesovanja i aktivnosti. Studije sa skeniranjem mozga ukazuju na postojanje neurobiološke osnove. Simptomi se zapažaju u ranom djetinjstvu, dok se kriterijumi autizma posmatraju u odnosu na vještine komunikacije, socijalne interakcije, ponašanje, interesovanja i aktivnosti. Poteškoće u socijalnoj interakciji se manifestuju kroz: odsustvo pogleda, izraza lica, neadekvatan odnos s vršnjacima, teškoće u građenju prijateljstva. Razvoj govora teče usporeno ili je s teškoćama. Dijete ima poteškoće u razumijevanju „potrebe za komunikacijom“. Ponašanje može biti ritualno, oslonjeno na rutinu, pokreti stereotipni, uz neobičnu sklonost prema predmetima i neuobičajene načine njihovog korišćenja. Prepoznaje se pojačana anksioznost manifestovana kroz uznemirenost i negativizam i sl.

2. Inkluzija

Konvencija o pravima djeteta (CRC) i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (CRPD) preispituju pristupe zasnovane na sažaljenju koji posmatraju djecu sa smetnjama u razvoju kao pasivne primaocice brige i zaštite. Umjesto toga, ove Konvencije zahtijevaju priznavanje svakog djeteta kao punopravnog člana svoje porodice, zajednice i društva. Ovo podrazumijeva fokusiranje ne samo na tradicionalne ideje „spasavanja“ djeteta već i investiranje u uklanjanje fizičkih, kulturnih, ekonomskih, komunikacijskih barijera za kretanje i barijera u stavovima koje sprečavaju ostvarivanje prava djeteta – uključujući i pravo na aktivno uključivanje u donošenje odluka koje utiču na svakodnevne živote djece.

2.1. Inkluzija u obrazovanju

Inkluzija znači efikasno obrazovanje učenika ometenih u razvoju u okviru redovnog obrazovnog sistema. Veljić (2018)³

Kroz inkluzivno obrazovanje se primjenjuje princip fleksibilnosti putem kojeg se društvo prilagođava pojedincu, a ne kao u prošlim vremenima pojedinac društvu. Obrazovna inkluzija treba da podstakne razumijevanje, prihvatanje, saradnju i tolerantnost, razvije otvorenost za druge, njihove karakteristike, različitost. U školama treba učiti kako razumjeti druge, poštovati različitost, solidarisati se, prepoznati i odbiti oblike diskriminacije. Obrazovanje treba da kod učenika razvije znanja, stavove i vještine neophodne za život u društvu različitosti. Benefiti inkluzivnog obrazovanja vidljivi su u njegovoj pravičnosti. Pravičnim inkluzivnim obrazovanjem se nadilaze okolnosti koje nijesu pod kontrolom individue i za koje ona ne može biti odgovorna.⁴

³ Veljić, Čedo, *“Djeca sa teškoćama i smetnjama u razvoju”*, Podgorica, 2018

⁴ “Uputstvo za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama”, Podgorica, 2014

2.1.2. Komisija za usmjeravanje

Postupak za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama pokreće se zahtjevom nadležnom organu lokalne uprave. Može ga podnijeti: roditelj, ustanova primarne zdravstvene zaštite, vaspitno-obrazovna ustanova, centar za socijalni rad ili organ lokalne uprave nadležan za poslove prosvjete, uz obavještanje roditelja. Ustanova je obavezna da podnese zahtjev od momenta otkrivanja smetnje, a naročito kada se teškoće otkrivaju tokom nastavnog procesa.

Komisiju čine: pedijatar, psiholog, pedagog, defektolog odgovarajuće specijalnosti i socijalni radnik, ljekari odgovarajuće specijalnosti, zavisno od vrste posebne obrazovne potrebe. Komisija daje prijedlog na osnovu neposrednog pregleda djeteta, uvida u dokumentaciju od značaja za utvrđivanje posebne obrazovne potrebe, razgovara sa roditeljem, olakšavajućih i otežavajućih faktora. Rješenjem, se stiču uslovi za beneficiran boravak, dodatnu podršku, pomagala, nastavna sredstva, asistivne tehnologije, osiguravaju preporuke i ispunjenje mjera podrške, kontinuitet praćenja i školovanja. Rad komisije omogućava da se ostvari težnja nastavnog procesa za pravovremeno uključivanje u odgovarajući program vaspitanja i obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama.

Svi članovi komisije znaju da kao prvi izbor, djeca sa smetnjama u razvoju pohađaju redovne škole (inkluzivno obrazovanje). Ona sa umjerenim i težim smetnjama se uključuju u posebna odjeljenja pri redovnim školama uz zajedničku nastavu pojedinih predmeta sa vršnjacima u redovnim odjeljenjima. U resursne centre se upućuju izuzetno, kada je to jedina preostala mogućnost.

2.1.1 IROP (Individualni razvojno-obrazovni program)

*Individualni razvojno-obrazovni program (IROP)*⁵ je dokument koji se radi za svako dijete ponaosob. Sadrži: detaljan opis funkcionisanja djeteta: saznajni, emocionalni, socijalni i fizički. Njime se određuju: metode i oblici rada, način

⁵ "Uputstvo za usmjeravanje dece sa posebnim obrazovnim potrebama", Podgorica, 2014
"Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023", Podgorica, 2019

izvođenja dodatne stručne pomoći, prilagođavanje u organizaciji, standardi postignuća, znanja i vještina, provjera postignuća, ocjenjivanje znanja i napredovanja djeteta itd. U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, individualnih sklonosti i potreba djece IROP omogućava: modifikovanje skraćivanjem ili proširivanjem sadržaja predmetnog programa; prilagođavanje mijenjanjem metodike kojom se predmetni programi realizuju; dopunjavanje znakovnim jezikom, Brajevim pismom, drugom asistivnom tehnologijom. Za pripremu, primjenu, praćenje i prilagođavanje programa, škola obrazuje tim koji čine: nastavnici, stručni saradnici škole ili resursnog centra, uz učešće roditelja.

2.1.2. Asistenti u nastavi

Djetetu sa posebnim obrazovnim potrebama može se obezbijediti *asistent u nastavi* kao tehnička pomoć u pogledu obezbjeđivanja pristupa obrazovanju i obrazovnom postignuću. Komisije preporučuju asistenta u nastavi inkluzivnog obrazovanja za djecu sa: težim i teškim tjelesnim smetnjama, umjerenim intelektualnim smetnjama, bez vida, najtežim i potpunim gubitkom sluha, težim do teškim govorno-jezičkim smetnjama i autizmom. Od asistenta se očekuje da pomaže u pristupu školi, učionici i nastavnom procesu: pisanje, računanje, rukovanje priborom, izvođenje grafomotornih radnji, praktikovanje fizičkih vježbi i sl. Stručni tim škole na osnovu rješenja o usmjeravanju, procjene potreba, IROP-a, u saradnji sa nastavnicima i sa roditeljima određuje nivo i količinu podrške učeniku. Rad asistenta koordinira nastavnik, a prati stručna služba, uprava škole i pružalac usluge.

2.1.2. Resursni centri

U Crnoj Gori postoje:

- 1) JU „Resursni centar za sluh i govor“, Kotor,
- 2) JU Resursni centar za djecu i osobe sa intelektualnim smetnjama i autizmom „1.jun“, Podgorica
- 3) JU Resursni centar „Podgorica“ za tjelesne i smetnje vida.

Profesionalci resursnih centara se angažuju kao podrška redovnom obrazovanju djece sa smetnjama u razvoju. Odlazeći u redovne škole, primjenjuju: pomoć u izradi IROP-a; individualni rad sa djecom; instrukcije za rad nastavnicima; preporuke za

rad stručnim službama; uputstva roditeljima za rad sa djetetom... Akreditovanim programima, koje koordinira Zavod za školstvo, resursni stručnjaci realizuju obuke kadra redovnog sistema. Vaspitno-obrazovnu funkciju orijentišu ka djeci sa težim, teškim i kombinovanim smetnjama.⁶

2.2 Inkluzivno zdravstvo

Opšte zdravstveno stanje, razvoj i dobrobit deteta često zavise od kvaliteta zdravstvenih usluga. Medicinski tretman može, u pojedinim stanjima, znatno prevenirati, umanjiti ili poboljšati funkcionalne sposobnosti djece sa smetnjama u razvoju. Medicinski stručnjaci su često i prve osobe sa kojima dijete i porodica uspostavljaju kontakt i zato predstavljaju izvor važnih informacija, podrške i njege. Međutim potrebno je obratiti pažnju na to u kojoj mjeri su djeca obuhvaćena opštim preventivnim mjerama, kao i da li se na adekvatan način tretiraju drugi zdravstveni problemi, u mjeri u kojoj se to čini kod djece opšte populacije.

Kada govorimo o izvođenju specifičnih medicinskih tretmana i rehabilitacije, potrebno je procijeniti u kojoj mjeri dijete ima pristup potrebnim terapijskim mjerama, a pri donošenju mišljenja o vrsti i načinu izvođenja tretmana slijediti princip po kome se u izboru terapije vodi računa i o tome da se u najmanjoj mogućoj mjeri ometa svakodnevni život deteta u porodici i zajednici. Takođe, pojedine terapije u nedovoljnoj mjeri vode računa o ličnosti djeteta i izgradnji pozitivne slike o sebi, usmjeravajući se isključivo na tretman oštećenja i ne vodeći dovoljno računa o integritetu ličnosti djeteta.

Djeca sa smetnjama u razvoju imaju podjednako pravo na punu zdravstvenu zaštitu – od *imunizacije* u ranom djetinjstvu do *adekvatne ishrane* i *liječenja dječijih povreda i oboljenja*. Imunizacija može spriječiti neke bolesti koje vode smetnjama u razvoju, ali je podjednako važno imunizirati djecu koja već imaju smetnje u razvoju. Ukoliko ne dobiju punu imunizaciju, djeca sa smetnjama će biti pod rizikom da budu usporena u razvoju, da dobiju sekundarna stanja koja se mogu izbjeći ili

⁶ "Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023", Podgorica, 2019

umru od bolesti koje se mogu spriječiti. Ishrana je takođe veoma važan segment. Nedovoljna ili neizbalansirana ishrana, kojoj nedostaju određeni vitamini i minerali, može odojčad i djecu učiniti podložnim obolijevanju od određenih bolesti ili niza infekcija koje mogu dovesti do fizičkih, senzornih ili intelektualnih smetnji u razvoju.

Sistem zdravstvene zaštite u Crnoj Gori je utemeljen na Zakonu o zdravstvenoj zaštiti i Zakonu o zdravstvenom osiguranju . Na osnovu ovih zakona djeca sa smetnjama u razvoju koriste *medicinsku rehabilitaciju* na osnovu medicinskih indikacija. Rehabilitacija se sprovodi u zdravstvenoj ustanovi za specijalizovanu rehabilitaciju sa kojom Fond za zdravstveno osiguranje ima zaključen ugovor o pružanju zdravstvenih usluga iz oblasti medicinske rehabilitacije. Djeca mogu ostvariti pravo na pomagala u skladu sa Pravilnikom o ostvarivanju prava na medicinsko tehnička pomagala. Na Listi pomagala Fonda za zdravstveno osiguranje su: ortopedska, očna i tiflotehnička, slušna i pomagala za omogućavanje glasnog govora, stomatološka i ostala pomagala.

3. Usluge u lokalnoj zajednici

Cilj socijalne i dječje zaštite je unapređenje kvaliteta života i osnaživanje za samostalan i produktivan život pojedinca i porodice i regulisan je Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti.⁷

Prava iz socijalne i dječje zaštite se ostvaruju preko Centara za socijalni rad i ona su:

- osnovna materijalna davanja
- usluge socijalne i dječje zaštite

Osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti su:

- materijalno obezbjeđenje
- lična invalidnina

⁸“Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023”, Podgorica, 2019
Hrnjica, S. i sar. “Deca sa smetnjama u razvoju potrebe i podrška”, Beograd, 2011

- dodatak za njegu i pomoć.

Osnovna materijalna davanja iz dječje zaštite su:

- dodatak za djecu
- troškovi ishrane u predškolskim ustanovama
- pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama.

Između ostalih usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite je podrška za život u zajednici: dnevni boravak, pomoć u kući, stanovanje uz podršku, svratište, personalna asistencija, tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i dr.

3.1 Dnevni boravak (dnevni centri)

Dnevni boravak, prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, obezbjeđuje se djeci i mladima sa smetnjama i teškoćama u razvoju, djeci i mladima sa problemima u ponašanju i odraslim i starim licima sa invaliditetom. U dnevnim centrima se pruža široka lepeza usluga (socijalizacija, njega, socijalna i medicinska rehabilitacija, slobodne aktivnosti, podrška roditeljima, razvijanje vještina važnih za svakodnevni život). U okviru dnevnog boravka djeci treba pružiti dopunsku podršku, odnosno organizovati interaktivne i aktivnosti samozbrinjavanja. Ključno je znati da dnevni centri ne smiju podsticati segregaciju i postati nova forma „specijalnih škola“.

U dnevnim centrima se sprovode sledeće vrste aktivnosti:

Grupni rad koji se svakodnevno sprovodi sa korisnicima u formi radionica, interaktivnog učenja i učenja kroz igru, zavisno od afiniteta i uzrasta korisnika. Oblasti koje se u toku radionica obrađuju su: briga o sebi, poznavanje okruženja, socijalizacija, likovno i muzičko vaspitanje, razvoj govora i jezika, fizičko vaspitanje itd.

Individualizovani rad sa korisnicima u okviru grupa tj. po potrebi se, tokom radionica, realizuje individualizovani rad sa pojedinim korisnicima prilagođavanjem tema radionice njihovim mogućnostima.

Individualni rad sa korisnicima na osnovu individualnog plana sa korisnikom.

Po podacima iz 2018 vidimo da u Crnoj Gori postoji 13 dnevnih boravaka/centara za djecu i mlade (do 27 godina). U nekima od njih (npr. Niksic) najveći problem je taj što su korisnici dnevnog boravka osobe vrlo različitih uzrasta (od tri do 27 godina), koje imaju potpuno različite potrebe i interesovanja. Dnevni centar u Nikšiću je ustanova sa najvećim brojem korisnika u odnosu na ostale dnevne centre - 41. Ukupan smještajni kapacitet ove ustanove je za 60 korisnika, 30 za osobe do 27 godina i 30 za osobe starije od 27 godina. Najmanji smještajni kapacitet imaju dnevni centri u Plavu i Danilovgradu po 11 korisnika, Herceg Novom - 14 i Bijeloj - 15 koji u poređenju sa brojem korisnika zadovoljava normative i minimalne standarde.

⁸Tabela br.1 : Smjestajni kapaciteti dnevnih centara u 2018 godini

Naziv ustanova	Kapacitet dnevnih centara	Broj korisnika	Licenca za rad
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju- Podgorica	20	19	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	60	41	da
JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju „Tisa“ Bijelo Polje	30	20	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	37	21	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane	30	30	ne

⁸ Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu, "Izveštaj o radu dnevnih centara (boravaka) za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori", s2018, Podgorica
 "Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023", Podgorica, 2019

JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	35	19	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac	10	6	ne
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi	14	11	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju- Rožaje	20	13	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“ Ulcinj	33	33	ne
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“ Plav	11	10	ne
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Opštini Danilovgrad	11	11	ne
Dnevni centar u okviru JU Dječjeg doma „Mladost“ Bijela	15	14	da

3.2. Saradnja centra za socijalni rad sa djecom i porodicama djece ometene u razvoju

Centar za socijalni rad obezbjeđuje osnovna prava i usluge socijalne zaštite za djecu, mlade, odrasle i stare. Socijalna zaštita je usmjerena ka ranjivim grupama, uključujući i djecu sa smetnjama u razvoju. U centru se utvrđuju potrebe djeteta sa smetnjama u razvoju za nekom uslugom i pravom u oblasti socijalne zaštite. Takođe, centar upućuje korisnike na druge organizacije u zajednici koje pružaju usluge iz oblasti socijalne i dječije zaštite. Usluge mogu koristiti i roditelji i porodica deteta sa

smetnjama u razvoju. U centru se procjenjuje koja je usluga potrebna i na koji način bi ona trebalo da bude pružena. Pored toga, centar za socijalni rad ima i značajnu ulogu u starateljstvu nad djecom i porodičnopravnoj zaštiti djece.

⁹Osnovne uloge centara za socijalni rad, u smislu rada sa djecom i porodicama djece ometene u razvoju, jesu:

- *Pružanje informacija* - u centru se mogu dobiti sve informacije o pravima i uslugama iz nadležnosti samog centra, ali i o onima koje pružaju drugi organi ili organizacije.
- *Procjena i upućivanje* - procjena označava organizovan proces prikupljanja podataka, prepoznavanja i ocjene problema, potreba, snaga i rizika kako bi se odredili ciljevi rada sa korisnikom, potrebne usluge i mjere. Na osnovu prikupljenih informacija razvija se usmjeren i sistematičan plan u saradnji sa korisnikom i porodicom i drugim uključenim stručnjacima, službama i osobama. Na osnovu tog plana pruža se potrebna usluga socijalne zaštite. Usluga se može pružiti i u drugoj organizaciji.
- *Savjetovanje* - savjetodavna ili terapijska usluga pruža se kao individualna ili grupna, u zavisnosti od specifičnih potreba korisnika, raspoložive ponude pružalaca, i sastoji se od aktivnosti koje doprinose: prevenciji pojava i ponašanja koja mogu dovesti pojedinca ili porodicu u poziciju korisnika druge usluge socijalne zaštite; osnaživanju korisnika s ciljem aktiviranja ili očuvanja potencijala za njegovo uspješno funkcionisanje u socijalnom okruženju; prevazilaženju kriznih situacija;
- *Porodičnopravna i starateljska zaštita* - centar za socijalni rad je i organ starateljstva. U slučaju neodgovarajućeg vršenja roditeljskog prava, centar za socijalni rad kao organ starateljstva vrši nadzor nad roditeljskim pravom. Korektivni nadzor nad vršenjem roditeljskog prava obavlja organ starateljstva kada donosi odluke kojima ispravlja roditelje u vršenju roditeljskog prava.

⁹ Matijevec, Dušanka i sar. , "Priručnik za rad u zajednici sa porodicama dece sa smetnjama u razvoju", Gradski zavod za javno zdravlje, Beograd, 2010

Mihić, I. i sar.: „Naša priča” – Program podrške roditeljima dece sa smetnjama u razvoju: primer dobre prakse u predškolskim ustanovama , Specijalna edukacija i rehabilitacija, Beograd, 2016

- *Prevenција* – centar za socijalni rad je dužan da razvija preventivne programe koji doprinose zadovoljavanju individualnih i zajedničkih potreba građana, odnosno sprečavanju i suzbijanju socijalnih problema u lokalnoj zajednici. Preventivno delovanje u radu centra sprovodi se realizovanjem konkretnih, tematski određenih i na ciljne grupe usmerenih preventivnih programa.
- *Saradnja sa sudom* – centar za socijalni rad štiti prava i interese djeteta pred sudom. On može pokrenuti postupak za zaštitu svih prava djeteta utvrđenih Porodičnim zakonom i također može inicirati postupak radi lišenja roditelja roditeljskog prava, ukoliko roditelj zloupotrebljava prava ili grubo zanemaruje roditeljske dužnosti.
- *Podrška i osnaživanje* - usluge podrške i osnaživanja čini niz koordinisanih i strukturisanih aktivnosti osnaživanja korisnika (djeteta i roditelja), s ciljem aktiviranja ili očuvanja potencijala za uspješno funkcionisanje u socijalnom okruženju. Podrška se može pružiti i kao pomoć u realizaciji porodičnih funkcija, kroz niz kratkoročnih intervencija radi stabilizacija porodičnih funkcija.

3.3. Procjena potreba porodice djeteta sa smetnjama u razvoju i njihovo osnaživanje

Procjena sposobnosti roditelja da zadovolje potrebe djeteta u oblastima kao što su: osnovna njega djeteta (obezbeđivanje djetetovih egzistencijalnih potreba i odgovarajuća zdravstvena zaštita), adekvatna zaštita djeteta od ozleda i opasnosti, osjećajnost i stimulacija razvoja deteta, usmjeravanje djeteta da reguliše vlastite emocije i ponašanje, obezbjeđenje dovoljno stabilnog porodičnog okruženja, procjenu protektivnih faktora (roditeljske snage) i slabosti od uticaja na sposobnost roditelja da adekvatno ispune zahtjeve roditeljske uloge.

Procjena roditeljskih snaga i uočavanje činilaca koji roditeljima otežavaju da adekvatno odgovore na potrebe djeteta od izuzetnog je značaja u planiranju intervencija. Problemi mentalnog zdravlja roditelja, zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci, nasilje u porodici, nepismenost, nezaposlenost, siromaštvo i drugi životni stresovi kojima su roditelji izloženi mogu u velikoj mjeri oblikovati roditeljska postupanja

Procjena socijalne podrške porodici - socijalna podrška blagotvorno djeluje na jačanje porodičnih snaga u prevladavanju porodičnog stresa, na funkcionalnu adaptaciju na životne krize, na zadovoljstvo roditeljstvom i načine interakcije u porodici i na ponašanje i razvoj djeteta. Podrška porodici podstiče pozitivnu interakciju između roditelja, a roditelji pozitivnije opažaju funkcionisanje djeteta. Pored toga postoji i pozitivan uticaj podrške prijatelja i okoline na roditeljsku uključenost u bavljenje djetetom.¹⁰

Strategije za osnaživanje roditelja uključuju:

- obezbjeđenje emotivne i socijalne podrške porodici,
- podsticanje samopoštovanja i povećanja lične efikasnosti,
- pomoć u preispitivanju životne situacije i prisutnih problema,
- omogućavanje razrade opšte strategije suočavanja sa problemima,
- omogućavanje pronalaženja vlastitih sistema podrške,
- pomoć u donošenju odluka u najboljem interesu djeteta

¹⁰ Dizdarevic, Alma, *“Biti roditelj djeteta sa posebnim potrebama”*, Tuzla, 2017
Mihić, I. i sar.: *„Naša priča” – Program podrške roditeljima dece sa smetnjama u razvoju: primer dobre prakse u predškolskim ustanovama*, Specijalna edukacija i rehabilitacija, Beograd, 2016

Zaključak

Evidentno je da u odnosu na prethodni period više djece sa smetnjama u razvoju pohađa obrazovne ustanove, međutim trebamo težiti ka tome da u školi roditelj postane sastavni dio tima koji prati razvoj djeteta kako u obrazovanju, tako i u vaspitanju, kao i u ispunjavanju radnih obaveza i redovnosti dolaska u školu. Takođe, prisutni su brojni problemi: arhitektonske barijere u obrazovnim ustanovama, nedovoljna uključenost roditelja u kreiranje individualnih planova, neprilagođeni udžbenici, nedostatak stručnjaka određenih profila (logopeda, defektologa, tiflopedagoga, oligofrenologa i dr.) koji bi mogli adekvatno odgovoriti potrebama djece sa smetnjama u razvoju. Osim toga, nije jasno definisana podrška za djecu sa smetnjama u razvoju koja pored smetnji imaju i jezičku barijeru.

Iako djeca sa smetnjama u razvoju i njihove porodice imaju češće kontakte sa zdravstvenim službama nego druga djeca, ne znači da su time i opšte zdravstvene potrebe adekvatno zbrinute. Potrebno je obratiti pažnju na stepen opšte zdravstvene zaštite i na to u kojoj mjeri su djeca obuhvaćena opštim preventivnim mjerama, kao i da li se na adekvatan način tretiraju drugi zdravstveni problemi, u mjeri u kojoj se to čini kod djece opšte populacije. Ponekad, teža dostupnost zdravstvenih službi, nefleksibilnost u samom načinu funkcionisanja zdravstvenih institucija, kao i neadekvatan odnos zdravstvenih radnika mogu dovesti djecu i roditelje u situaciju da znatno teže dolaze do potrebne pomoći.

Računa treba povesti i o pravilnoj evidenciji osoba sa smetnjama u razvoju jer je njihovo isključivanje često posljedica nevidljivosti. Malo je zemalja koje imaju pouzdane informacije o tome koliki broj njihovih stanovnika su djeca sa smetnjama u razvoju, koje vrste smetnji u razvoju imaju ili kako to utiče na njihove živote. Djeca isključena na ovaj način nepoznata su za socijalne službe, što utiče na ostvarivanje njihovih prava. Pristup korišćenju službi podrške može djetetu sa smetnjama u razvoju omogućiti da zauzme svoje mjesto u društvu i da pruži svoj doprinos. Potrebno je takođe raditi i na podizanju svijesti u lokalnoj zajednici o svim potencijalima djece sa smetnjama u razvoju i o značaju podrške zajednice porodicama ove djece. Podrška porodici podrazumijeva osiguravanje podrške putem socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih i sličnih usluga i aktivnosti te novčanih davanja s jedne strane, dok s druge strane, podrška roditeljstvu podrazumijeva i unapređenje roditeljskih vještina, pružanje informacija, znanja potrebnih pri podizanju i razvoju djeteta.

Literatura

1. Veljić, Čedo, *“Djeca sa teškoćama i smetnjama u razvoju”*, Podgorica, 2018
2. Dizdarevic, Alma, *“Biti roditelj djeteta sa posebnim potrebama”*, Tuzla, 2017
3. Matijević, Dušanka i sar. , *“Priručnik za rad u zajednici sa porodicama dece sa smetnjama u razvoju”*, Gradski zavod za javno zdravlje, Beograd, 2010
4. Mihić, I. i sar.: *„Naša priča” – Program podrške roditeljima dece sa smetnjama u razvoju: primer dobre prakse u predškolskim ustanovama* , Specijalna edukacija i rehabilitacija, Beograd, 2016
5. *“Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023”*, Podgorica, 2019
<https://www.unicef.org/montenegro/izvjestaji/strategija-za-ostvarivanje-prava-djeteta-2019-2023>
6. Ministarstvo prosvjete *“Uputstvo za usmjeravanje dece sa posebnim obrazovnim potrebama”*, Podgorica, 2014
6. Hrnjica, S. i sar. *“Deca sa smetnjama u razvoju potrebe I podrška”*, Beograd, 2011
6. Zavod za socijalnu I dječiju zaštitu, *“Izveštaj o radu dnevnih centara (boravaka) za djecu I mlade sa smetnjama I teškocama u razvoju u Crnoj Gori”*, s2018, Podgorica
<http://www.zsdzcg.me/images/Biblioteka/Izvjestaj%20o%20radu%20dnevnih%20centara%20za%202018%20godinu.pdf>

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

PREDMET: Socijalni rad sa djecom I porodicom

SEMINARSKI RAD

PRAVA DJECE NA SMJEŠTAJ U USTANOVE
SOCIJALNE ZAŠTITE U CRNOJ GORI

Mentor:

Prof.dr Čedo Veljić

Studenti:

Mehović Anita 35/20

Agović Minela 36/20

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ:

Pojam socijalne zaštite.....	4
Pojam socijalne ustanove.....	4
Ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja	6
Pojam djeteta bez roditeljskog staranja	6
Usluge socijalne i dječje zaštite – smještaj	6
Institucionalna zaštita djece bez roditeljskog staranja.....	8
Osnivanje i razvoj institucija za smještaj djece bez roditeljskog staranja	9
Dječiji dom Mladost – Bijela.....	10
Organizacija dječijem doma Mladost.....	10
Postupak ostvarivanja prava na domski smještaj	11
Centri za socijalni rad.....	13
Ustanove za smještaj djece sa poremećajima u ponašanju.....	13
Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju. TISA	15
Centar za obrazovanje i osposobljavanje Prvi jun.....	15
Specijalni zavod za djecu i omladinu Komanski most	16

UVOD

Najveće pouzdanje koje roditelji u nas ugrađuju dok smo djeca jeste da nas nikada neće napustiti. To je jedan od najvećih faktora koji osigurava psihološko zdravlje.

Najokrutnija psihološka trauma koju roditelji mogu nanijeti djetetu je prijetnja ili stvarno napuštanje, što kod njega neizbježno izaziva doživotni stalni strah od roditeljske kazne. – Klajn

Većina djece odrasta sa svojim roditeljima i u svojoj biološkoj porodici ostvaruje osnove životne potrebe, obezbjeđujući emotivna trajna uporišta – ljubav i pripadnost, međutim jedan broj djece ostaje bez neposredne roditeljske brige – zbog gubitna roditelja, ili spriječenosti da o njima brinu usljed bolesti ili nekih drugih razloga, napuštanja ili neadekvatnog vršenja roditeljske dužnosti. O njima brigu preuzima država, koja ima obavezu da obezbijedi socijalne, psihološke i druge vidove podrške biološkoj porodici za prevazilaženje krizne situacije. Ali ako i pored toga, dalji život u sopstevnoj porodici za dijete ostane rizičan i ugrožavajući, država primjenjuje neki od, zakonom predviđenih, oblika zaštite, među kojima je i smještaj i u drugu porodicu – porodični smještaj.

Pojam socijalne zaštite

Socijalnu zaštitu možemo definisati kao organizovanu društvenu djelatnost koja ima za cilj obezbjeđivanje uslova za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba pojedinaca ili društvenih grupa koji se nalaze u stanju socijalne potrebe. Ovako definisana socijalna zaštita podrazumijeva dvije vrste, i to:

- Preventivne mjere, ili mjere koje usmjerene na otklanjanje uzroka koji su neko lice ili grupu doveli u stanje socijalne potrebe
- Kurativne mjere, ili mjere koje imaju za cilj ublažavanje posljedica, stanja ili situacija u kojima su se našli pojedinci ili grupe usljed kojih nisu u mohanosti da zadovolje osnovne životne potrebe.

Pojam socijalne ustanove

Moderni sistemi socijalne zaštite podrazumijevaju posojanje institucijalno okvira u kojem se ta zaštita obezbjeđuje. Ustanove socijalne zaštite mogu biti: Centar za socijalni rad, ustanove za smještaj korisnika, ustanove za dnevni boravak i pomoć u kući i dr. Ove ustanove mogu biti formirane na različitim nivoima, na nivou države, regiona ili na lokalnom nivou a njihovi osnivači mogu bit kako država ili lokala lokalne samouprave, tako i druga pravna ili fizička lica.

Da bi neka ustanova otpočela sa radom mora ispunjavati uslove kako u pogledu smještajnih kapaciteta, tako i u pogledu kadrova koji su upućeni na rad sa korisnicima usluga.

Zakonom su predviđene sljedeće ustanove socijalne zaštite:

Ustanove za smještaj djece i omladine

Ustanove za smještaj odraslih, lica sa invaliditetom i starih lica

- Ustanove za odmor i rekreaciju djece

Centar za socijalni rad

Centar za savjetovanje, istraživačke i stručne poslove u oblasti socijalne i dječje zaštite

Smještaj je usluga koja podrazumijeva boravak korisnika: na porodičnom smještaju-hraniteljstvu, porodičnom smještaju, u ustanovi, u prihvatilištu - skloništu i u drugim vrstama smještaja.

Smještaj može biti privremeni, povremeni i dugotrajni. Smještaj u ustanovu ostvaruje se zbrinjavanjem u ustanovu i obezbjeđenjem naknade troškova smještaja.

Smještaj u ustanovu obezbjeđuje se djeci i mladima, trudnici, samohranom roditelju sa djetetom do navršene treće godine života, licu sa invaliditetom i starom licu kojima se ne može obezbijediti ili nije u njegovom najboljem interesu ostanak u porodici ili usluge podrške za život u zajednici ili porodični smještaj-hraniteljstvo ili porodični smještaj.

Smještaj djeteta u ustanovu obezbjeđuje se u slučaju kada centar za socijalni rad ustanovi da se ne može obezbijediti ostanak djeteta u porodici, kroz pružanje podrške porodici, odnosno ne može se obezbijediti porodični smještaj-hraniteljstvo, odnosno nije u najboljem interesu djeteta.

Centar za socijalni rad dužan je da smještaj djeteta u ustanovu preispituje najmanje jednom u šest mjeseci.

Djetetu mlađem od tri godine života ne obezbjeđuje se smještaj u ustanovu.

Djetetu mlađem od tri godine života može se obezbijediti smještaj u ustanovu, ako se ne može obezbijediti zaštita iz stava 2 ovog člana i ako za to postoji naročito opravdan razlog, uz prethodnu saglasnost nadležnog organa državne uprave.

Smještaj u ustanovu pruža se korisniku tako da obezbjeđuje pripremu za njegov povratak u biološku porodicu, odlazak u drugu porodicu, odnosno pripremu korisnika za samostalan život.

Korisniku smještaja u ustanovu ne može prestatu smještaj prije nego što centar za socijalni rad obezbijedi uslove za smještaj u drugu ustanovu, porodični smještaj ili drugi oblik socijalne i dječje zaštite.

Ustanove za smještaj djece bez roditeljskog staranja

Porodica je osnova uzrasta i iskustva, ispunjenja ili neuspjeha. Ona je isto tako osnova bolesti ili zdravlja. – Ekermen

Pojam djeteta bez roditeljskog staranja

Dijete bez roditeljskog staranja bismo mogli odrediti kao osobu koja je mlađa od 18 godina i koja nema roditelje ili njegovi roditelji ne vrše roditeljske dužnosti, odnosno oduzeto im je roditeljsko pravo. Iz ove definicije možemo zaključiti postoje 3 osnovna razloga za odsustvo roditeljskog staranja, a to su: odsustvo tj, nemanje roditelja, ne vršenje roditeljske dužnosti i lišavanje roditeljskog staranja.

Djecu bez roditeljskog staranja bismo mogli razvrstati u više podkategorija:

- Djecu koja nemaju žive roditelje
- Djeca čiji su roditelji nepoznati
- Djeca čiji su roditelji nestali
- Djeca čiji roditelji privremeno ili trajno ne izvršavaju svoje roditeljske dužnosti

Dijete, u cilju potpunog i skladnog razvoja ličnosti treba da raste u porodičnoj sredini u atmosferi sreće, ljubavi i razumijevanja.

Usluge socijalne i dječje zaštite – smještaj

Smještaj je usluga koja podrazumijeva boravak korisnika na: porodičnom smještaju hraniteljstvu, porodičnom smještaju, u ustanovi, u prihvatilištu – skloništu, i drugim vrstama smještaja.

Smještaj može biti povremeni, privremeni, dugotrajni.

Usluga porodičnog smještaja- hraniteljstva obezbjeđuje se djeci i mladi u skladu sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi.

Usluga porodičnog smještaja obezbjeđuje se trudnici, samohranom roditelju sa djetetom do navršene treće godine života, kojima je usljed socijalnih prilika potrebno zbrinjavanje.

Porodični smještaj – hraniteljstvo i porodični smještaj obezbjeđuje se kao:

1. Standardni smještaj
2. Smještaj uz intezivnu ili dodatnu podršku
3. Urgentni smještaj
4. Povremeni smještaj
5. Druga vrsta smještaja

Usluge porodičnog smještaja – hraniteljstva i porodičnog smještaja pruža fizičko lice u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje porodični odnosi.

Uslugu porodičnog smještaja pruža fizičko lice koje je procijenjeno kao podoban, uspješno je završilo obuku i dobilo licencu za pružanje te usluge.

Procjenu podobnosti fizičkog lica za pružanje usluge porodičnog smještaja- hraniteljstva i porodičnog smještaja, stručnu podršku i obuku, vrši centar za socijalni rad.

Međusobna prava i obaveze između pružaoca usluge porodičnog smještaja – hraniteljstva odnosno porodičnog smještaja i centra za socijalni rad, uređuje se ugovorom.

Pored centra za socijalni rad i drugi pružalac usluge može da pruža stručnu podršku i sprovodi odgovarajuću obuku pružaocima usluge porodičnog smještaja hraniteljstva i porodičnog smještaja.

Smještaj u ustanovu ostvaruje se zbrinjavanjem u ustanovu i obezbjeđivanjem naknade troškova smještaja.

Smještaj u ustanovu obezbjeđuje se djeci i mladima, trudnici, samohranom roditelju sa djetetom do navršene treće godine života, licu sa invaliditetom i starom licu kojima se ne može obezbijediti ili nije u njegovom najbolje interesu ostanak u porodici ili usluge podrške za život u zajednici ili porodični smještaj – hraniteljstvo ili porodični smještaj.

Smještaj djeteta u ustanovu obezbjeđuje se u slučaju kada centar za socijalni rad ustanovi da se ne može obezbijediti ostanak djeteta u porodici kroz pružanje podrške porodici, odnosno ne može se obezbijediti porodični smještaj – hraniteljstvo, odnosno nije u najboljem interesu djeteta.

Centar za socijalni rad dužan je da smještaj djeteta u ustanovu preispituje najmanje u jednom u šest mjeseci.

Djetetu mlađem od tri godine života ne obezbjeđuje se smještaj u ustanovu.

Izuzev od ovog stava, djetetu mlađem od tri godine života može se obezbijediti smještaj u ustanovu, ako se ne može obezbijediti zaštita iz stava 2 ovog člana i ako za to postoje naročito opravdani razlozi, uz prethodnu saglasnost nadležnog organa državne uprave.

Smještaj u ustanovu pruža se korisniku tako da obezbjeđuje pripremu za njegov povratak u biološku porodicu, odlazak u drugu porodicu, odnosno pripremu korisnika za samostalan život.

Korisniku smještaja u ustanovu ne može prestani prije nego što centar za socijalni rad obezbijedi uslove za smještaj u drugu ustanovu, porodični smještaj ili drugi oblik socijalne i dječje zaštite.

Institucionalna zaštita djece bez roditeljskog staranja

Adekvatno i institucionalno zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja podrazumijeva preduzimanje mjera čiju rezultat treba da bude ambijent koji će obezbijediti zamjenu biološke porodice djeteta. Posebna društvena zaštita djece bez roditeljskog staranja opravdano je ne samo zbog odsustva biološke porodice djeteta već i zbog činjenice da su maloljetnici i faktički i pravno

nesposobni za samostalan život. Konvencija o pravima djeteta predviđa sledeće alternativne oblike zaštite ove djece:

Smještaj u drugu porodicu, kafalah prema islamskom pravu, usvojenje i smještaj u odgovarajuću ustanovu.

Domski smještaj djece je u dosadašnjoj praksi bio najzastupljeniji vid zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja. Dječiji dom je specijalno – vaspitna ustanova namijenjena djeci mlađeg školskog uzrasta koja su osuatal bez jednog ili oba roditelja ili im je ugrizen socio-ekonomski položaj. U okviru domova djeci se pored smještaja i ishrane obezbjeđuje i odijevanje, kao i njega i zdrastvena zaštita, vaspitavanje i obrazovanje, a često i osposobljavanje za određene aktivnosti. Radnici u domovima moraju da imaju razvijenu socijalnu inteligenciju, kao i visok nivo tolerancije sa sposobnošću empatije, jer je poznato da sitne radosti čine sreću, a ovoj djeci je najvažnije vratiti osjećanje radosti.

Međutim, ovaj način zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja ima i svoje nedostatke, među kojima se ističe prezasićenost djece, koja destimulativno djeluje napsihički razvoj djeteta, što a posledicu ima brojne teškoće sa kojima s edjeca nakon izlaska iz domova susreću, i tokako u pogledu pronlaženja smještaja i zaposlenja, tako i u pogledu socijalizacije u širu društvenu sredinu. Ovo opravdava mišljenje da je dom najneprirodnija sredina za dijete, jer život u okviru institucije kao što je dom najmanje sličan uslovima koje dijete ima u svojoj biološkoj porodici. Iz tog razloga, domski smještaj treba biti prijenjivan jedino u situacijama kada djetetu nije moguće obezbjediti smještaj u oviru druge porodice – zbog njegovog uzrasta, razvojnih potreba ili drugih karakteristika, što potvrđuje konvencija o pravima djeteta.

Osnivanje i razvoj institucija za smještaj djece bez roditeljskog staranja

Prvi organizovani oblici zaštite djece bez roditeljskog staranja na prostoru bivše Jugoslavije datiraju iz perioda dva svjetska rata. Jedna od posledica ratnih dešavanja u tou prvog svjetskog rata bila i povećanje broja ratne siročadi. Iz tog razloga javila se potreba za aktivnijom ulogom države u zaštiti djece koja su postala ratna siročad.

Tako je 1920. godine usvojen zakon o zaštiti djece i omladine, koji je predviđao institucionalnu zaštitu djece bez roditeljskog staranja. Aktivnosti na planu zbrinjavanja porodica poginulih boraca počinje osnivanjem crnogorske antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Crne Gore 1943. Krajem rata njihova djeca bivaju upućivanja na smještaj u Bugarsku, da bi 01. Novembra 1945. Godine bio otvoren prvi DOM Za ratnu siročad u Kotoru. Najpovoljniji uslovi za otvaranje domova su bila mjesta na Crnogorskom primorju (Kotor, Dobrota, Miločer, Bijela, Budva, Škaljari, Prčanj) mada su radili kraće vrijeme i domovi u Pljevljima i Danilovgradu.

Dječiji dom Mladost – Bijela

Dječiji dom Mladost iz Bijele je ustanova socijalnog tipa koja se bavi zbrinjavanjem djece I omladine lišene roditeljskog staranja, uzrasta od mjesec dana do punoljetstva I jedina je ustanova ove vrste u Crnoj Gori.

Organizacija dječijeg doma Mladost

Djeca do šest mjeseci smještena su u posebnom dijelu, gdje je sve prilagođeno njihovim potrebama. O djeci brine osam predškolskih vaspitačica I 25 medicinskih sestara.

Predškolska grupa varira od 10-12 djece. U predškolskom uzrastu o djeci brinu medicinske sestre, negovateljice I predškolski vaspitači. Organizacija života I dnevni ritam aktivnosti prilagođeni su individualnim potrebama djeteta, u mjeri u kojoj to kolektivni smještaj dozvoljava.

Život školske djece organizovan je u osam porodica, koje su podijeljene u muške I ženske. U svakoj grupi je od 8 do 12 djece.

Sredstva za naknadu smještaja djece u Dom se ostvaruju iz državnog budzeta. Ministarstvo rada I socijalnog staranja utvrđuje cijenu smještaja, na osnovu Pravilnika o kriterijumima I mjerilima za utvrđivanje učešća u troškovima smještaja u ustanovu socijalne I dječije zaštite. Troškovi smještaja uplaćuju se ustanovi socijalne I dječje zaštite, u kojoj je lice smješteno.

Djeca bez roditeljskog staranja imaju pravo na dječiji dodatak, a obezbijeđeni su im i besplatni udzbenici za školu. Osim toga ova djeca imaju pravo na odmor i rekreaciju, pod uslovom da su djeca korisnika materijalnog obezbeđenja i djeca koja su smještena u ustanovi socijalne i dječije zaštite, radi sportsko-rekreativnih, kulturno-zabavnih i vaspitno-obrazovnih aktivnosti.

POSTUPAK OSTVARIVANJA PRAVA NA DOMSKI SMJEŠTAJ

Kada se dijete bez roditeljskog staranja ili dijete čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama nađe u sistemu socijalne zaštite slijedi niz mjera i postupaka koji se preuzimaju u cilju adekvatne zaštite i zbrinjavanja djeteta. Nakon što nadležni centar za socijalni rad evidentira dijete bez roditeljskog staranja ili dijete čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama i stručni tim procijeni da je za dijete najadekvatniji vid zaštite smještaj u ustanovu, podnosi se zahtjev Domu za prijem.

Stručni tim Doma razmatra prispjeli zahtjev i o mogućnosti prijema obavještava uputni centar koji dostavlja podatke o:

- porodici i porodičnim odnosima u kojima je dijete živjelo
- vaspitno-obrazovnom statusu, navikama i interesovanjima
- intelektualnom razvoju, socijalnoj i emocionalnoj zrelosti
- zdravstvenom stanju
- planiranom tretmanu

Uporedo sa prijemom djeteta za dolazak u Dom odvija se i priprema grupe za prihvatanje novog člana. Dijete u Dom dolazi u pratnji socijalnog radnika i osobe sa kojom će i po dolasku u Domu ostati u kontaktu.

Dom ima izuzetno složen i odgovoran zadatak, a sastoji se u tome da na najbolji mogući način zadovolji potrebe djeteta, ali da ono nakon izlaska iz Doma bude sposobno da svojim radom

obezbjedi egzistenciju i samostalno funkcionirše. Adaptacija traje oko 3 mjeseca ali je i to individualno- što znači da može biti kraća, ali i duža, a u velikoj mjeri zavisi i od planirane dužine boravka djeteta u ustanovi.

Jedan od problema koji prati domski smještaj u Crnoj Gori jeste da djeca osjećaju izdvojenost od strane vršnjaka van doma.

Kada živiš u domu, onda te većina ostale djece zove domčem. Često nam kažu da nas je majka bacila i ostavila...

Priprema za izlazak djeteta iz Doma počinje prvim danom dolaska u ustanovu. Individualni plan zaštite djeteta smještenog u ustanovu treba zapravo da sadrži i plan otpusta iz ustanove, tj. da već po smještaju stručna služba, a i samo dijete zna ciljeve, svrhu i planiranu dužinu boravka u Domu i plan za izlazak.

Plan otpusta mora da sadrži; osnovne podatke o djetetu, dijagnostiku po statusima, zadatke, dinamiku i nosioce realizacije, moguće rizike i rokove realizacije planiranog.

Zakonom je uređeno da se dijete može vratiti u prirodnu porodicu kada se saniraju problemi u porodici koji su bili uzrok izdvajanja djeteta iz prirodne porodice, ali ne predviđa za koje vrijeme te uslove treba obezbijediti pa se ne-rijetko dešava da dijete u Domu čeka više godina. Tu se postavlja pitanje: Da li je davanje neodređenog vremena za izvršavanje roditeljskih obaveza u interesu djeteta i da li nečinjenjem i društvo doprinosi zanemarivanju interesa djeteta?

Dijete može izaći iz institucije socijalne zaštite sa 14, 15 ili 16 godina, a sve zavisi koliko je pripremljeno za odlazak u porodicu i koliko je ona pripremljena da ga prihvati. Postoji više načina da dijete napusti Dom: Povratak u biološku porodicu, Smještaj u hraniteljsku porodicu, Usvojenje, Prestanak školovanja, Prelazak iz institucije u instituciju kod vaspitno zapuštene djece.

Teškoće sa kojim se susreću mladi nakon izlaska iz doma moguće je riješiti efikasnijim i sistemskim rješenjima koja će ovoj populaciji mladih omogućiti lakše zapošljavanje i obezbjeđivanje osnovnih egzistencijalnih potreba. Zapošljavanje ove djece po izlasku iz Doma i dalje ostaje kao ključni problem.

CENTRI ZA SOCIJALNI RAD

Prvi centri za socijalni rad razvili su se iz savjetovališta u kojima se obavljao prihološko pedagoški i socijalno-medicinski rad.

Centar za socijalni rad je najznačajnija ustanova socijalne zaštite. Ova ustanova ima najširi djelokrug poslova i oni obuhvataju, kako pružanje pomoći licima koja se nalaze u stanju socijalne potrebe, tako i otklanjanje uzroka socijalnih problema na teritoriji za koju su osnovani. Radi što boljeg rada u centru se radi timski, te su za tu namjenu formirani timovi za: rad savaspitno-zapuštenom djecom, rad sa djecom ometenom u psihičkom i fizičkom razvoju, rad sa djecom bez roditeljskog staranja i rad na zaštiti starih lica.

Možemo reći da je Centar za socijalni rad višefunkcionalna ustanova socijalne zaštite. Ova karakteristika proizilazi iz njegovih nadležnosti, koje podrazumijevaju sljedeće:

- neposredno ostvarivanje socijalne zaštite građana i njihovih porodica;
- ostvarivanje funkcija organa starateljstva;
- praćenje i proučavanje socijalnih potreba i problema ;
- planiranje i programiranje socijalne zaštite;
- savjetovalište za porodicu;

Iz navedenih nadležnosti zaključujemo da CZSR preduzima dvije vrste mjera: preventivne i kurativne. Preventivne podrazumijevaju otkrivanje i praćenje uzroka koji pojedince ili grupe dovode u stanje socijalne ugroženosti, kao i preduzimanje mjera za njihovo suzbijanje, dok kurativne podrazumijevaju neposrednu primjenu mjera socijalne zaštite.

USTANOVE ZA SMJEŠTAJ DJECE SA POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

U ustanovama za smještaj djece sa poremećajima u ponašanju osim zbrinjavanja obezbjeđuju se i druge vrste usluga, kao što su: vaspitavanje, obrazovanje, profesionalno osposobljavanje i zdravstvena zaštita.

Ove ustanove mogu biti otvorenog i zatvorenog tipa. Ustanove otvorenog tipa podrazumijevaju dnevni boravak maloljetnika koji su počinili krivična djela manje društvene opasnosti, i one podrazumijevaju mogućnost povremenog boravka u ustanovi. Sličan oblik zaštite maloljetnika u ustanovama otvorenog tipa su prihvatne stanice koje podrazumijevaju privremeno zbrinjavanje djece i omladine kojima je potreban hitan smještaj, kao što su djeca i omladina koja se nađu u skitnji, prosjačenju...

Jedan od metoda prevencije maloljetničkog prestupništva jesu mjere koje se preduzimaju u okviru klubova za adolescente. Ovi klubovi su socioterapijski jer imaju za cilj okupljanje maloljetnika koji su skloni prestupništvu. Ovi klubovi mogu biti otvorenog i zatvorenog tipa. Otvorenog tipa obično se organizuju na lokalnom nivou - najčešće u okviru omladinskih sportskih udruženja, dok se klubovi zatvorenog tipa uglavnom organizuju u okviru zdravstvenih ustanova ili centrima za socijalni rad.

DNEVNI CENTAR ZA DJECU SA SMETNJAMA U RAZVOJU- TISA

Dnevni centar Tisa je prva ustanova ove vrste u Crnoj Gori, koja radi po modelu zapadnoevropskih zemalja. Centar ima za cilj razvojanje modela dnevnog zbrinjavanja osoba ometenih u razvoju koje nemaju mogućnost uključivanja u sistem specijalnog ili redovnog obrazovanja. Korisnici ove ustanove su djeca sa smetnjama u intelektualnom razvoju kao i senzorni i motoričkim smetnjama u vidu cerebralne paralize, Daunovog sindroma, autizma...

Otvaranjem dnevnog centra djeci sa smetnjama omogućeno je ostvarivanje osnovnog prava djeteta-da odrastaju i žive u svojoj porodici i svom okruženju. Usluge dnevnog centra ogledaju se u dnevnom zbrinjavanju djece, stalnim nadzorom i njegom, redovnoj medikamentoznoj terapiji, rehabilitaciji , društvenoj aktivaciji djece i pripremi za profesionalno i inkuzivno obrazovanje.

Centar za obrazovanje i osposobljavanje- Prvi Jun.

U centru Prvi jun nalaze se djeca sa usporenim kognitivnim razvojem i lakom intelektualnom ometenošću, kao i jedan broj djece sa umjerenom mentalnom retardacijom i jedan broj autistične djece. Centar predstavlja prvjenac specijalnog školstva za učenike koji zbog smanjenih intelektualnih sposobnosti nijesu u mogućnosti da savladajunastavne programe predviđene za redovne škole.

Nastavni plan i program, kao i sama metodologija rada prilagođava psihofizičkim karakteristikama i preostalim sposobnosima svakog pojedinačnog učenika. Za učenike sa

prapatnim i kombinovanim smetanjama, nastavnim planom i programom su predviđene i određene terapijske i korektivne vježbe, kao što su psihomotorne i logopedijske vježbe, koje imaju za cilj da otklone ili ublaže pojedine smetnje kod učenika, što se pozitivno odražava na uspjeh i njihovu rehabilitaciju u punom smislu.

U centru se pored predškolskog i osnovnog obrazovanja obezbjeđuje i specijalno obrazovanje u okviru srednje stručne škole. Specijalna stručna škola traje tri godine, nakon čega učenici stižu drugi stepen stručne osposobljenosti. Specijalnu stručnu školu pohađaju učenici koji su završili specijalno osnovno obrazovanje, a sposobni su za profesionalno osposobljavanje.

Profesionalna orijentacija u osnovnoj školi implicira dvije bitne komponente. Prva komponenta je profesionalno informisanje, koje se obezbjeđuje u kontinuitetu, jer nastavnici tokom cijele školske godine kroz programski sadržaj svakog predmeta unose elemente koji doprinose profesionalnom informisanju učenika. Druga komponenta profesionalne rehabilitacije je savjetovanje, i ne se ogleda u upoznavanju učenika sa raznim vrstama zanimanja, a sve u saradnji sa Komisijom za profesionalnu orijentaciju, i po njenom planu i programu.

Specijalni zavod za djecu i omladinu -Komanski most.

U ovoj ustanovi obezbjeđuju se smještaj, vaspitanje, profesionalna rehabilitacija lica sa teškim i teškim mentalnim poremećajima.

Zavod je počeo sa radom 1976. godine. Do ovog perioda lica sa mentalnim poremećajima bila su smještena u ustanove socijalne zaštite koje su bile van Crne Gore. Zavod je bio jedina ustanova ovakve vrste u Crnoj Gori, pa su i njegov rad od samog početka pratili brojni problemi. Pored teškoća koje su postojale zbog nedovoljnog poznavanja problematike koja prati rad sa ovom kategorijom šticećenika, jedan od glavnih problema sa kojim su se suočavali u Zavodu bio je što tadašnje samouprave zajednice iz ove oblasti nijesu imale dovoljno razumijevanja za ovu problematiku.

LITERATURA:

Veljić, Čedo, Simović ,Vesna,“ *Sto deset godina socijalne zaštite u Crnoj Gori*“ , Podgorica, 2011.

Grujić, Dobrila, „*Porodični smještaj djece*“ Službeni glasnik, 2005.

Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti Crne Gore, „Sl. List CG“, br. 42/2017.

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: *Socijalni rad sa djecom i porodicom*

SEMINARSKI RAD

*Domski smještaj, organizacija rada u domovima,
socijalizacija djece u domovima*

Predmetni nastavnik:

Prof. dr Čedo Veljić

Studenti:

Teodora Vučinić 74/18

Anđela Plavšić 99/18

Podgorica, oktobar 2020

SADRŽAJ

Uvod	1
1. Istorijski razvoj domskog smještaja	2
2. Domovi kao smještajna jedinica	2
2.1. Korisnici domskog smještaja	3
2.2. Pružaoci domskog smještaja	4
3. Dječiji domovi.....	5
3.1. Karakteristike vaspitača	6
3.2. Vrste dječijih domova	7
3.3. Kategorizacija domskog smještaja.....	8
4. Organizacija rada u domovima	10
5. Socijalizacija djece u domovima.....	12
6. Dječiji domovi u CG	13
6.1. JU Dječiji dom "Mladost", Bijela	13
6.2. JU Zavod "Komanski most"	15
7. Život djece nakon dječijeg doma	15
ZAKLJUČAK	17
LITERATURA.....	18

Uvod

Izuzevši prvu cjelnu rada, u kojoj se daje uvid u sam koncept domskog smještaja, kroz osnovne karakteristike i historiju, glavni fokus ovog rada leži u dječijim domovima kao ustanovama socijalne zaštite koje zbrinjavaju djecu bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske zaštite, djecu čiji je razvoj bio ugrožen u vlastitim porodicama, te u nekim slučajevima i trudnice, kao i majke s djecom.

Zadatak domova jeste da djeci osigura zaštitu i obrazovanje, te da optimalno utiču na njihov psihofizički i socijalni razvoj, što zbog različitih faktora djeca nisu mogla ostvariti u sopstvenim porodicama. Dakle, u daljem radu biće više riječi i o samoj organizaciji rada u domskom smještaju kao i socijalizaciji djece u domovima kao važnom procesu socijalnog učenja putem kojeg jedinka stiče socijalno relevantne oblike ponašanja i formira se kao ličnost sa svojim specifičnim karakteristikama.

Ključne riječi: dječiji domovi, socijalizacija, djeca bez roditeljskog staranja

1. Istorijski razvoj domskog smještaja

Sami domovi kao društvene ustanove se pojavljuju vrlo rano. Najdužu tradiciju imaju u Engleskoj, no postoji tradicija i u Francuskoj, Americi i Rusiji. Pojava i razvoj ustanova za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih datira još iz starog vijeka. Cilj je bio postići potrebne fizičke i umne sposobnosti i socijalne vještine i kompetencije za potrebe vladajućeg staleža u određenom periodu razvoja društva. U srednjem vijeku javljaju se središta vezana sa crkvene škole i vjeske redove. Za plemićku i gradsku djecu otvaraju se internati, zasebno za mušku i žensku djecu.

Dakle, domska zaštita započinje svoj razvoj stvaranjem uzrasno definisanih i homogenih domova. Problemi koji su usloveli promjenu početne koncepcije su upravo uzrokovani uzrasnom podjelom. Odrastanje djece tokom trajanja domske zaštite je kao nužnost nametalo promjenu sredine, čime je onemogućeno vezivanje djece za određeni ambijent, vaspitnu grupu, ličnost odraslih. Objekti domske zaštite su krajem pedesetih i početkom šezdesetih koncipirani kao uzrasno heterogeni domovi vođeni idejom doma porodice. Domu se nameće da preuzme funkciju ne samo vaspitavanja, već i da ličnost vaspitača preuzme ulogu roditelja. Predškolski dom je formiran krajem devedesetih godina, u situaciji nedovoljnih kapaciteta alternativnih oblika porodičnog staranja, često kao nužan izbor za grupu djece sa posebnim potrebama iz stacionarne zaštite.¹

A kada je riječ o domovima za stare, poznati su još od vremena stare Grčke gdje su nosile naziv ksedonohije - utočište za sirotinju i gerontohomije - prihvatilište za stare. U srednjem vijeku razvijaju se širom Evrope i najčešće se zovu hospitumi - ustanove koje su nešto između hotela za namjernike i skloništa za nemoćne i stare osobe bez porodice. Objekti hospituna su bili različitog standarda i veličine.

2. Domovi kao smještajna jedinica

Domskim smještajem korisniku se obezbjeđuje stanovanje i zadovoljenje osnovnih životnih potreba, kao i zdravstvena zaštita. Djetetu se takođe obezbjeđuje i pristup obrazovanju. Kada je riječ o vrstama domskog smještaja razlikujemo:

¹ Marković Jasminka, Iskustvo prošlosti kao kapital za budućnost, Socijalna misao-časopis za teoriju i kritiku socijalnih ideja i praxe, br.9, 2002, str.36

1. standardni smještaj
2. smještaj uz intenzivnu ili dodatnu podršku
3. urgetni smještaj
4. povremeni smještaj
5. druga vrsta domskog smještaja²

2.1. Korisnici domskog smještaja

Usluge domskog smještaja privremeno se pružaju djeci, kao i mladima do 26. godine života, to jeste do završetka školovanja i radnog osposobljavanja. Usluge domskog smještaja pružaju se djeci i mladima čije se potrebe ne mogu zadovoljiti u okviru biološke, hraniteljske ili srodničke porodice. Dijete mlađe od tri godine ne smješta se u dom, osim u slučajevima predviđenim zakonom kojim je uređena socijalna zaštita. Sama svrha domskog smještaja i smještaja u mlade domske zajednice djece i mladih jeste obezbjeđivanje privremenog bezbjednog i stimulativnog okruženja u porodičnoj sredini, kako bi se pomoglo da postanu samostalni.³

Kada je riječ o smještaju odraslih osoba sa invaliditetom i starih lica, usluge domskog smještaja pružaju se:

1. Licima sa navršениh 65 godina života koja usljed ograničenih sposobnostima imaju teškoće da žive samostalno cijelodnevne podrške, njege ili nadzora.
2. Sa navršениh 26 godina usljed fizičkih, intelektualnih ili teškoća u psihičkom funkcionisanju imaju potrebu za intenzivnim i cijelodnevним nadzorom, njegom i podrškom tokom 24 sata, a čije se potrebe ne mogu zadovoljiti u porodičnom okruženju ili kroz usluge u zajednici.⁴

A kada je riječ o pravima, svako dijete u dječijem domu ima pravo na:

1. Vaspitavanje, čuvanje, brigu o svom zdravlju i školovanju

² Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Sl.glasnik RS, br.24/2011, Republika Srbija, Čl.49

³ Ibid. Čl.52

⁴ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boravička i socijalna pitanja, 2019: Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, Vlada Republike Srbije, Beograd, Čl.22

2. Sudjelovanju u postupku donošenja odluka o svome smještaju u dom te o svim ostalim informacijama
3. Viđanje sa svojim roditeljima i srođnicima, osim u slučajevima kad sud odluči da to nije dobro za dijete
4. Ako dijete nema kontakt sa roditeljima ima pravo saznati, ako želi, ko su mu roditelji ili druge informacije o svome porijeklu
5. Pravo na svoje osobne stvari koje može donijeti u dom
6. Pravo na život u skladu sa svojim vjerom i kulturom
7. Zaštita od svih oblika zlostavljanja
8. Pravo na privatnost, slobodno vrijeme, druženje i igru
9. Najmanje dva puta godišnje radnici centra za socijalnu zaštitu moraju obići dijete
10. Pravo na svog socijalnog radnika koji je dužan djetetu pomoći kad god to dijete zatraži.

2.2. Pružaoci domskog smještaja

Usluge domskog smještaja može pružati ustanova socijalne zaštite, odnosno pružalac tih usluga koji je dobio licencu za te usluge. Dom za smještaj odraslih i starijih ne može imati kapacitet veći od 100 korisnika, odnosno dom za smještaj djece i mladih ne može imati kapacitet veći od 50 korisnika.⁵

Usluge u ustanovama domskog smještaja pružaju stručni radnici te ustanove. Stručni tim domova sastoji se od: socijalnog radnika, pedagoga, psihologa, vaspitača, medicinskih sestara i dr. Glavni cilj vaspitača i stručnog osoblja domova je omogućiti djetetu nesmetani razvoj od njegovog dolaska u dom pa sve do napuštanja doma. Nedovoljno stručno osposobljeni vaspitači, suočeni su s izrazitim vaspitnim problemima, prepušteni su sami sebi, te probleme moraju rješavati u nepovoljnim uslovima.

⁵ Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Sl.glasnik RS, br.24\2011, Republika Srbija, Čl.54

Dakle, pružalac usluge dužan je da obezbjedi odgovarajući stambeni prostor, materijalne uslove, smještaj u skladu sa polom korisnika, ishranu, dostupnost zdravstvenih usluga, održavanje higijene, sigurno okruženje, razvoj potencijala i osnaživanje korisnika.⁶

Sistem licenciranja pružalaca usluga, akreditacije programa obuke i realizacije obuka za rad s djecom bez roditeljskog staranja još su u početnoj fazi razvoja. Pored ustanova socijalne zaštite, u Crnoj Gori licencirane su tri nevladine organizacije: NVO Centar za prava djeteta iz Podgorice, za usluge dnevni boravak za djecu iz porodice u riziku, NVO Porodični centar iz Kotora, za usluge porodičnog saradnika, i NVO Roditelji, za usluge SOS telefona.⁷

3. Dječiji domovi

Dijete ima pravo odrastati uz svoje roditelje, a roditelji imaju pravo živjeti sa svojim djetetom. U krugu porodice dijete stiče prva znanja i iskustva, pa samim tim porodica ima složenu ulogu u formiranju emocionalne stabilnosti djece, u njihovoj socijalizaciji, kao i pravilnom usmjeravanju razvoja i formiranja djeteta.⁸ Međutim, postoje mnoge situacije kada je država dužna intervenisati u porodičnom odnosu i narušiti porodičnu ravnotežu zbog interesa djeteta. Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske zaštite, ili dječji domovi, su ustanove socijalne zaštite u kojima se ostvaruje vaspitno-obrazovna djelatnost. Oni omogućavaju smještaj, ishranu, oblačenje, socijalnu, pravnu i medicinsku pomoć.

Domski oblik zaštite najviše je osporavan, a ipak u nekim slučajevima neophodan u dosadašnjem izgrađenom sistemu zaštite djece bez roditeljskog staranja u situaciji izostavljanja alternativnih rješenja. Kapaciteti domske zaštite su početkom pedesetih godina bili nedovoljni, a zaštita ograničavana u neodgovarajućim uslovima. Ovo je uslovalo izgradnju višenamjenskih objekata velikih kapaciteta. Zadaci koji se postavljaju pred domsku zaštitu u uslovima izostavljanja porodičnog okruženja su socijalizacija ali i obezbjeđivanje individualnih razvojnih uslova. Zbog toga domski oblik zaštite prate stalne promjene.

⁶ Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu Crna Gora, 2019: Izvještaj o radu ustanova za smještaj odraslih lica sa invaliditetom i starih lica u Crnoj Gori za 2018 godinu, Podgorica, str.37.

⁷ Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2019: Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023, Vlada Crne Gore, Podgorica, str.30.

⁸ Milić M. I, Stručni rad: *Saradnja porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova*, Pedagoški fakultet. Univerzitet u Jagodini, Jagodina, 2012, str. 288.

Dakle, dječji dom određuje se kao dvadesetčetverosatni institucionalni smještaj u kojem grupa djece koji nisu u srodstvu zajedno žive, a svu brigu o njima snose odgojitelji. Prosječna dužina boravka u ustanovama je 4,5 godina, no mnoga djeca u njima borave i duže.

Sama organizacija doma prilagođena je potrebama djeteta. Neke od svakodnevnih aktivnosti su: učenje, sekcije, društveno koristan rad, ali postoji i vrijeme za igru i zabavu.

Vaspitanjem u domovima bavi se posebna grana pedagogije pod nazivom domska pedagogija. To je naučno - pedagoška disciplina koja istražuje, proučava i unaprijeđuje vaspitno-obrazovni i socijalni život u domovima. Sam cilj domske pedagogije je sticanje saznanja o vaspitanju i sistematizaciji stečenih znanja radi daljih istraživanja i primjena u domskoj praksi. Zadaci vaspitanja izvode se iz tri područja života i rada, a to su područje rada i radnih aktivnosti, područje učenja i područje životnih aktivnosti.

A kao nedostaci domskog vaspitanja mogu se istaći: otuđenost, kolektivnost, brojnost djece u instituciji i njihove različite potrebe, problemi i specifična iskustva koja djeca donose iz svojih porodica. To je jedan od razloga zašto se o domskom smještaju sve više govori kao o neadekvatnom za zadovoljavanje kompleksnih potreba djece bez roditeljskog staranja. Nedostatak uticaja porodice ili negativno djelovanje porodične sredine, je uvijek traumatično za razvoj djeteta, odnosno sam čin izdvajanja iz porodice, ili gubitak roditelja.

3.1. Karakteristike vaspitača

Svaki nastavnik je ujedno i vaspitač. Zahtjevi koji su stavljeni pred vaspitača u ovom konceptu, nose u sebi dva sukoba ili ipak dva različita roditelja (od kojih jedan prirodni, jer u domu ima svoje dijete), a tu je i sukob spontanog iskazivanja sopstvenih ličnosti “sa nepogrešivom” profesionalnom ulogom vaspitača.⁹ On mora biti model za identifikaciju koji u domovima zamjenjuje ulogu roditelja. On mora biti strpljiv i dosljedan, ali uz postojeću komunikaciju i poštovanje. Svaki vaspitač kao cilj vaspitnog rada ima postizanje harmoničnog odnosa na temelju stručnog i pedagoškog rada, tolerantnih odnosa u okviru normi ponašanja. Podjednaki vaspitani postupci proizvode različite vaspitne učinke na

⁹ Marković Jasminka, Iskustvo prošlosti kao kapital za budućnost, Socijalna misao-časopis za teoriju i kritiku socijalnih ideja i praxe, br.9, 2002, str.35

različite pojedince pa zato vaspitanje mora biti individualizovano. U zdravoj atmosferi temeljnog vaspitnog obrazovanja, u interakciji domskog života djeca se uče i pripremaju za život. Uspješnim vaspitanjem pretpostavlja se poznavanje učenika kao subjekata obrazovanja, a pedagoška kultura svakog obrazovanja uključuje poznavanje osnova domske pedagogije.

3.2. Vrste dječijih domova

Kada je riječ o vrstama domova, možemo ih podijeliti u šest kategorija:

1. Prema namjeni - dječiji domovi, učenički i studentski domovi, vaspitni domovi, posebni domovi, domovi za prevaspitavanje
2. Prema starosti - dječiji domovi za djecu predškolske i školske dobi, učenički domovi namijenjeni djeci srednjih škola, studentski domovi za studente u univerzitetskim centrima
3. Prema polu - domovi namijenjeni ženskoj djeci i omladini, domovi namijenjeni muškoj djeci i omladini, mješoviti domovi (sve su mnogobrojniji)
4. Prema kapacitetu - veliki domovi s više stotina djece, srednji domovi s oko 100 do 200 djece , mali domovi s do 100 djece
5. Prema trajanju boravka - domovi za kraći boravak zbog zdravstvenih ili rekreativnih razloga , domovi za trajni boravak, dječiji, učenički, vaspitni, domovi za prevaspitavanje i posebni domovi.
6. Prema stepenu otvorenosti - otvoreni domovi koji omogućavaju svakodnevne kontakte djece s okolinom i u kojima su djeca smještena vlastitom voljom, poluotvoreni domovi koji omogućavaju kontakte djeci s okolinom ukoliko su vezana uz radno osposobljavanje ili javne djelatnosti, te zatvoreni domovi u kojima postoje pravna ograničenja u smještaju i spoljnim kontaktima i cjelokupnom životu izvan domske zajednice.

3.3. Kategorizacija domskog smještaja

Kada je riječ o daljoj podjeli, domski smještaj se može kategorizovati kao:

1. Učenički i studentski domovi : Namijenjeni su vaspitanju mladih koji su zbog nastavka školovanja izvan stalnog mjesta stanovanja, a lišeni su neposrednog porodičnog nadzora. Zamjenjuju roditeljski dom učenicima i pruženi su im svi pozitivni uslovi, uključujući smještaj, prehranu, zdravstvenu zaštitu i drugo. Dom ne ocjenjuje već samo prati rad učenika. Kako je obrazovanje izuzetno važno za budućnost djece smještene u domskom smještaju, kao i djece uopšte, izdvojili smo neke od ciljeva o značaju obrazovanja u našoj zemlji:

- obezbijedi mogućnost za svestrani razvoj pojedinca, bez obzira na pol, životno doba, invaliditet, socijalno i kulturno porijeklo, nacionalnu i vjersku pripadnost i tjelesnu i psihičku konstituciju
- zadovolji potrebe, interesovanje, želje i ambicije pojedinca za cjeloživotnim učenjem
- omogućiti postizanje međunarodno uporedivog nivoa znanja, vještina i kompetencija
- razvija svijesti, potrebu i sposobnost za očuvanje i unapređivanje ljudskih prava, pravne države, prirodne i društvene sredine, multietičnosti i različitosti
- razvija svijest o državnoj pripadnosti Crnoj Gori i njenoj kulturi, tradiciji i istoriji
- omogućava pojedincu, u skladu sa sopstvenim mogućnostima, uključivanje i participaciju na svim nivoima rada i djelovanja
- razvija svijest o nacionalnoj pripadnosti, kulturi, istoriji i tradiciji
- doprinosi ostvarivanju strateških ciljeva Crne Gore¹⁰

2.Domovi za djecu trajno ili privremeno bez roditelja, lišeni porodičnog vaspitanja, ili žive u zapuštenim porodicama: Dječiji domovi osiguravaju stalni, nedeljni i privremeni smještaj. Brinu o vaspitanju, obrazovanju, školovanju, zdravlju i svim drugim potrebama svakog pojedinog djeteta. Stručni radnici domova za djecu poduzimaju mjere za povratak u

¹⁰ Zakon o izmjeni i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitavanju, Sl.list CG, br.47/2017, Vlada Crne Gore, Čl.2

biološku porodicu. Ukoliko povratak u biološku porodicu nije moguće ostvariti, stručni radnici doma, uz podršku centara za socijalnu zaštitu lokalne zajednice, pripremaju mladu osobu za samostalan život nakon izlaska iz doma za djecu. Većina domova za djecu organizuje stambene zajednice koje djeci bez odgovarajuće roditeljske zaštite (u uzrast od 16 - 21 godine) pružaju priliku i mogućnost samostalnog stanovanja, uz podršku staratelja i ostalih stručnih radnika. Kada govorimo o djeci bez odgovarajuće roditeljske zaštite to su prije svega djeca do 18-te godine života koja nemaju roditelje, roditelji su ih napustili ili je roditeljima oduzeto roditeljsko pravo. Radi zaštite dječijih prava i interesa, Centar za socijalnu rad dodjeljuje staratelja koji preuzima ulogu roditelja u daljoj zaštiti djece. Nakon što dijete navrší 18 godina, temeljem Zakona o socijalnoj zaštiti omogućuje mu se boravak u domu i pomoć u osamostaljivanju do navršavanja 21. godine života.

3.Domovi za djecu i mlade koji imaju smetnje u psihičko-socijalnom razvitku: To su domovi za djecu s potrebnim posebnim tretmanom kao što su slijepa, gluhoonijema, mentalno retardirana, teško invalidna djeca, djeca i mladi s poremećajem u ponašanju. Njima je potreban smještaj, socijalna i zdravstvena zaštita, vaspitavanju i prevaspitanju. Takođe, među njima su i djeca kojima su potrebne specijalne pedagoške mjere da bi se uklonili, ublažili tjelesni, psihički ili moralno - socijalni nedostatak.

Sos dječija sela : To su modeli za moderno zbrinjavanje siročadi ili napuštene djece. SOS Dječija sela brinu se za djecu bez roditelja i roditeljske zaštite, nezavisno o njihovoj rasnoj, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je u decembru 2018. godine, u cilju pružanja podrške djeci i mladima Crne Gore da slobodno i anonimno govore o svojim problemima, strahovima i sumnjama, uspostavili su uslugu Nacionalna SOS dječija linija. Ova Nacionalna dječija linija SOS je licencirana, savjetodavna telefonska usluga, čiji su osnovni principi anonimnost, povjerljivost, besplatnost i dostupnost. Pružalac ove usluge je JU Dječiji dom "Mladost" Bijela, svoje je više decenijsko iskustvo u radu sa djecom i porodicama stavio u službi podrške djeci i mladima kroz savjetodavan rad u zaštiti od zlostavljanja i zanemarivanja kao i prevenciji svih oblika nasilja. Djeci koja se obraćaju za pomoć zagantovana je diskrecija.

Vaspitni domovi: U ove domove smještaju se maloljetnici od 10 do 18 godine koji su odlukom suda i rješenjem organa socijalne zaštite skloni prestupništvu, koji su napustili školu, socijalno su ugroženi i vaspitno zapušteni. U takvim domovima djeca se

osposobljavaju za zanimanje. Pomažu im stručnjaci i vrlo je važan individualni pristup. O maloljetnicima se vode dosijei.

Domovi za prevaspitavanje : Namijenjeni su omladini kod koje su razvijeni neki oblici antisocijalnog i kriminalnog ponašanja. Maloljetnici se upućuju sudskom odlukom na 1-5 godina zbog učinjenih prekršaja. Temeljna funkcija im je prevaspitanje i socijalna rehabilitacija.

Posebni domovi : U takve domove smještaju se djeca i omladina s teškoćama u razvitku radi specijalnog vaspitanja i školovanja. U takvim ustanovama život i rad su organizirani s obzirom na posebnost teškoće i zahtjeva specijalnog vaspitanja.

4. Organizacija rada u domovima

Sama organizacija u domovima prilagođena je potrebama učenika/adolescenata. Regulisana je kućnim redom i pravilima ponašanja koja svima omogućava dovoljno slobode, a i ispunjava obaveze i prihvatanje određenog stepena odgovornosti. Potrebno je uspješno završiti školovanje, steći odgovarajuće kopetencije, ostvariti cjelovitu i zrelu sposobnost te postati samostalana i zdrava ličnost.¹¹

Dom kao i usvojiteljska i hraniteljska porodica ne treba samo da zamijeni, već više i kvalitetnije od disfunkcionalne porodice iz koje je dijete izmješteno. Od brojnosti korisnika zavisi kako će se organizovati grupe korisnika, zatim koliko će vaspitača biti angažovano, koliko sredstava obezbijedeno, kako će se aktivnosti izvoditi. Od raznovrsnosti korisnika zavisi organizacija, jer pod raznovrсноšću podrazumijeva pol učenika, motivacija učenika, škola koju pohađa, školski uspjeh učenika, njegove individualne sposobnosti i sl. Svaku ljudsku djelatnost potrebno je voditi, i nekada upravo zavisi od vođenja uspjehnost ili neuspješnost neke aktivnosti. Veličina vaspitne grupe kreće se do 12-oro djece u grupi sa jednim matičnim vaspitačem kao nosiocem osnovne brige o djeci. Naravno i drugi radnici doma saraduju i podržavaju matičnog vaspitača u ostvarivanju njegove uloge. Domovima upravljaju direktor i domski odbor. U domu se nalaze tri grupe kadrova i to:

1. Kadrovi za vaspitno-obrazovni i zdravstveni rad

¹¹Birošević Vladimir, Povjesni osvrt na pojavu i razvoj učeničkih domova, Stručni članak, Zagreb, 2013, str. 324.

2. Kadrovi za administrativno-ekonomske djelatnosti
3. Kadrovi u tehničko-pomoćnom sektoru

U domu dominiraju pedagoški kadrovi koji daju posebna obilježja kadrovskoj strukturi doma. Pedagoška obilježja domskog života zasnivaju se na ostvarivanju cilja i zadatka vaspitanja i obrazovanja. U domu se osigurava zdrav, srećan i raznovrstan život.

Poslovi planiranja i programiranja su obaveze svakog vaspitača u domu. Poslove planiranja obavlja stručni vaspitač, odnosno vaspitačko vijeće. U domovima se vaspitno-obrazovni rad planira na tri nivoa:

- a. Godišnji
- b. Mjesečni
- c. Dnevni

Vaspitač programira rad i u drugim područjima:

- a. Program slobodnih aktivnosti
- b. Saradnje u izradi programa učeničkih organizacija i društva
- c. Posebni vaspitno-obrazovni program
- d. Program produženog i domskog obrazovnog rada sa učenicima
- e. Program posebne pomoći učenicima

Mjesečni plan sadrži:

- a. Zdravstveno-higijensko i rekreativno područje
- b. Učenje
- c. Rad i druge obaveze korisnika
- d. Slobodne aktivnosti korisnika
- e. Povezanost s roditeljima, školom, te društvenom i radnom sredinom

Direktor kao rukovodilac mora planirati postupke kojima će doći do osnovnih ciljeva doma. On će svojim planovima predvidjeti šta dom mora raditi da bi bio uspješan. Uz direktora kao vođu na nivou cijelog doma, pojavljuje se vaspitač-vođa vaspitne grupe. Osim vaspitača, vaspitne grupe u domu imaju i formalne i neformalne vođe iz vlastitih redova, to su najčešće najuspješniji učenici.

5. Socijalizacija djece u domovima

Definisanje pojma socijalizacije je složeno, jer zavisi od kojeg teorijskog koncepta socijalizacije se polazi. Jedan od načina definisanja socijalizacije jeste kao proces socijalnog učenja putem kojeg jedinka stiče socijalno relevantne oblike ponašanja i formira se kao ličnost sa svojim specifičnim karakteristikama.¹²

Zahvaljući procesu socijalizacije pojedinci usvajaju društveno prihvatljive i korisne oblike ponašanja i time se prilagođavaju društvu u kojem žive. Individualni razvoj jedinke nastaje kao rezultat integracije biološki uslovljenog procesa sazrijevanje i socijalno uslovljenog procesa učenja. Sve osobe, grupe, organizacije i institucije sa kojim individua dolazi u dodir predstavljaju agense socijalizacije. Među najznačajnijim agensima socijalizacije možemo uvrstiti porodicu, školu, vršnjake, sredstva masovnog komuniciranja, organizacije, zanimanje, brak i roditeljstvo. Dakle socijalizacija je trajan proces i prati svaku jedinku od dolaska na svijet.

Kada je riječ o socijalizaciji djece bez roditeljskog staranja u domskim uslovima može biti uspješna samo ako dom skladno funkcioniše, upošljavajući kadar koji je spreman da pomogne djeci da realizuju svoje sposobnosti i interese. U domu vlada radna atmosfera, ali dijete, pored rada, treba da se igra, bez nametanja kako da čini to. Igru ne možemo smatrati gubljenje vremena jer djeca kroz igru uče. Pravilnom raspodjelom školskog vremena djeteta možemo napraviti balans, tako da ne dođe do zanemarivanja učenja ali i da dijete ima dovoljno vremena za igru.

Dijete bez roditeljskog staranja takođe treba da živi životom djeteta, što znači da mora imati atmosferu slično porodičnoj. Ono što koči taj proces jesu domski uslovi koji, uprkos rezultatima istraživanja koja ukazuju da dugotrajan boravka u domu nije toliko efikasan. U takvoj jednoj atmosferi stalno se govori o obavezama, radu, pravilima, redu, disciplini, a malo ili nikako o pravima i poboljšavanju uslova života u domu. Stvarajući uslove jednake za svako dijete, odnosno polazeći od pretpostavke prosječnog djeteta, guše se sposobnosti karakteristične za svako dijete posebno.

Rot Nikola, Osnovi socijalne psihologije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1972. godine, str.72¹²

U domovima se teži da djeca bez roditeljskog staranja izgrade osobe koje imaju "bezgrešno" ponašanje. Djeca u domu se štite od različitih poroka jer se strahuje kako će društvo osuditi ovu djecu. Prilikom vaspitavanja djece u domovima, dešava se da im se informacije o njima i porijeklu prečute, što nema opravdanja, jer kada dijete osjeti potrebu da sazna, treba mu se na najbolji način kazati istinu koja se tiče njegovih roditelja. Saznanje o stvarnoj situaciji može biti bolno za dijete ali pravilan odnos vaspitača prema djetetu može mu pomoći da prihvati situaciju i da krene dalje.

U socijalizaciji djeteta u domskim uslovima, posebnu pažnju treba obratiti na djecu koja se teško uklapaju u domske uslove života i nisu emotivno prihvatili domski život.

Škola predstavlja mjesto sekundarne socijalizacije, to je put koji vodi u društvo. Uključivanje djece bez roditeljskog staranja u škole vrlo je važno za ovu skupinu djece i njihovu sekundarnu socijalizaciju. Škola putem nastave, učenja i cjelokupnog školskog života i djelovanja posreduje kroz proces interakcije i komunikacije. Škola priprema učenika za njihovo aktivno učestvovanje u društvu.

Dakle, primarna i sekundarna socijalizacija djece bez roditeljskog staranja odvija se u različitim ustanovama, te su djeca od radnog uzrasta upućena na vaspitača, braću, sestre, drugu djecu iz ustanove, pedagoga, prijatelja iz škole i nastavnike.

6. Dječiji domovi u CG

Kada je riječ o dječijim domovima u Crnoj Gori izdvojili smo:

1. JU Dječiji dom "Mladost", Bijela
2. JU Zavod "Komanski most"

O kojima će biti više riječi u daljem radu.

6.1. JU Dječiji dom "Mladost", Bijela

Dječiji dom "Mladost" je jedina ustanova za smještaj djece bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama u Crnoj Gori. Osnovan je 1946. godine. Djelatnost doma obuhvata sledeće:

- Zbrinjavanje djece i mladih bez roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, koje se odnose na obezbjeđivanje stanovanja, ishrane, odjeće i obuće i dr. najduže do navršenih 18 godina života, a ako je na redovnom školovanju u srednjoj školi, do kraja propisanog za to školovanje
- Vaspitanje i obrazovanje u skladu sa posebnim propisima
- Radno-okupaciono angažovanje, koje se odnosi na obezbjeđivanje stručne pomoći u učenju i izvršavanju školskih obaveza, kulturno-zabavnih aktivnosti i sl.
- Zdravstvena-zaštita, koja se obezbjeđuje u skladu sa propisima o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom osiguranju¹³

U okviru svoje djelatnosti Dom će obezbjeđivati i prihvatanja i privremeno zbrinjavanje djece i mladih bez roditeljskog staranja i djece čije razvoj ometen porodičnim prilikama, koji nemaju prebivalište na teritoriji Republike Crne Gore, u skladu sa Zakonom, kad se za to obezbijede odgovarajući kadrovski i prostorni uslovi.

Dom obuhvata svoju djelatnost preko sledećih organizacionih jedinica:

- Sektor za vaspitno-obrazovni rad
- Sektor za zdravstvenu zaštitu i njegu štićenika
- Sektor za opšte i zajedničke poslove

Smještajni kapaciteti ustanove su 200 mjesta. Do decembra 2012. godine u ustanovama je boravilo 122 djece. Od ukupnog broja 44 djece je predškolskog, a 17 školskog uzrasta. Udio djece sa smetnjama u razvoju je 24%odnosno 30 djece.

U ustanovama za smještaj djece bez roditeljskog staranja JU „Mladost“ u toku je plan transformacije gde su pored rezidualnog smještaja planirane i druge usluge podrške djeci i to:

1. Prelazna stambena zajednica za djecu koja su u procesu pripreme za samostalan život
2. Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju

¹³Radović Dragana, Mapiranje usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori, Institut alternativa, Podgorica, 2013. godine, str.63

3. Prihvatište djece od nasilja u porodici i Nacionalna SOS dječija telefonska linija.¹⁴

6.2. *JU Zavod "Komanski most"*

Dom je počeo sa radom 1976.godine. To je ustanova za djecu i omladinu sa umjerenim, težim i teškim smetnjama u intelektualnom razvoju. Postepeno se broj djece u Zavodu smanjivao, tako da je Zavod prerastao u ustanovu za zbrinjavanje odraslih osoba sa ozbiljnim ograničenjima u socijalnom funkcionisanju zbog mentalnih teškoća, ili drugih kombinovanih smetnji u razvoju. Djelatnost Zavoda obuhvata: zbrinjavanje, vaspitanje i obrazovanje, radno-okupaciono angažovanje i zdravstvenu zaštitu. Tokom ljetnjeg perioda, određeni broj korisnika boravi u porodicama na planini, uz saglasnosti organa starateljstva. O boravku ovih korisnika sačinjavaju se ugovori kojim se preciziraju prava i interesi korisnika. Ovaj Zavod saraduje sa roditeljima, odnosno staraocima korisnika, organima starateljstva i drugim ustanovama socijalne i dječije zaštite. Zavod je ustanova otvorena za saradnju sa svim međunarodnim i drugim organima, organizacijama i udruženjima koje mogu dati svoj doprinos da se na brži i efikasniji način realizuju mnoge programske aktivnosti, a čiji je krajnji cilj ostvarivanje interesa osoba s invaliditetom i obezbjeđivanje uslova za njihovo puno i aktivno učestvovanje u svim oblastima društvenog života, na ravnopravnoj osnovi.

7. *Život djece nakon dječijeg doma*

Život djeteta u instituciji dovodi do socijalnog isključivanja, te dijete nakon izlaska iz doma nema mrežu rodbinske i socijalne podrške koja mu je neophodna. Odrastanje i osamostaljivanje složen je i težak proces za većinu mladih. Proces osamostaljenja mladih bez odgovarajuće roditeljske zaštite, odnosno onih koji s navršениh 18 godina napuštaju domove ili hraniteljske porodice vrlo je bolan i mučan zbog socijalne isključenosti, siromaštva i nemogućnosti zapošljavanja. Većina štićenika s navršениh 18 godina mora započeti samostalan život, što je vrlo teško bez pomoći društva i osiguranog zaposlenja.

¹⁴ Zaštita ljudskih prava i slobode Crna Gora, 2018: Izvještaj o radu za 2018. godinu, Podgorica, str.134

Djeca nakon izlaska iz doma nemaju nikog, ničiju podršku, nisu u stanju da se sami snađu, i vrlo često ponovno postaju socijalni slučajevi. Pomažu im stambene zajednice koje su pokrenuli neki domovi kako bi ih zaštitili. U stambenim zajednicama žive do 21 godine života, gdje su im plaćeni troškovi smještaja i hrane, te mogu pronaći posao i nešto uštedjeti. Mladi za izlazak postupno pripremaju, da priprema traje dvije ili najmanje jednu godinu. Svi koraci pripreme trebaju se definisati planom izlaska iz zaštite koji sadrži sve detalje o početku samostalnog života.

Kada dijete nema iskustvo odrastanja u porodici, poslije, kada zasniva svoju porodicu, ne zna se ponašati, kako se organizovati, i nažalost nije rijetka situacija da iz takvih porodica djeca ponovno dolaze u dom. Tim roditeljima je to jedini poznat način vaspitanja i odrastanja.

ZAKLJUČAK

Porodica je mjesto primarne socijalizacije, u njoj izgovaramo prve riječi i pravimo prve korake, doživljavamo uspjehe, neuspjehe i učimo kako se nositi sa time. Međutim, nisu sva djeca toliko srećna da im njihova biološka porodica bude podrška kroz cijeli život, jer postoje djeca kod koje se prekid roditeljske ljubavi desio vrlo rano, kod drugih nešto kasnije, ali je veliki broj i one djece koja nikada nisu osjetila ljubav svojih roditelja. S tim u vezi, društvo bi trebalo pokazati veću osjetljivost prema problema i poteškoća sa kojima se oni susreću.

Za svako dijete porodica treba da bude izvor podrške za cijeli život. Ukoliko dođe do prekida roditeljske ljubavi, bez obzira na razloge, potrebno je voditi računa o najboljem interesu djeteta i pronaći adekvatnu zamjenu za roditelje.

Dakle, jedan od načina zaštita djece bez roditeljskog staranja jeste institucionalno vaspitanje, obrazovanje i zaštita, koje uključuje dječije domove i dječija sela u kojima je zastupljen porodični oblik brige. Dječiji dom osigurava djeci pravilan razvoj i vaspitanje. Vaspitači u domu brinu o fizičkom i psihičkom razvoju djece. Dječiji domovi omogućuju smještaj, ishranu, odijevanje, socijalnu, pravnu i medicinsku pomoć o djeci.

I uprkos činjenici da se domski smještaj smatra oblikom zaštite u krajnjoj nuždi, situacija u našoj zemlji pokazuje da većina djece ostaje u domu sve do navršениh osamnaest godina te da je ovaj oblik zaštite dominantan, iako bi trebao biti samo privremen.

LITERATURA

1. Birošević Vladimir, Povjesni osvrt na pojavu i razvoj učeničkih domova, Stručni članak, Zagreb, 2013
2. Marković Jasminka, Iskustvo prošlosti kao kapital za budućnost, Socijalna misao-časopis za teoriju i kritiku socijalnih ideja i praxe, br.9, 2002.
3. Milić M. I, Stručni rad: Saradnja porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova, Pedagoški fakultet. Univerzitet u Jagodini, Jagodina, 2012
4. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boravička i socijalna pitanja, 2019: Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, Vlada Republike Srbije, Beograd
5. Ministarstvo rada i socijalnog staranja, 2019: Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023, Vlada Crne Gore, Podgorica
6. Rot Nikola, Osnovi socijalne psihologije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1972
7. Radović Dragana, Mapiranje usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori, Institut alternativa, Podgorica, 2013. godina
8. Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Sl.glasnik RS, br.24\2011, Republika Srbija
9. Zakon o izmjeni i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitavanju, Sl.list CG, br.47/2017, Vlada Crne Gore
10. Zaštita ljudskih prava i slobode Crna Gora, 2018: Izvještaj o radu za 2018. godinu, Podgorica
11. Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu Crna Gora, 2019: Izvještaj o radu ustanova za smještaj odraslih lica sa invaliditetom i starih lica u Crnoj Gori za 2018 godinu, Podgorica

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

**SOCIJALNI RAD SA PORODICOM DJECE OMETENE U RAZVITKU -
SOCIJALNI RADNIK KAO ČLAN KOMISIJE ZA RAZVRSTAVANJE
DJECE OMETENE U RAZVITKU I NJEGOV RAD U USTANOVAMA
SOCIJALNE ZAŠTITE**

Studenti:

Đukić Tijana 81/18

Vidojević Mirjana 93/18

Mentor:

prof. dr Čedo Veljić

Podgorica, novembar 2020.

SADRŽAJ

Uvod	3
1. Socijalni rad sa porodicama djece i omladine ometene u razvitku	4
2. Socijalni radnik kao član komisije za razvrstavanje djece ometene u razvitku	5
3. Korišćenje životne istorije ometenog djeteta u aktuelnoj situaciji	6
4. Zahtjevi za dalje angažovanje socijalnog radnika	7
5. Socijalni rad u ustanovama socijalne zaštite za djecu i omladinu ometenu u psihičkom ili fizičkom razvitku	8
6. Socijalni rad u preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida	9
ZAKLJUČAK	12
LITERATURA	13

Uvod

U prvom dijelu ovog rada fokus će biti na centru za socijalni rad i porodicu djece ometene u razvitku, dok ćemo se u drugom dijelu više usresrediti na socijalnog radnika kao člana komisije za razvrstavanje djece ometene u razvitku i njegov rad u ustanovama socijalne zaštite.

M. Ričmond shvata socijalni rad kao vještinu i proces čiji je osnovni cilj poboljšanje odnosa između pojedinaca i društva i to polazeći od boljeg prilagođavanja ličnosti samoj društvenoj sredini.

A. Garet takođe smatra da je socijalni rad vještina a njegov osnovni cilj je razvijanje boljih veza ličnosti sa sredinom.¹

Djeca ometena u razvitku imaju različite vrste usluga koje su propisane sistemom socijalne zaštite. Te usluge su prvenstveno orjentisane na zadovoljavanje potreba koje proističu iz smetnji različite prirode koje korisnik ima, i važno je istaći da su prilagođene uzrastu korisnika. Socijalni radnici su oni koji pružaju socijalne usluge koje su namijenjene djeci sa smetnjama za uključivanje u društvo.

¹ Čekerevac Ana, *Metode i tehnike socijalnog rada*, Podgorica; 2017, str. 3-4.

1. Socijalni rad sa porodicama djece i omladine ometene u razvitku

Povećano interesovanje za potrebe djece i omladine ometene u psihičkom i fizičkom razvitku, dovelo je do svestranijeg interesa i za njihove porodice, kao nezaobilazne učesnike u toku svih faza rehabilitacije.

Odlukom o kriterijumima za razvrstavanje djece ometene u razvitku utvrđuju se stepeni pojedinih kategorija ometenosti, bliži kriteriji za razvrstavanje djece u kategorije i stepene ometenosti, bliži sastav komisija za pregled djece ometene u razvitku i način njihovog rada, kao i način upućivanja razvrstane djece u odgovarajuće specijalne ustanove.

Zakonom o socijalnoj zaštiti i ostvarivanju socijalne sigurnosti građana definisana su djeca ometena u razvitku:

1. slijepo dijete;
2. gluvo dijete;
3. dijete sa teškim tjelesnim smetnjama u razvoju (paraliza, cerebralna paraliza, distrofija, paraplegija, kvadriplegija, multipla skleroza i ostale urođene i stečene smetnje) ;
4. dijete sa smetnjama u mentalnom razvoju (laka, umjerena, teža i teška mentalna zaostalost);
5. dijete oboljelo od autizma i
6. dijete višestruko ometeno u razvoju (sa dvije i više ometenosti).

Komisija za pregled djece ometene u razvitku ima najmanje pet članova i to: ljekara pedijetra, ljekara specijalistu za odgovarajuću granu medicine, psihologa, defektologa odgovarajuće specijalnosti i socijalnog radnika.

Komisija daje svoje mišljenje na osnovu neposrednog pregleda djeteta i pribavljene dokumentacije o ranijim pregledima.

Komisija radi u sjednici a članovi vrše pregled pojedinačno. Sjednici komisije mogu prisustvovati roditelji odnosno staraoci djeteta.

Neophodno je da postoji mišljenje o mjerama koje bi trebalo preduzeti za dalje školovanje i rehabilitaciju djeteta.

O radu komisije vodi se evidencija i dokumentacija i to:

- zapisnik sa sjednice,
- registar djece koju je komisija pregledala,

- evidencija o razvrstanoj djeci i
- kopija rješenja koje donosi opštinski organ uprave nadležan za poslove obrazovanja.

Razrađena pitanja su od velikog značaja za sprovedene procesa razvrstavanja djece ometene u razvitku i njihovo poznavanje pomaže socijalnom radniku da svoj posao obavi što profesionalnije. ²

2. Socijalni radnik kao član komisije za razvrstavanje djece ometene u razvitku

Osnovni cilj socijalnog radnika je da upozna životnu istoriju i aktuelnu situaciju ometenog djeteta i kako roditelji, braća i sestre u okviru porodice doživljavaju ometenog svog člana.

Socijalna dijagnoza ometenog djeteta već na samom početku zahtijeva odgovarajuće stručno razmatranje o kvalitetu i sadržini činjenica koje će se prikupiti u porodici, vrtiću, školi i drugim mjestima, ako je to potrebno.

Zato valja ukazati da :

- Socijalna dijagnoza djece ometene u razvitku i njihovih porodica (roditelja, braće i sestara, šire rodbine) ne sastoji se samo iz niza činjenica, već je to složen i kontinuiran dinamički proces.
- Pružanje socijalne zaštite i odgovarajućih usluga socijalnog rada (posebno savjetodavnih) porodicama koje imaju djecu ometenu u razvitku, treba da otpočne odmah posle njihovog prijavljivanja za razvrstavanje. Takav pristup socijalnog radnika čini roditelje prijemčivim za saradnju.
- Socijalni radnik prilikom postavljanja socijalne dijagnoze ne bi smio roditelje (vaspitače i učitelje) ometenog djeteta da smatra za pasivne davaoce informacija, jer iako je situacija roditelja nepovoljna, oni mogu da vrše procjenu mogućnosti njihovog djeteta i cijele porodice. Zato treba reći da roditelji i dijete (u zavisnosti od uzrasta i preostalih sposobnosti) učestvuju u postavljanju socijalne dijagnoze sa svog stanovišta. Oni nisu stručni ali su emocionalno zainteresovani za sudbinu svog djeteta.

² Veljić Čedo, *Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Grafokarton; Prijepolje, 2018; str.231-232.

- Pošto se procesi razumijevanja problema i pružanja odgovarajućih usluga i oblika zaštite porodicama sa ometenim djetetom odvija paralelno, valja utvrditi koje sposobnosti djeteta i roditelja najviše dolaze do izražaja u procesu dijagnosticiranja.
- Valja dobro uočiti (i kontrolisati) u kojoj mjeri emocije i vrijednosne ocjene socijalnog radnika se uključuju u postavljanju socijalne dijagnoze o djetetu koje je ometeno u razvitku i o njegovoj porodici. Pozitivan i negativan „halo-efekat“ mogu nepovoljno da utiču na socijalnog radnika prilikom ustanovljavanja socijalne dijagnoze. Posebno je nepovoljno, ako u toku saradnje socijalni radnik ispoljava sažaljenje prema roditeljima ometenog djeteta.
- Za uspješno postavljanje socijalne dijagnoze važno je odmjeravanje činjenica koje se odnose na raniji i sadašnji položaj djeteta, kao i na njegove mogućnosti. To znači da socijalni radnik dobije dovoljan broj relevantnih činjenica, na osnovu kojih bi izveo zaključivanje o životnoj situaciji djeteta koje je prijavljeno za razvrstavanje.³

3. Korišćenje životne istorije ometenog djeteta u aktuelnoj situaciji

Životna istorija djeteta ometenog u razvitku najčešće ima neposrednog uticaja na njegovo aktuelno stanje. Po pravilu najveći broj nepovoljnih okolnosti iz bliže i dalje prošlosti ne može se izmjeriti. Socijalni radnik se usmjerava na ono što je značajno za trenutne i buduće potrebe ometenog djeteta, kao i na mogućnosti obezbjeđivanja adekvatnog specijalnog školovanja i eventualnog svještaja izvan mjesta boravka.

Socijalna dijagnoza se zasniva na verbalnim podacima i na objektivnom provjeravanju pojedinih činjenica, koje su u vezi sa specijalnim statusom djeteta. Proučavanje aktuelnih problema predstavlja pokušaj da se izgrade logičke pojmovne strukture, koje tumače i osvetljavaju potrebe i životna iskustva ometenog djeteta i njegovih roditelja. Proučavanje aktuelne situacije roditelja i ometenog djeteta nikada nije sasvim završeno, jer se stalno dopunjuje sa pojavom novih događaja i reagovanja.

Može se reći da se vrijednost socijalne dijagnoze sagledava po značaju koji ima za :

³ Veljić Čedo, *Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Grafokarton, Prijepolje, 2018; str. 232-233.

- rješavanje ispoljenih socijalnih potreba djeteta ometenog u razvitku i njegovih roditelja u toku dijagnostičkog postupka,
- za novo javljanje materijalnih i emocionalnih potreba djeteta i roditelja,
- sposobnost socijalnog radnika kao člana komisije da obezbijedi adekvatnu socijalnu zaštitku djetetu i roditeljima posle završenog razvrstavanja.

Stručno mišljenje socijalnog radnika zasniva se na:

- naučno zasnovanom razumijevanju vjerovatno povezanih događaja iz životnog razvoja ometenog djeteta,
- uočavanju uzroka emocionalnih teškoća djeteta i roditelja, a čiji su izvori u socijalnoj sredini,
- poznavanju mogućnosti specijalizovanih institucija i aktuelne potrebe djeteta koje se razvrstava,
- procjenjivanju motivacije roditelja prilikom rada na socijalnoj dijagnozi djeteta.⁴

4. Zahtjevi za dalje angažovanje socijalnog radnika

Socijalni radnik kao član komisije za razvrstavanje treba da poznaje uslove i načine, kako se ostvaruje pravo na specijalno školovanje i profesionalnu rehabilitaciju djece i omladine ometene u razvitku.

U svim slučajevima kada za to postoje uslovi (zadovoljavajuće preostale sposobnosti) djece i omladine, socijalni radnik nastoji sa roditeljima da se oni uključe u tzv. „ normalnu sredinu“.

Dijete ili omladinac koji se upućuje na specijalno školovanje ili profesionalno osposobljavanje nepovoljno doživljavaju odvajanje od roditelja. Najefikasniji način za prevladavanje ovih negativnih doživljaja su česti susreti roditelja i djeteta, koje se nalazi na specijalnom školovanju ili profesionalnom osposobljavanju. Zatim, prihvatanje djeteta za vrijeme zimskog i ljetnjeg raspusta, od strane roditelja, doprinosi da dijete shvati da njegov boravak u internatu specijalne škole, ili centra za profesionalno osposobljavanje ima privremeno trajanje i da se posle završenog školovanja vraća u porodicu.

⁴ Veljić Čedo, *Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Grafokarton, Prijepolje, 2018; str. 233- 235.

Ako se pođe od analize i analitičke procjene određenih poslova i radnih zadataka, može se utvrditi da li postojeći hendikep ometenog mladog čovjeka nepovoljno djeluje na njihovo optimalno izvršavanje ili ne. Jedino to može da bude valjan stručni kriterijum za uključivanje mladih osoba u redovnu privredu.

Pred socijalnim radnikom uvijek stoji zadatak da prije uključivanja hendikepiranog mladog čovjeka u jedno proizvodno odjeljenje, sprovede sistematske pripreme za njihov valjan prihvata od strane zdravih radnika.⁵

5. Socijalni rad u ustanovama socijalne zaštite za djecu i omladinu ometenu u psihičkom ili fizičkom razvitku

Pored ustanova stacioniranog karaktera poslednjih nekoliko godina osnivaju se dnevni centri. Za samo nekoliko godina ovakve ustanove pokazale su svoje višestruko opravdanje. Ne prekida se kontakt sa porodicom i širim socijalnim okruženjem. Pored tretmana djece koji je savremeno zasnovan, u ovim ustanovama kontinuirano se primjenjuje individualni i grupni savjetovani rad.

Djelokrug socijalnog rada

a) Prijem i uticaj na prijem korisnika

Pod prijemom se podrazumijevaju svi stručni postupci komisije za prijem u vezi sa pregledom prispjele dokumentacije i uvođenja novog korisnika u život ustanove. Prijem novih korisnika vrši komisija za prijem. Svaka ustanova za zbrinjavanje djece i omladine ometene u razvitku propisuje obaveznu dokumentaciju za prijem. To su :

- uput nadležnog centra za socijalni rad (rješenje) o smještaju u ustanovu;
- saglasnost porodice;
- nalaz i mišljenje komisije za razvrstavanje i rješenje donijeto na osnovu njih;
- pojedinačni nalazi i mišljenje članova komisije za razvrstavanje;
- zdravstvena knjižica i
- dokument o prihvatanju obaveze plaćanja za korisnika.

⁵ Veljić Čedo, *Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Grafokarton, Prijepolje, 2018; str. 235- 237.

b) Proces adaptacije novog korisnika obuhvata:

- ispoljavanje svih potreba novog korisnika i
- utvrđivanje stručnih postupaka svih profila stručnih radnika u odnosu na ispoljene potrebe i status korisnika.

c) Socijalni rad s porodicom smještenog djeteta ima izuzetan značaj za dijete i roditelja.

Socijalni rad s roditeljima je usmjeren na :

- pružanje savjetodavne pomoći, da bi se roditelji oslobodili osjećanja krivice što imaju dijete ometeno u razvitku,
- prevazilaženje ambivalentnih osjećanja posebno kada je u pitanju teže i teško mentalno zaostalo dijete,
- pored individualnog savjetovanja socijalni radnik koristi i grupno savjetovanje roditelja smještene djece,
- pripremanje roditelja za prihvatanje djeteta, kada stručni tim utvrdi da mu nije više potreban institucionalni tretman,
- socijalni radnik sve vrijeme ostvaruje saradnju sa uputnim centrom za socijalni rad i informiše ga o svim nastalim promjenama.⁶

6. Socijalni rad u preduzećima za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida

Osnovni zadaci ovih preduzeća mogu se grupisati na sledeći način:

a) Profesionalna rehabilitacija invalidnih osoba obuhvata:

- procenjivanje fizičkih i psihičkih sposobnosti invalidnih osoba za obavljanje budućih poslova i radnih zadataka, a zatim procjene radnih vještina i iskustva;
- osposobljavanje invalidne osobe za sticanje radnih navika, kao i obnavljanje ili sticanje radnih vještina.

b) Socijalna rehabilitacija i integracija invalidnih osoba

⁶ Veljić Čedo, *Djeca sa smetnja i teškoćama u razvoju*, Grafokarton, Prijepolje, 2018; str. 237- 239.

U ostvarivanju socijalne rehabilitacije invalidnih osoba potrebno je :

- motivisanje invalidne osobe i njegove porodice da prihvate uključivanje na rehabilitaciju,
- ostvarivanje raznih socijalnih prava iz oblasti zdravstvenog ili invalidsko-penzijskog osiguranja ili Zakona o socijalnoj zaštiti i ostvarivanju socijalne sigurnosti građana,
- organizovanje i preduzimanje zdravstveno- psiholoških pregleda,
- formiranje radnih grupa u procesu rehabilitacije sa aspekta dobrih radno-socijalnih odnosa,
- obezbeđivanje prevoza za invalide na relaciji kuća- posao- kuća,
- uklanjanje arhitektonskih i drugih barijera koje otežavaju invalidnoj osobi funkcionisanje,
- vraćanje u proizvodno preduzeće profesionalno rehabilitovane invalidne osobe.

c) Zapošljavanje invalidnih osoba :

- zapošljavanje u preduzeću za rehabilitaciju može biti trajno ili privremeno,
- zapošljavanje isključivo invalidnih osoba koje ne mogu da steknu ili zadrže rano mjesto u otvorenoj privredi,
- uslovi rada, radni proces, poslovi i zadaci se podešavaju mogućnostima i profesionalnom znanju invalidnih osoba,
- profesionalna aktivnost invalida je pod stalnom kontrolom i programski je usmjerena od tima stručnjaka,

d) Unutrašnja organizacija preduzeća za rehabilitaciju zavisi od:

- njegove osnovne namjene,
- vrste djelatnosti i
- vrste hendikepa invalidnih osoba koje su na rehabilitaciji ili su u njemu zaposleni.

Doprinos socijalnog rada

a) Prijem na profesionalnu rehabilitaciju

Socijalni radnik kao član stručnog tima koji vrši prijem novih rehabilitanata obraća posebnu pažnju na :

- pregled dokumentacije,
- djelimično usmjereni intervju sa rehabilitantom,
- ako je omladinac u pitanju, onda vodi razgovor i sa njegovim roditeljima.

b) Tok adaptacije novog rehabilitanta

Primjena socijalnog rada u toku adaptacionog perioda ima dva aspekta i to:

- kako se rehabilitant navikava na uslove profesionalne rehabilitacije,
- kako radna sredina prihvata n ovog rehabilitanta.

c) Tok profesionalnog osposobljavanja

Profesionalna rehabilitacija obuhvata teorijsku obuku i praktičan rad rehabilitanta. Socijalni radnik se uključuje u izradu individualnog programa profesionalne rehabilitacije za novog rehabilitanta.

d) Evidencija i rehabilitacija

Pored obavezne dokumentacije koju osoba donosi prilikom početka profesionalne rehabilitacije socijalni radnik uredno vodi list praćenja i lični list rehabilitanta.⁷

⁷ Veljić Čedo, *Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Graofikon, Prijepolje, 2018; str. 239- 241.

Zaključak

Istaknuto je već da je socijalni rad s pojedincem i porodicom primijenjena naučna disciplina, što znači da se bavi praksom, odnosno primjenom nauke o praktičnim nastojanjima pomoći pojedincu i porodici radi rješavanja problema koji izviru iz složenih okolnosti života.⁸

Djelić svijeta za koji su socijalni radnici zainteresovani jesu ljudi – ljudi koji su u nevolji ili ljudi koji su povod nevolji. To je naročito složeno područje na kome se treba angažovati. Osjećanja se uzburkaju, a mišljenja se sukobljavaju.⁹

Kao što smetnje čine dijete i njegov razvoj specifičnim, i u tom smislu različitim, tako i porodica djeteta sa smetanjama u razvoju ima svoje osobnosti i specifične potrebe i u tom smislu je različito. Svaki član porodice, kao i porodica kao cjelina, imaju svoj način reakcije vezan za saznanje da razvoj djeteta odstupa od očekivanih.

Za dobro funkcionisanje svake porodice izuzetno je važno da ih roditelji prihvate onakvim kakvi jesu. Poznato je da je u svakom odnosu prihvatanje različitosti bitan činilac dobrog odnosa.

Smetnje u razvoju predstavljaju stanja koja se ne mogu otkloniti liječenjem, ali se mogu ublažiti rehabilitacijom i radom sa djetetom na razvijanju njegovih sposobnosti i samostalnosti. Da bi se postigao što veći stepen samostalnosti u funkcionisanju jedne osobe sa smetnjama u razvoju potrebno je da ima i dostupne stručne usluge podrške od najranijeg uzrasta do staračkog doba.¹⁰

⁸ Vidanović Ivan, *Pojedinac i porodica*, Beograd;2005. str. 22.

⁹ Howe David, *Uvod u teoriju socijalnog rada*, Beograd,2003; str.28.

¹⁰ S. Ćurčić, M. Košutić, K. Mišćević, D. Malešević, *Obuka negovateljica za rad sa decom sa smetnjama u razvoju*, Novi Sad, 2013; str.10-19.

Literatura

1. Čekerevac Ana, *Metode i tehnike socijalnog rada(Praktikum)*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2017.
2. Howe David, *Uvod u teoriju socijalnog rada, II izdanje*, Beograd, 2003.
3. Vidanović Ivan, *Pojedinac i porodica (metode, tehnike i veštine socijalnog rada)*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2005.
4. Veljić Čedo, *Djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju*, Grafokarton, Prijepolje, 2018.
5. Samira Ćurtić, viša medicinska sestra, Marko Košutić, dipl. defektolog-oligofrenolog, Kristina Mišćević, dipl. psiholog, Dana Malešević, dipl. socijalni radnik, *Obuka negovateljica za rad sa decom sa smetnjama u razvoju*, Priručnik, Novi Sad, 2013.

UNIVERZITET CRNE GORE
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNA POLITIKA I SOCIJALNI RAD

Predmet: Socijalni rad sa djecom i porodicom

SEMINARSKI RAD

**PRIPREMA DJETETA BEZ RODITELJSKOG STARANJA
ZA IZLAZAK IZ DOMA**

Studenti:

Matijašević Valentina 80/18

Almina Murić 88/18

Mentor:

prof.dr Čedo Veljić

Podgorica, oktobar 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
DJECA BEZ RODITELJSKOG STARANJA.....	4
LICA KOJA SU BILA DIJETE BEZ RODITELJSKOG STARANJA	4
PRIPREMA ZA OSAMOSTALJIVANJE	5
PLAN ZA OSAMOSTALJIVANJE.....	5
SMJEŠTAJ MLADIH NAKON NAPUŠTANJA DOMA	6
PRAVA DJETETA NAKON IZLASKA IZ DOMA	7
Finansijska podrška nakon izlaska	7
Pravo na kvalitetno obrazovanje	7
Pravo na zdravstvenu zaštitu	8
PREPORUKE U VEZI SA PRIPREMOM ZA IZLAZAK DJECE IZ DOMA	8
ZAKLJUČAK	9
LITERATURA.....	10

UVOD

Predmet istraživanja u ovom radu jeste priprema djeteta bez roditeljskog staranja za izlazak iz doma. U prvom redu djeci je neophodno obezbjediti adekvatnu brigu i zamjenu za roditelje. Navedeno ukazuje da mladi koji izlaze iz sistema socijalne zaštite predstavljaju jednu od najosjetljivijih socijalnih grupa, posebno tokom perioda tranzicije. Cilj je da se ovim mladim osobama obezbjedi adekvatna socijalna inkluzija, olakša proces tranzicije i obezbjedi aktivno učestvovanje u kreiranju sopstvene budućnosti. Jedan od problema je ograničen boravak, jer djeca u institucijama borave samo do završetka školovanja, tako da iskazuju veliku zabrinutost u tome šta će poslije. Dijete treba pripremiti za sami izlazak iz doma, ukazati mu adekvatnu pomoć i sigurnost i upoznati ga sa svim pravima koja njega sledeju prilikom napuštanja doma.

DJECA BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Djetetu koji nema roditelje ili čiji roditelji ne izvršavaju roditeljske dužnosti obezbjeđuje se smještaj, podrška i priprema za održiv nezavisan život. Poželjno je da dijete bez roditeljskog staranja bude smješteno u hraniteljsku porodicu, a ukoliko usluga porodičnog smještaja-hraniteljstva nije dostupna, privremeni smještaj obezbjeđuje se u maloj grupnoj zajednici ili ustanovi socijalne i dječje zaštite. Radi intenziviranja priprema za osamostaljivanje nakon navršene 16. godine dijete bez roditeljskog staranja može koristiti usluge stanovanja uz uslugu umjesto usluga smještaja koje je ranije koristilo. Nije uobičajeno da uslugu stanovanja uz podršku koriste djeca bez roditeljskog staranja koja prethodno nijesu koristila neku od usluga smještaja iako propisima to nije onemogućeno.

LICA KOJA SU BILA DIJETE BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Uslugu stanovanja uz podršku mogu koristiti mladi koji su bili bez roditeljskog staranja. To su mlade osobe uzrasta od 16 do 23 godine, koje su dio djetinjstva provele bez roditeljskog staranja koristeći neke od usluga smještaja, a ne mogu ili ne žele da nastave život u porodici. U takvim okolnostima oni mogu da ostvare pravo na stanovanje uz podršku.

Mladi koji su bili bez roditeljskog staranja najčešće koriste ovu usludu usljed punoljetstva. Mladi najčešće koriste usluge stanovanja uz podršku usljed punoljetstva, kada prestaje potreba za roditeljskim staranjem a time i podrška usljed izostanaka roditeljskog staranja. Mlade osobe u ovom periodu napuštaju hraniteljsku porodicu ili druge vidome smještaja i potrebna im je podrška u osamostaljivanju. Ova potreba je posebno izražena kod mladih koji napuštaju ustanovu za smještaj, gdje je individualni rad otežan i u kojima su oskudne mogućnosti za razvijanje praktičnih životnih vještina.¹ Za uspješno osamostaljivanje nakon života u ustanovi ili hraniteljskoj porodici, mladima je neophodna podrška u obezbjeđivanju sigurnog, stabilnog i dostupnog mjesta stanovanja.

Korisnici mogu biti i djeca čiji su roditelji lišeni roditeljskog prava usljed zanemarivanja djece. Djeca mogu koristiti neku od usluga smještaja nakon odluke suda o lišavanju roditeljskog prava nakon grubog zanemarivanja porodične dužnosti.² Ukoliko se roditelju odlukom suda vrati roditeljsko pravo kada prestanu razlozi zbog kojih je lišen roditeljskog prava, prestaje potreba za smještajem djeteta bez roditeljskog staranja po tom osnovu. Nerijetko se događa da, u ovakvim okolnostima, veza roditelja i djece nijesu obnovljene, te da dijete odbija da nastavi život u biološkoj porodici. U ovakvim okolnostima, dijete starije od 16 godina može koristiti uslugu stanovanja uz podršku, kako bi mu bila pružena podrška u osamostaljivanju i da bi se pripremilo za održiv i nezavisan život.

¹ Stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju i osobe sa invaliditetom: Smjernice za uspostavljanje i pružanje usluge, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, 2013, str 20.

² Porodični zakon čl.87.

PRIPREMA ZA OSAMOSTALJIVANJE

Osnovni problem je sama činjenica da je izlazak iz institucije regulisan datumom rođenja, a ne procjenom spremnosti mlade osobe. Potrebno je omogućiti psiho-socijalnu podršku djeci kako bi bili dobro pripremljeni za osamostaljivanje.

Takodje, treba suzbijati diskriminaciju, jer je istraživanje pokazalo da se značajan broj mladih suočava sa diskriminacijom nakon izlaska iz institucionalnog smještaja. Neki stručni radnici, kada govore o karakteristikama institucionalnog smještaja, ukazuju da je postojeća jasna, rigidna organizacija i kontrola u okviru funkcionisanja ustanove nužnost kako bi se obezbijedila sigurnost, zaštićenost i uslovi za kvalitetno zadovoljavanje osnovnih potreba većeg broja djece i mladih. Istovremeno, ukazuju da baš takva organizacija djecu i mlade stavlja u ulogu pasivnog primaoca, što im kasnije otežava proces osamostaljivanja, kao i aktivno participiranje u kreiranju sopstvene budućnosti i integracije u novu sredinu.

Mladi koji su napustili institucionalni smještaj navode pozitivne i negativne strane smještaja.

Kao pozitivne, navode osjećanje zaštićenosti, osjećanje sigurnosti, doživljaj obezbijeđenosti elementarnih životnih potreba, kao i ostvaren bliski odnos sa bar jednom odraslom osobom u Domu. Kao negativne, navode rigidnu organizaciju i kontrolu, s nedovoljnom usmjerenošću na individualne potrebe i interesovanja djece i mladih.³

Oni navode da su ne samo negativni, već i neki pozitivni aspekti (npr. obezbijeđenost elementarnih životnih potreba) uticali na njihovu nedovoljnu pripremljenost za samostalan život. Nedovoljna pripremljenost mladih za samostalan život oslikava se u izazovima nakon izlaska, koje su naveli, a to su: nemanje povjerenja u mogućnost podrške kada se suočavaju s nekim problemima, nedostatak mogućnosti i prilike za kvalitetnije obrazovanje i profesionalno napredovanje, problemi vezani za stanovanje, zapošljavanje (samo zaposlenje i održavanje posla), zdravstvenu zaštitu... Ovi rezultati potvrđuju da treba nastaviti sa započetim procesom deinstitucionalizacije, a tokom trajanja procesa važno je unaprijediti sadašnje uslove institucionalnog smještaja u smislu bolje pripreme mladih ljudi za uključivanje u društvo.

PLAN ZA OSAMOSTALJIVANJE

UN Smjernice za alternativno staranje definišu podršku djeci i mladima nakon staranja (članovi 131–136), koja obuhvata i važnost pripreme za osamostaljivanje. Programe za period nakon staranja veoma je važno pripremiti što ranije tokom perioda smještaja. U skladu sa članom 6, sve odluke, inicijative i pristupi u potpunosti treba da poštuju pravo djeteta, da dijete bude konsultovano i da se njegovo mišljenje uzme u obzir u skladu s razvojem, kao i na osnovu djetetovog uvida u sve neophodne

³ Problemi djece bez roditeljskog staranja, M. Milosavljević

informacije. U Crnoj Gori, pravnim dokumentima prihvaćen je i definisan individualizirani pristup korisnicima. Pravilnikom o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad propisano je razvijanje individualnih planova usluga koji se revidiraju na svakih šest mjeseci.⁴ Važno je imati jasne strategije napuštanja koje uključuju konkretne i detaljne informacije o mogućnostima nakon izlaska kroz uspostavljanje održive saradnje sa relevantnim društvenim akterima kao što su: Lokalna samouprava, Zavod za zapošljavanje, Centar za stručno obrazovanje, škole i ostale institucije socijalne i dječje zaštite i NVO-a. Potrebno je na vrijeme informisati mlade o njihovim pravima i normama koje se tiču njihove pripreme za osamostaljivanje i njihove budućnosti. Pripreme koje su usmjerene ka sticanju životnih vještina u cilju osnaživanja i osamostaljivanja mlade osobe i pripreme za prelazak sa struktuiranog i nadgledanog okruženja ka samostalnom životu.⁵ U praksi kako navode stručni radnici postoje aktivnosti usmjerene na sticanje određenih vještina za samostalan život, ali te aktivnosti nijesu programski definisane. Stručni radnici navode i nedovoljnu motivisanost mladih za uključivanje u te aktivnosti. Mladi koji su napustili smještaj navode na osnovu vlastitog iskustva da bi programi pripreme trebali da uključuju vještine i znanja u vezi sa brigom o sebi i domaćinstvu, upravljanje budžetom, pisanje profesionalnih biografija i prijave za posao, poznavanje prava i obaveza radnog odnosa, usavršavanje jezika...Stiče se utisak da uspješnost realizacije ne zavisi samo od kvalitetnog programa za osamostaljivanje već i od motivacije mladih. Mladi koji su napustili institucionalni smještaj i mladi koji se pripremaju da ga napuste izjavljuju da nijesu upoznati da postoji plan za osamostaljivanje, ali smatraju da je važno da taj plan postoji. Prijedlozi mladih u vezi s potrebnim elementima ovih planova poklapaju se s propisanim normativima. Smatraju da je važno da se planovi razvijaju timski, uključujući sve značajne aktere i da se oni pitaju što žele, kako bi se uvažile njihove potrebe i interesovanja. Naglašavaju da je važno da budu na vrijeme i bolje informisani o procesu napuštanja institucionalnog smještaja, što bi umanjilo njihov strah od neizvjesnosti. Mladi koji se pripremaju da napuste ili su napustili institucionalni smještaj istakli su da su tražili odgovore od stručnih radnika o opcijama nakon izlaska, ali često nijesu dobijali adekvatne odgovore, što potvrđuju i stručni radnici, jer ni oni u nekim situacijama nijesu mogli da ponude informacije o sigurnim uslugama za podršku mladih nakon izlaska (stanovanje, zaposlenje). Ovo ukazuje da je potrebno unaprijediti implementaciju uvedenih propisa i obezbijediti kvalitetnije planiranje, što podrazumijeva veću participaciju mladih i odgovornost svih relevantnih partnera uključenih u proces, da ne bi ostali samo na nivou administrativne procedure. Potrebno je na vrijeme informisati mlade o njihovim pravima i novinama koje se tiču njihove pripreme za osamostaljivanje i njihove budućnosti.

SMJEŠTAJ MLADIH NAKON NAPUŠTANJA DOMA

Obezbjeđivanje adekvatnog stanovanja daje polaznu osnovu za kvalitetan život. Navedene usluge stanovanja uz podršku svi stručni radnici prepoznaju kao veoma značajne u okviru obezbjeđivanja efikasnog procesa tranzicije i osnaživanja mladih u osamostaljivanju. Stručni radnici centra navode da

⁴ Pravilnik o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad, "Sl. list CG", br. 27/13.

⁵ Pravila o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga normativnim i minimalnim standardima, usluge smještaja i djece i mladih ili ustanovu i malu grupnu zajednicu sl.list, CG br. 27/13

u timu, prilikom procesa pripremanja za osamostaljivanje razgovaraju o opcijama smještaja za mladu osobu nakon izlaska. Mladi koji se pripremaju ili su napuštali institucionalni smještaj smatraju da je obezbjeđivanje adekvatnog smještaja važan preduslov za prevazilaženje svakodnevnih izazova sa kojima se suočavaju.⁶

PRAVA DJETETA NAKON IZLASKA IZ DOMA

1. Pravo na rad
2. Pravo na finansijsku pomoć
3. Pravo na kvalitetno obrazovanje
4. Pravo na zdravstvenu zaštitu
5. Pravo na psiho-socijalnu podršku
6. Prepoznavanje potencijala mladih

Finansijska podrška nakon izlaska

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, mladi, tj. lica koja su bila djeca bez roditeljskog staranja, imaju regulisano pravo na mjesečno davanje po osnovu materijalnog obezbjeđenja – 120,10 eura. Iako je visina mjesečnih davanja za ovu grupu mladih u visini najvećih propisanih materijalnih davanja (iznos predstavlja četvrtinu iznosa prosječnog mjesečnog ličnog dohotka), taj iznos primanja dovodi mladu osobu u poziciju da živi ispod linije siromaštva, što potvrđuju i stručni radnici i mladi. Polovina mladih, obuhvaćenih istraživanjem, koji su napustili institucionalni smještaj oslonjena je na materijalnu podršku sistema socijalne i dječje zaštite, i to u vidu mjesečnih davanja. Iz iskaza mladih uočljivo je da oni samostalno preduzimaju određene aktivnosti kako bi našli zaposlenje i da nijesu pasivni u obezbjeđivanju tog prava, ali u ovom procesu otežavajuće okolnosti su visok stepen opšte nezaposlenosti mladih u Crnoj Gori i prikrivena diskriminacija, koju izdvajaju i stručni radnici.

Pravo na kvalitetno obrazovanje

Svako dijete ima pravo na obrazovanje po Konvenciji o pravima djeteta³⁵ (član 28), a istaknuto je da država ohrabruje: razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, uz uvođenje besplatnog obrazovanja i finansijskih pomoći u slučaju potrebe; pristupačnost visokom obrazovanju za sve u odnosu na sposobnosti; dostupnost stručno-obrazovnih informacija i savjetovanja.⁷ Obrazovanje je, između ostalog, potrebno usmjeriti na razvoj ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti djeteta i pripremiti ih za odgovoran život u slobodnom društvu. Pravo na obrazovanje na sličan način definisano je i Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima. Razlozi za nizak nivo motivacije mladih za školovanje dok su na smještaju mogu se naći, kao pretpostavka, u strogoj i rigidnoj organizaciji zajedničkog života, u kojoj nijesu bili podsticani, a ni dovoljno uključeni u donošenje odluka kada je u

⁶ www.unicef.org.

⁷ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

pitanju njihovo obrazovanje i načini sticanja znanja. Izbor srednjoškolskog obrazovanja, po odgovorima mladih koji se pripremaju da napuste i koji su napustili institucionalni smještaj, do sada je u najvećoj mjeri bio određen Ovi podaci ukazuju da je potrebno od samog početka školovanja uspostaviti saradnju s obrazovnim institucijama i unaprijediti programe edukativne podrške u okviru Doma, kao i kontinuirano informisati mlade o spektru obrazovnih mogućnosti, koje im mogu biti dostupne na cijeloj teritoriji Crne Gore. Za izbor srednjoškolskog obrazovanja i ostalih nivoa obrazovanja potrebno je mladima omogućiti profesionalno usmjeravanje i savjetovanje, što se može intenzivirati saradnjom sa školama i Zavodom za zapošljavanje.

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima obavezuje državu da prizna pravo svake osobe na najbolje „psihičko i mentalno zdravlje koje može da postigne“, a Evropska socijalna povelja i njen dodatni protoko jemče prava svake osobe na zaštitu zdravlja (član 11). Zdravstvena zaštita u Crnoj Gori reguliše se setom zakona, među kojima su za ovo istraživanje važni Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zdravstvenom osiguranju, Zakon o zaštiti prava pacijenata, kao i Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti.⁸ Tokom boravka u Domu, odgovornost za obezbjeđenje zdravstvene zaštite djece i mladih, kao i vođenje brige za vrijeme bolesti, ima ustanova. Mladi koji su napustili institucionalni smještaj kao izazov navode regulisanje zdravstvene zaštite nakon napuštanja doma. Zato je potrebno mladima koji napuštaju institucionalni smještaj olakšati ovo u formalnom i suštinskom smislu.

PREPORUKE U VEZI SA PRIPREMOM ZA IZLAZAK DJECE IZ DOMA

1. Razviti, akreditovati i realizovati programe pripreme usmjerne na sticanje vještina i znanja potrebnih za samostalan život.
2. Unaprijediti saradnju Doma i prosvjetnih ustanova i institucija, kako bi se na pravi način iskoristili potencijali djece i osnažila motivisanost za sticanje znanja i akademskih postignuća tokom njihovog boravka u instituciji.
3. Realizovati programe profesionalnog savjetovanja i usmjeravanja kako bi djeca napravila adekvatan izbor škole, a kasnije i zaposlenja.
4. Izraditi vodiče, specijalizovan internet portal i druge informativno- edukativne materijale, ali osigurati i direktnu komunikaciju, posjete institucijama, razgovore s profesionalcima i sl.
5. Razviti instrumente za procjenu i praćenje napredovanja mladih u sticanju vještina i znanja potrebnih za osamostaljivanje...

⁸ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

ZAKLJUČAK

Bilo je mnogo tema o pripremi djeteta bez roditeljskog staranja za izlazak iz doma o kojima smo govorili u ovom radu. Kroz tumačenje ovog rada možemo shvatiti da je svako dijete imalo mogućnost da se pripremi na izlazak iz ustanove.

Obzirom da se djeca mogu nazvati „ranjivom“ grupom, jer u tom periodu života, nije lako odvojiti se od ustanove u kojoj su boravili, omogućeni su im adekvatni uslovi, prije svega finansijski. Međutim, nekima to nije dovoljno. Neka od djece ipak, psihički nisu spremna na taj čin, tako da i sama priprema za izlazak iz ustanove može imati negativne projekcije kod nekog maloljetnika. Pored finansijske pomoći, većini maloljetnika je od velikog značaja to što imaju pravo na kvalitetno obrazovanje, kako se ne bi osjećali manje važnim od kolega i vršnjaka. I naravno, zdravstvena zaštita, koja je za djecu bez roditeljskog staranja od velikog značaja, kako ne bi imali problema sa regulacijom zdravstvenih pregleda i lijekova bez obaveznog osiguranja jednog od roditelja.

Izlazak iz ustanove za jednog pojedinca, može biti ponos, jer će shvatiti da ima priliku da bude „svoj čovjek“, da dokaže koliko umije i može, ali može biti i poražavajuća stvar, jer je svjestan, da i pored svih olakšanja koja ima, mora sam da brine o sebi. Naravno, to je stvar koju možemo više izučavati kroz psihologiju djece ovog programa ili sličnih istraživanja.

LITERATURA

1. Stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju i osobe sa invaliditetom: Smjernice za uspostavljanje i pružanje usluge, Republički zavod za socijalnu zaštitu, Beograd, 2013
2. Porodični zakon
3. Problemi djece bez roditeljskog staranja, M. Milosavljević
4. Pravilnik o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad
5. Pravila o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga normativnim i minimalnim standardima, usluge smještaja i djece i mladih ili ustanovu i malu grupnu zajednicu
6. www.unicef.org
7. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima